

**RICHARD FLORİDA’NIN YENİ KENTSEL KRİZ
YAKLAŞIMI: İSTANBUL ÖRNEĞİNDE
İNCELENMESİ**
Yahya GÜVEN
Yüksek Lisans Tezi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Hayriye ŞENGÜN
2024
(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**RICHARD FLORİDA’NIN YENİ KENTSEL KRİZ YAKLAŞIMI: İSTANBUL
ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yahya GÜVEN

Danışman: Doç. Dr. Hayriye ŞENGÜN

BAYBURT- 2024

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Hayriye ŞENGÜN danışmanlığında, Yahya GÜVEN tarafından hazırlanan “Richard Florida’nın Yeni Kentsel Kriz Yaklaşımı: İstanbul Örneğinde İncelenmesi ” başlıklı bu çalışma, 19.01.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi İlhan BİLİCİ

Üye : Doç. Dr. İsmail DURSUNOĞLU

Üye : Doç. Dr. Hayriye ŞENGÜN

Bu tezin kabulü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/...../20... tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Murat KUL
Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Doç. Dr. Hayriye ŞENGÜN danışmanlığında hazırlamış olduğum “Richard Florida’nın Yeni Kentsel Kriz Yaklaşımı: İstanbul Örneğinde İncelenmesi ” başlıklı program seçin tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

19.01.2024

Yahya GÜVEN

ÖN SÖZ

Bu yüksek lisans tezini hazırlamamda katkı sağlayan ve araştırmayı destekleyen Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Başkanı danışman hocam Doç. Dr. Hayriye ŞENGÜN hocama ve zamanlarından feragat ederek çalışmamı destekleyen aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Yahya GÜVEN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RICHARD FLORİDA’NIN YENİ KENTSEL KRİZ YAKLAŞIMI: İSTANBUL ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ

Yahya GÜVEN

Bayburt Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hayriye ŞENGÜN

Bayburt-2024, Sayfa: 113

Dünya nüfusunun hızlı bir şekilde artması, yeni teknolojik gelişmeler ve bu teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği toplumsal değişimler ile küreselleşme ve kapitalizm doğrultusunda yaşanan kümelenme kentsel yaşamda önemli değişikliklere sebebiyet vermiştir. Richard Florida tarafından ortaya konulan ‘Yeni Kentsel Kriz’ kavramında gelişmiş ülke kentlerinde küreselleşme ve kapitalizm etkisi ile kent merkezinde yaşanan değişim ve dönüşümün etkileri araştırılmakta; soylulaştırma, eşitsizlik, yoksulluk, küresel kentleşme kavramları, bu kavramlar doğrultusunda kentlerde yaşanan olumlu ve olumsuz değişimler, ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunların çözüm yollarının neler olduğu irdelenmektedir. Florida tarafından, kentleşme süreçlerini İstanbul’dan önce yaşamış Amerika kentlerinden hareket edilerek oluşturulan ‘Yeni Kentsel Kriz’ kavramsallaştırılmasının soylulaştırma ve küreselleşme bağlamında şekillendirilmiş olması; soylulaştırma ve küreselleşme doğrultusunda gelişmesini sürdüren İstanbul açısından değerlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın temel amacı Florida tarafından Amerika kentleri bağlamında ortaya konulan ‘Yeni Kentsel Kriz’ yaklaşımının ne şekilde ele alındığının ve bu yaklaşımın İstanbul açısından geçerliliğinin irdelenmesidir. Çalışmada Florida tarafından yeni kentsel kriz yaklaşımı irdelenmekte ve bu yaklaşım, küresel bir kent haline gelmiş olan İstanbul açısından değerlendirilmektedir. Çalışmada, Florida tarafından Amerika kentleri bağlamında ortaya konulan süreçler ile İstanbul’un kentleşme aşamalarında yaşanan süreçlerin benzeştiği varsayımından hareket edilmiştir. Bu varsayım doğrultusunda yeni kentsel kriz yaklaşımında ifade edilen soylulaştırma ve kentsel dönüşümün beraberinde getirdiği yerinden edilme süreçleri, eşitsizlik ve yoksulluğun benzer olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni kentsel kriz, kentsel yaşam, soylulaştırma, kentsel hareketlilik.

ABSTRACT

M. SC. THESIS

RICHARD FLORIDA'S NEW URBAN CRISIS APPROACH: EXAMINING IT IN THE CASE OF İSTANBUL

Yahya GÜVEN

Bayburt University

Institute of Graduate Studies

Department of Political Science and Public Administration

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Hayriye ŞENGÜN

Bayburt-2024, Pages: 113

Rapid growth worldwide, new technological developments and the social events brought about by these technological developments, as well as the clustering of globalization and capitalism, are the causes of significant changes in life. In the concept of 'New Urban Crisis' introduced by Richard Florida, the changes experienced in the cities with the influence of globalization and capitalism in the cities of developed countries and the consequences of what is used are investigated; The concepts of gentrification, inequality, poverty, global urbanization, the positive and negative changes experienced in cities within the framework of these concepts, the problems that arise and the solutions to these problems are examined. Gentrification and globalization have shaped the conceptualization of the 'New Urban Crisis' by Florida, by moving urbanization processes from the American cities that existed before Istanbul; Developments in the field of gentrification and globalization have continued and reached a point where it would be appropriate to evaluate it from the perspective of Istanbul. The main purpose of this study is to examine how the 'New Urban Crisis' approach, which emerged with the emergence of American cities by Florida, was handled and the equivalent of this approach in Istanbul. In the study, the emergence of new crises in Florida and the perspective of Istanbul, which has become a global city with this approach, are evaluated. In the study, the urbanization sections of Istanbul were moved from the expanding similar environment with the opportunities created by American cities by Florida. In this region's emerging crisis approach, fragments from areas brought about by gentrification and open space, inequality and vulnerability appear to be similar.

Keywords: New urban crisis, urban life, gentirification, urban mobility.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	II
BEYANNAME	III
ÖN SÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Konusu ve Problemi	3
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	4
Araştırmanın Sınırlılıkları	4
Varsayımlar	4
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. KENT KAVRAMI.....	6
1.2. KENTLEŞME KAVRAMI.....	8
1.3. SOYLULAŞTIRMA.....	10
1.4. KENTLİLEŞME KAVRAMI.....	11
1.5. KENT GÜVENLİĞİ KAVRAMI.....	12
1.6. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI	16
1.7. KENTSEL SİYASET KAVRAMI	18
1.8. GÜVENLİKLİ SİTE KAVRAMI.....	20
1.9. KENTSEL HAREKETLİLİK KAVRAMI	21
1.9.1. Mekansal Hareketlilik.....	22
1.9.2. Sosyal Hareketlilik	23
1.9.3. Kültürel Hareketlilik.....	25
İKİNCİ BÖLÜM	27
2. RİCHARD FLORİDA’NIN YENİ KENTSEL KRİZ YAKLAŞIMI.....	27
2.1. KENTLERİN ÇELİŞKİSİ	27
2.2. KENTSEL KRİZLERİN GÜNCEL BOYUTLARI	28
2.3. KÜMELEŞMENİN KAZANIMI	31
2.4. AVANTAJLILARIN ŞEHİRİ	34
2.5. SOYLULAŞTIRMA VE KENTSEL YANSIMALARI.....	37
2.6. KENTSEL SOSYAL SINIFLARIN EŞİTSİZLİĞİ	40
2.7. KENTSEL BÖLÜNME	44
2.8. SOSYAL SINIFLARIN KENTSEL YERLEŞİMLERİ	47
2.9. BANLİYÖLERİN DÖNÜŞÜMÜ.....	49
2.10. KENTLEŞMENİN KÜRESEL BOYUTU	54
2.11. FLORİDA’NIN KENTLERİN YENİ KRİZİNE ÇÖZÜM YOLLARI.....	58
2.11.1. Kümelenme Toplum İçin Oluşturulmalı	60
2.11.2. Kümeleşme İçin Altyapıya Yatırım Yapılmalı	61
2.11.3. Ucuz Konut İnşa Edilmeli.....	62
2.11.4. Orta Sınıfa Hitap Eden Yeni İşler Türetilmeli	63

2.11.5. Yoksullukla Mücadelede Yeni Yöntemler Uygulanmalı.....	65
2.11.6. Krizlerin Çözümü İçin Küresel Seferberlik Başlatılmalı.....	66
2.11.7. Yerel Yönetimler Güçlendirilmeli	67
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	69
3. YENİ KENTSEL KRİZ YAKLAŞIMI İLE İSTANBULUN İRDELENMESİ.....	69
3.1. KENTSEL DÖNÜŞÜM	70
3.2. SOYLULAŞTIRMA.....	74
3.3. SOYLULAŞTIRMA SÜREÇLERİ.....	75
3.4. NEOLİBERALİZM VE KÜRESELLEŞME.....	81
3.5. KENTSEL BÖLÜNME VE AYRIŞMA	84
3.6. KONUT HAREKETLİLİĞİ	88
3.7. KENT GÜVENLİĞİ.....	90
3.8. MEKANSAL GELİŞİM VE BAĞLANTILILIK.....	93
3.9. KÜRESEL GÖÇ ETKİLERİ	95
SONUÇ VE ÖNERİLER	99
Sonuç	99
Öneriler.....	102
KAYNAKÇA.....	105
ÖZ GEÇMİŞ	113

GİRİŞ

Kentler, insanların yerleşik hayata geçmesiyle ortaya çıkmaya başlamıştır. Kentlerin oluşumuyla ortak ihtiyaçlarının giderilmesi için bir sistem oluşturma gerekliliği doğmuş ve bu gereklilik çerçevesinde kent şekillenmiştir. Toplu yaşam nedeniyle toplumsal ve bireysel ihtiyaçların karşılanması için yeni yollar bulunmuş dolayısıyla kent yaşamı kır yaşamına göre daha arzu edilir hale gelmiştir. Nüfus artışı nedeniyle kırsalda yaşam koşullarının zorlaşması, daha nitelikli eğitime erişme isteği, rahat yaşama arzusu, teknolojik gelişmelerden faydalanma gibi birçok neden kırdan kente göçün başlıca sebeplerindendir. Kentlerde yaşamakta olan bireyler, göçün de etkisiyle, zamanla gelir düzeylerine göre ayrılmaya başlamış, bu ayrışma neticesinde kent içerisinde sınırları belirli olan yaşam alanları meydana gelmiştir. Gelir düzeyi düşük olan kentsel bölgelerde bireyler, eğitim, sağlık, sosyal imkânlar vb. açılardan dezavantajlı konumda iken gelir düzeyi yüksek kentsel bölgeler daha nitelikli sosyal hizmetler almaktadır. Bu sınırlar zamanla daha da derinleşmekte ve orta sınıf denilen toplumsal sınıfın giderek zayıflayarak yok olmasına sebebiyet vermektedir.

Türkiye’de olduğu gibi diğer ülkelerde de kentleşme aşamaları benzerlikler göstermektedir. 2000’li yıllara kadar gelir düzeyi yüksek kesimler kentlerde daha rahat yaşayabilecekleri yurtdışında banliyö olarak tabir edilen müstakil ve bahçeli evleri tercih ederken, dar gelirli kesim gecekondu denilen yaşam alanlarında hayatlarını devam ettirmiştir. 2000’li yıllar ile birlikte teknolojik gelişmeler, artan nüfus yoğunluğunun beraberinde getirdiği trafik sorunu, suç oranında artış vb. nedenler gelir düzeyi yüksek kesimin banliyölerden şehir merkezine doğru yerleşme eğilimini güçlendirmiştir. Teknolojik gelişmelerin sağladığı kolaylıklar ve ortaya çıkardığı yeni iş olanakları, şirketlerin ofislerini şehir merkezine taşımalarını sağlamış ve gelir düzeyi yüksek kesimler birlikte şirket çalışanlarının da şehir merkezine yerleşme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan ihtiyacın karşılanması için şehir merkezlerinde yüksek katlı binaların yapılmaya başlanması diğer yandan kapitalist sermayenin neo-liberal politikalarla uyumlu, sermayenin kentte yeniden dönüşümünü sağlayan araç haline dönüşmüştür. Artan talep neticesinde şehir merkezinde yer alan taşınmazların fiyatları yükselmiş gerek satın alınması gerekse kiralanması suretiyle şehir merkezinde yaşama imkânı oldukça zorlaşmıştır. Bu gelişme orta sınıf denilen toplum kesimini merkez dışına itmiştir. Orta sınıfın banliyölerin sosyal ve ekonomik açıdan daha yaşanılabilir ve toplu taşımaya yakın kesimini tercih etmesi, şehir merkezinde olduğu gibi buralarda yer alan taşınmazların da satış ve kira bedellerinin yükselmesine sebebiyet vermiş, aynı zamanda burada yaşamakta olan alt gelir sınıfının ise suç oranlarının yüksek olduğu daha dezavantajlı şehir bölgelerine yerleşmelerine neden olmuştur. Görüleceği üzere kentsel yaşamda değişiklikler bir domino

etkisi yaratmakta tüm kent nüfusunu etkilemektedir. Özellikle metropol olarak tanımlayabileceğimiz kentlerde bu domino etkisi daha şiddetli hissedilmekte, toplumun demografik yapısını değiştirerek sınıflar arasındaki farkı giderek derinleştirmektedir.

Kentlerde uygulanan soylulaştırma çalışmaları neticesinde soylulaştırılan alanlarda; dış dünyadan soyutlanmış, yüksek yoğunluklu, bireyselleşmenin ön planda olduğu, yüksek katlı güvenli siteler inşa edilmiştir. Soylulaştırılan veya kentsel dönüşüme tabi tutulan bu alanlarda, yeni sosyal ve ekonomik şartlara uyum sağlayamayan mahalle halkı kentin daha dezavantajlı bölgelerine doğru göç etmek zorunda kalmış, mahalle içerisinde kalanlar ise mahallenin dönüşüme uğramamış bölgelerine göç etmiştir. İnşa edilen bu güvenli siteler ve yapılan soylulaştırma uygulamaları neticesinde sosyal ayrışma derinleşmiş, insanlar daha da bireyselleşmiş, kent, sınıfsal yaşam alanlarına bölünmüştür. Küresel çapta süper star şehirlerin ortak sorunu olarak gösterilen bu sınıfsal ayrım ve avantajlı olanın daha çok kazandığı kısaca “kazanan hepsini alır şehirciliği” artık sürdürülemez bir hale gelmiştir.

Soğuk savaş dönemi sonrasında, dünya Rusya ve Amerika etrafında gelişen iki kutuplu bir hal almıştır. 1970’li yıllardan sonra ekonomik gücü elinde bulunduran Amerika öncülüğünde uygulanan neoliberal politikalar ile birlikte gelişen kapitalizm ve küreselleşme, etkisini öncelikle Amerika kentlerinde göstermiştir. Kapitalizm ve küreselleşme ile Amerika kentlerinde sermaye ve nitelikli iş gücü birikimi başlamış ve bu doğrultuda değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Amerika kentlerinde yaşanan değişim ve dönüşüm diğer ülke kentlerini etkileyerek küreselleşme süreci hızlanmıştır. Bu çalışma, kapitalizm ve küreselleşme bağlamında diğer ülke kentlerine öncü olan, kentleşme süreçlerini ve bu süreçlerinin getirdiği sorunları en iyi yansıtan kentler olan Amerika kentlerine ilişkin Richard Florida tarafından ortaya konulan ‘Yeni Kentsel Kriz’ yaklaşımının, Amerika kentlerinde yaşanan sürece benzer bir kentleşme süreci geçiren İstanbul üzerinden değerlendirilmesini içermektedir.

Richard Florida Amerika’nın önemli kent bilimcilerinden olarak; kentleşme süreçleri, bu süreçlerin beraberinde getirdiği sorunları, sebepleri ve çözümleri üzerine çalışmalar yapmaktadır. Florida tarafından Amerika kentlerinin incelenmesi neticesinde küreselleşme ve kapitalizm etkisi ile kentlerde; soylulaştırma, eşitsizlik, kalıcı yoksulluk ve ayrışma çerçevesinde gelişen eski krizlere benzemeyen yeni krizlerin yaşanmaya başladığı ifade edilerek, bu krizler doğrultusunda ‘Yeni Kentsel Kriz’ yaklaşımı ortaya konulmuştur. Florida tarafından özellikle kapitalizm, küreselleşme, soylulaştırma ve eşitsizlik üzerinden yapılan inceleme neticesinde ulaşılan ‘Yeni Kentsel Kriz’ yaklaşımının; kapitalizm, küreselleşme ve kentsel dönüşüm doğrultusunda gelişmekte olan ve soylulaştırmaya tabi tutulan İstanbul açısından benzer sonuçları olabileceği varsayılmıştır. Bu bağlamda İstanbul’un Türkiye’nin en

büyük ve en önemli kenti olması, yoğun nüfus birikimi, kapitalist ilişkilerin yoğunluğu, küreselleşme bağlamında Türkiye'nin dışa açılan yüzü olma misyonunu yüklenmesi, İstanbul'u küresel finans sisteminin merkezi haline getirme çabaları gibi sebepler; küreselleşme ve kapitalizm doğrultusunda yaşandığı ifade edilen ve 'Yeni Kentsel Kriz' olarak isimlendirilen bu yaklaşımın, İstanbul açısından değerlendirilmesini gerektirmiş ve çalışma bu doğrultuda şekillenmiştir.

Bu tez çalışmasında, Amerikan şehir hayatını ve sorunlarını ele alan Richard Florida'nın 'Yeni Kentsel Kriz' yaklaşımından hareketle, soylulaştırma, kentlerin eşitsizliği, küresel kentleşme kavramlarına bakış açısını, Florida'nın 'Yeni Kentsel Kriz' yaklaşımı bağlamında kentsel hareketliliğin İstanbul'a yansımaları, kentleşmenin ve kentsel hareketliliğin beraberinde getirdiği sorunlar, insan yaşamına olan avantaj ve dezavantajları ve Florida tarafından bu sorunlara getirilen çözüm yolları ele alınmakta ve bu bağlamda 'Yeni Kentsel Kriz' yaklaşımı İstanbul üzerinden değerlendirilmektedir.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Araştırmanın ana sorunsalı; teknolojinin gelişimi, artan nüfus oranı ve toplumların değişen demografik yapısı ile birlikte kentsel yaşam alanlarında meydana gelen hareketliliğin getirdiği sorunların, Richard Florida tarafından tanımlanan Yeni Kentsel Kriz yaklaşımı doğrultusunda ortaya konulması, bu sorunların İstanbul bağlamında ele alınması ve bu sorunlara getirilen çözüm yollarının değerlendirilmesidir.

Teknolojinin gelişimi yeni çalışma alanları ortaya çıkarmış, bu çalışma alanları genellikle metropol olarak tabir ettiğimiz büyük şehirler çevresinde toplanmıştır. Bu toplanma kent nüfusunun demografik yapısında değişikliğe sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

1. Teknolojik gelişmeler ve kent yerleşimi arasında nasıl bir ilişki vardır?
2. Kent yerleşiminde meydana gelen değişimler kentleri nasıl etkilemektedir?
3. Kentsel hareketlilikte yaşanan değişimler kentler için bir risk teşkil etmekte midir?
4. Kentlerde eski krizlerden farklı yeni kentsel krizler yaşanmakta mıdır?
5. Güvenlikli siteler kentsel yaşama neler katmaktadır?
6. Kentsel hareketlilik küresel çapta benzer sonuçlara mı sebebiyet vermektedir?

Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasında, Amerikan şehir hayatını ve sorunlarını ele alan Richard Florida'nın 'Yeni Kentsel Kriz' yaklaşımından hareketle, soylulaştırma, kentlerin eşitsizliği, küresel kentleşme kavramlarına bakış açısını, Florida'nın 'Yeni Kentsel Kriz' yaklaşımı bağlamında

kentsel hareketliliğin İstanbul'a yansımaları, kentleşmenin ve kentsel hareketliliğin beraberinde getirdiği sorunlar, insan yaşamına olan avantaj ve dezavantajları ve Florida tarafından bu sorunlara getirilen çözüm yolları ele alınmakta ve bu bağlamda yeni kentsel krizin İstanbul üzerine etkileri, kentsel hareketliliğin kent yaşamına ve kent halkına etkisi ortaya konularak İstanbul üzerinden irdelenmesi.

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Kentsel yaşam bir döngü içerisinde. Özellikle metropol kentlerde yaşanan büyüme ile birlikte artan nüfus, gelir düzeyinin orantısızlığı ile birleştiğinde kent yaşamını olumsuz etkilemekte ve beraberinde birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sorunlar küresel çapta benzer nitelikte olup tüm ülkeler açısından çözüm bulunması gereken sorunlardır.

Dünyaca tanınmış kent bilimcilerinden olan Richard Florida tarafından Amerikan kentlerinden hareketle 'Yeni Kentsel Kriz' tanımlaması yapılmış ve bu krizin küresel çapta çözüm yolları ortaya konulmuştur. Bu araştırma Florida'nın 'Yeni Kentsel Kriz' yaklaşımının İstanbul açısından değerlendirilerek, İstanbul'un tanımlanan kentsel krizler ile karşı karşıya bulunup bulunmadığının araştırılması ve bu araştırma doğrultusunda yeni kentsel kriz yaklaşımının incelenmesi amacını taşımaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada, öncelikli olarak kent, kentleşme, soylulaştırma, kentlileşme, kent güvenliği, güvenli siteler, kentsel hareketlilik ve yeni kentsel krizler ele alınmıştır. Araştırma, kentsel yaşam, kentsel hareketlilik, soylulaştırma, göç ve yeni kentsel kriz literatürüyle sınırlıdır.

Varsayımlar

Araştırmanın temel varsayımları;

- 1- Küreselleşme ve kapitalizm doğrultusunda kentsel mekanların, rant çevreleri ve gelir düzeyi yüksek sosyal sınıfın talepleri doğrultusunda yeniden şekillendirildiği, bu doğrultuda oluşan kent yaşamının gelir düzeyi yetersiz kesim açısından problemler ortaya çıkardığı ve İstanbul'un kentsel mekanlarında yaşanan dönüşümün de küreselleşme ve kapitalizmin etkisinde geliştiği düşünülmektedir.
- 2- Richard Florida tarafından ele alınmış olan Yeni Kentsel Kriz yaklaşımından hareketle Amerikan kentlerinde küreselleşme ve kapitalizm doğrultusunda yaşanan yeni kentsel krizler ile küresel çapta özellikle metropol şehirlerde yaşanmakta olan veya çok yakın zamanda yaşanma tehlikesi bulunan krizlerin, İstanbul'da gerçekleşen kentsel

hareketlilik, kentsel dönüşüm ve soylulaştırmanın meydana getirdiği krizler ile paralel olduğu düşünölmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kentler kuruluşundan bu yana kent halkının ihtiyaç duyduğu hizmetlerin yerine getirilmesi açısından birtakım sorunlar ile karşı karşıyadır. Bu problemler zamanla çeşitlenmiş ve derinleşmiştir. Teknoloji çağının yaşandığı dünyamızda küreselleşme ve kapitalizmin etkisi ile eski sorunlara benzemeyen, çözülmesi için küresel bir eylem gerektiren, kalıplamış yoksulluk ve eşitsizlikle beraber gelişen yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. “Yeni Kentsel Kriz” olarak adlandırılan kentlerin güncel krizlerini, bu krizlerin Türkiye ve dünya açısından etkilerini ortaya koymak bağlamında kent olgusunun kavramsal olarak açıklanması sorunların daha iyi anlaşılması ve analiz edilmesini sağlayacaktır.

1.1. KENT KAVRAMI

Kent, sözlük anlamı olarak; nüfusun büyük kısmının ekonomik faaliyet alanı olarak ticaret, sanayi, yönetim ve hizmete ilişkin işlerle geçimini sağladığı, toplumsal ve kültürel bir örgütlenmenin olduğu yerleşim alanı olarak tanımlanmaktadır (Yahyagil, 2011, s.105). Şengün’e (2020) göre kent; “ilk ortaya çıkışlarından bu yana farklı işlevlerin yer aldığı, nüfus yoğunluğu kırsal yerleşmelere göre fazla olan, yönetim ve örgütlenme yapısı daha karmaşık, kendine özgü davranışların üretildiği, sosyal ve ekonomik olanaklarca zengin bir yaşam mekânını” olarak tanımlanmaktadır (s. 26). Kent, toplumsal bakımdan eşdeğer olmayan insanların göreceli olarak geniş bir alana, kalıcı olarak yerleşmesi durumudur. Geniş anlamda kent tanımı ise; içinde yaşayan insanların çoğunluğunun tarım dışı iş dallarında çalıştığı, nüfus yoğunluğuna sahip, insanların barınmadan, eğlenmeye tüm ihtiyaçlarının karşılandığı ve sürekli bir toplumsal gelişim gösteren, bütünleşme derecesinin yüksek olduğu yerleşim yeri ya da fertler arası ilişkilerde geleneksel ilişkilerden çok rasyonel davranışların ağırlıkta olduğu, özellikle sanayi ve benzer alanlardaki işlerin ağırlık kazandığı, günümüze has bir yerleşme biçimi ve topluluk türü olarak tanımlanması da mümkündür (Yahyagil, 2011, s.105).

Kentin sosyolojik açıdan tanımı ise, tarım ve hayvancılık gibi geleneksel ekonomik faaliyetler dışında bulunduğu, iş alanlarında meydana gelen uzmanlaşma ile birlikte iş alanı sayısının ve buna bağlı olarak meslekleşmenin arttığı, aşırı bir örgütlenme ve yapılanmanın olduğu ve büyük nüfus birikimlerini barındıran yerleşim alanları olarak tanımlanabilir (Yahyagil, 2011, s.105).

Yine Keleş’e göre (2021) kent; “sürekli toplumsal gelişme içerisinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barında, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden

daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi” (s. 81) olarak tanımlanır.

Kent kavramının gelişimi batı uygarlıklarında ilk çağlara kadar götürülebilir. Kent kavramı Aristo tarafından insanların daha iyi bir yaşam sürmek üzere toplandıkları yerler olarak tanımlanmaktadır. Adam Smith ise kentin oluşumunda ekonomi ve sanayiye vurgu yaparak kentin ekonomik gelişme doğrultusunda geliştiğini ifade etmektedir. İbn-i Haldun ise kent oluşumunda ekonomi ve güvenlik ihtiyacına değinerek kenti göçebe ve kır insanları için son aşama olarak ifade etmiştir (Topal, 2004, s. 277). İbn-i Haldun ise kent oluşumunu kademeli olarak ele almış, insanların öncelikle zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için çabaladıklarını, zaruri ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra ancak gelişim sağlayabildiklerini ve bu gelişim neticesinde kentlerin oluştuğunu iddia etmektedir (İbn-i Haldun, 1375, s. 157-158). Tüm bu tanımların birleştirilmesi ile oluşan kent tanımı; sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri, yönetim biçimi ve nüfus bakımından kırsal alanlardan ayırt edilen, genellikle tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, daha önemlisi hem tarımsal hem de tarım dışı üretim dağıtım ve denetim işlevlerinin toplandığı, teknolojik gelişme derecelerine göre belirli bir büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine varmış; ikincil toplumsal ilişkilerin, toplumsal farklılaşma, uzmanlaşma ve hareketliliğin yaygın olduğu, doğurganlık oranının kırsal kesime göre düşük olduğu, çekirdek aile tipi yaygın olan, cemiyet ilişkilerin yoğun olduğu, eğitim ve öğretimin yaygın olarak yapıldığı yerleşim alanları olarak tanımlanabilir (Ekinci, 2009, s. 23).

Türkiye’de kent kavramı demografik olarak da ele alınmaktadır. Hangi yerleşim yerlerinin kent olarak adlandırılacağı nüfus sayısına göre belirlenmiştir. Ancak yasal düzenlemelerde kent olarak tanımlanabilmek için hangi nüfus sayısının temel alınacağına dair değişik düzenlemeler mevcuttur. 442 sayılı Köy Kanunu’nun (1924) 1. Maddesinde yer alan “Nüfusu iki binden aşağı yurlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir” hükmü ile kent olarak belirlenen kıstas 20.000 nüfus büyüklüğüne sahip olmaktır (442/1 md.).

2005 yılında yayımlanmış olan 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 4. Maddesinde “Nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir” hükmü ile yerleşim yerlerinde belediye kurulmasında kıstas alınan nüfus sayısı 5000 olarak belirlenmiştir (5393/4 md.). Her ne kadar Belediye Kanunu’nda belediye kurulan yerleşim yerlerinin kent olarak adlandırılabilmesine yönelik bir düzenleme bulunmasa da görevleri ve gelir kaynakları incelendiğinde birer kent olarak kurgulandıkları ifade edilebilir. Dolayısıyla yerleşim yerlerinin kent olarak adlandırılmasında Köy Kanunu’nda belirlenmiş olan 20.000 nüfus kriteri Belediye Kanunu’nda 5000 olarak belirlenmiştir (Topal, 2004, s. 289).

Türkiye İstatistik Enstitüsü ise kır kent ayrımında 2014 yılı mart ayına kadar, Devlet Planlama Teşkilatının 1982 yılında yayımladığı ‘Kent Eşiği Araştırması: Türkiye İçin Kent Tanımı’ kriterlerini kullanarak 20001 ve daha fazla nüfuslu yerleşim yerlerini kent, 20.000 ve daha az nüfuslu yerleşim yerlerini kır olarak tanımlayan sınıflamayı dikkate almıştır. Yine TÜİK tarafından idari statü ölçütüne göre (köy-şehir tanımı), il ve ilçe merkezleri ‘şehir’; belde ve köyler ise ‘köy’ olarak kabul edilmektedir (TÜİK, 2023). Görüleceği üzere TÜİK tarafından kent olarak ele almada nüfus kriterinin yanında özellikle büyükşehir belediyelerinde görülen ve büyükşehir yasası ile mahallelere dönüştürülen köylerin de kent olarak kabul edilmiş olduğu, bu kabul ile birlikte Türkiye’de kentleşme yüksek oranlara ulaşmıştır. sadipscing elit, sed diam nonumy eirmod tempor invidunt ut lab ore sit et dolore magna. At vero eos et accusam et justo duo dolores et ea rebum

1.2. KENTLEŞME KAVRAMI

Kent kavramı ile kentleşme kavramı çoğunlukla birlikte kullanılmaktadır. Kentleşme kavramını kısaca ülke içerisinde yaşayan nüfusun kentlere doğru hareket etmesi olarak ifade edilebilir. “Bu hareket genellikle kırsal alandan kente doğru olabileceği gibi bazen de kentten kente doğru da olabilmektedir” (Çiftçi ve Aydın, 2015, s. 192-200).

Keleş’e (2021) göre kentleşme; “sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak, kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda, örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insanların davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir” (s. 85). Keleş kentleşmeyi aynı zamanda bir toplumsal değişim süreci olarak da adlandırmaktadır. Kentlere göç eden insanların davranışlarında, değer yargılarında, dünyaya bakış açılarında kentleşme ile birlikte bir değişiklik beklenmesi doğaldır. Keleş, bu değişimi, kentlileşme olarak adlandırmaktadır. Keleş kentin ve çevresinin insan davranışları üzerinde çoğunlukla olumlu etkisi olduğunu ifade etmektedir. Bir Alman atasözüne göre kent insanı özgürleştirmektedir. Keleş kent sözcüğü ile uygarlık arasında da bağ kurmaktadır. Eski Yunan uygarlıklarında kentin isimleri olan; citta, ciudad, civitas sözcükleri ile civilization yani uygarlık sözcüklerinin aynı kökten geldiğini, yine Medina ile medeniyet arasındaki ilişkinin ise herkesçe bilindiğini ifade etmektedir (Keleş, 1995, s.1).

Kentleşme yalnız olumlu sonuçlar doğurmamakta, toplumsal bozulmalara da yol açmaktadır. Köyden kente göç eden insanlar, kente uyum sürecine adapte olamamaları neticesinde, köydeki alışkanlıklarını kente taşıyarak, kenti adeta bir köye dönüştürme olasılıkları bulunmaktadır. Keleş bu durumu kentlileşmeksizin kentleşme olarak tanımlamaktadır (Keleş, 1995, s. 2). Bu durumun sonucu olarak apartman bahçelerinde hamur

iş yapan kadınlar, yangın merdivenlerinde kışlık iaşeler, balkonlarda kurutulmak üzere asılmış sebzeler, bireylerin birbiri ile yüksek sesli konuşmaları vb. davranış biçimleri kentsel mekanlarda görülmektedir.

Kentleşmenin nedenlerini; ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-politik nedenler olarak sınıflandırabilir. Ekonomik nedenler; köy hayatında tarımsal veya hayvansal üretim ile gelir elde etmenin zorluğu veya elde edilecek gelirin ne kadar olacağının bilinmemesi, artan nüfusun beraberinde toprakların miras yoluyla bölünmesini getirmesi, vahşi tarım yöntemleri ve yeterli teknolojik imkânların olmaması nedeniyle araziden elde edilen gelirin giderek azalması, insanların gelir elde edebilmeleri için fiziksel çalışmaya ihtiyaç duymaları, şehir hayatında bulunan iş çeşitliliği, şehir hayatında yer alan çalışma alanlarındaki iş bölümü ve uzmanlaşma, elde edilecek gelirin belirli olması, daha fazla gelir elde etme isteği gibi etkenler kentleşme sürecinin ekonomik nedenlerini oluşturmaktadır. Teknolojik nedenler; teknolojinin gelişmesi ile beraber köylerde insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması, gelişen teknoloji ile entansif tarım yöntemlerinin uygulanmaya başlanması, internet erişiminin artması neticesinde kent yaşamının daha cazip gelmesi ve kentte yaşama isteği gibi etkenler teknolojik nedenler arasında sayılabilir. Siyasal nedenler; siyasi mekanizmanın kentte yaşamı özendirici faaliyetleri, bazı bölgelerde yaşanan terör sorunları, kent çevrelerinde organize sanayi bölgeleri oluşturularak iş gücünün buralara çekilmesi gibi etkenler siyasal nedenler arasında ifade edilebilir. Sosyo-politik nedenler; kent yaşamında mevcut sosyal imkânlar, kır yaşamından kent yaşamına geçişin statü değiştirme olarak algılanması, kent yaşamında var olan toplumsal ve kültürel hizmetler gibi etkenlerdir.

Kentleşme uzun yıllar gerektiren bir süreçtir. Bu süreç; nüfus artışı, kentin yapısal, sosyal ve ekonomik gelişimi ile paralel yürümektedir. Nüfus artıka kent sosyal ve fiziki yapısı ile ekonomisi de değişmektedir. Gelişen ekonomi ve sosyal yapı beraberinde uzmanlaşmayı ve iş bölümünü de getirmektedir. Kent bireylerin kırsal yaşamdaki alışkanlıklarını ve davranışlarını değiştirmekte, ancak bu bir uyum sürecini gerektirmektedir. Kente uyum sağlayan bireyler kente özgü davranışlar kazanmakta, kırsal bölgelerde yaşayanlara göre farklı bir sosyo-kültürel yaşam biçimi oluşturmaktadır. Kentleşme tek başına kent nüfusunun artması olarak değerlendirilemez. Kentleşme, göçten daha öte kentin sosyal yapısında, ekonomisinde, kültüründe, kısaca kentin tüm alanlarında yaşanan bir değişim sürecidir (Kubilay, 2022, s. 25).

Kentleşme beraberinde birtakım sorunları da getirmektedir. Bu sorunlardan bazıları; kırdan kente göç eden insanlar için yeterli barınma imkânının olmaması veya yüksek kiralar nedeniyle oluşan gecekondulaşma, gecekondulaşmanın getirdiği çarpık kentleşme, imar

planlarında yetersizlik, artan kentsel nüfusun beraberinde getirdiği kira ve arazi fiyatlarının yükselmesi, öngörülemeyen nüfus artışı nedeniyle oluşan altyapı ve ulaşım sorunları, köyden kente göçen insanların kente uyum sağlamasında yaşanan sorunlar olarak ifade edilebilir. Kentlileşememenin getirdiği kent kimliğine karşı duyarsızlık, çevre kirliliği, kırdan gelen insanların kent yaşamına uyum sağlayamaması neticesinde artan suç oranı, siyasi mekanizmaların gecekondü bölgelerinde yaşayan insanların oyunu alma isteği doğrultusunda gerçekleştirdikleri politikalar sonucunda kent kimliğinin zarar görmesi, kentsel rantın paylaşım sorunları gibi sorunlar kırdan kente göçün getirdiği önemli ve çözülmesi gereken sorunlar arasında öne çıkmaktadır.

1.3. SOYLULAŞTIRMA

İngilizce ‘gentrification’ kelimesinin Türkçe karşılığı olan soylulaştırma, kelime anlamı itibarıyla İngilizce sözlük karşılığını tam olarak yansıtmadığı gerekçesiyle akademik çevrelerce ‘nezhileştirme’, ‘mutenalaştırma’, ‘seçkinleştirme’, ‘burjuvalaştırma’, ‘centrifikasyon’, ‘jantiyleşme’ gibi isimlerle anılmaktadır (Yaman, 2010, s. 122). Soylulaştırma (Gentrification) kavramı, ilk kez Londra’da ortaya çıkmıştır. İşçi mahallelerinde yer alan konutlar satın alınarak yıkılmış ve bu konutların yerine lüks konutlar yapılmıştır. Bu konutların yapılması ile birlikte mahallenin demografik yapısında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişim üzerine Sosyolog Ruth Glass tarafından soylulaştırma kavramı ilk kez kullanılmıştır (Saçlı, 2019, s. 240). Soylulaştırma, aynı zamanda sanayiden arındırılmış kent bölgelerinde yaşayan halkın gönüllü veya zorla yaşam yerlerini terk etmelerinin sağlanmasıdır (Uysal, 2006, s. 80).

Şen’e göre soylulaştırma;

En genel tanımı ile gerilemiş olan eski kent içi alalarındaki yeni bir sınıfsal mekânsal ayrışmayı ifade eder. Yeni orta sınıfın bu alanlara olan talebi ve mülkiyetin değerlendirilmesi ile başlayan süreç, işçi sınıfının yerinden edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu süreç aynı zamanda yeniden yatırım için olanaklar yaratmaktadır. Dolayısıyla çok yönlü bir dönüşümün sonucu olarak soylulaştırma, kentsel yeniden yapılandırmanın bir parçası ve aynı zamanda sonucudur (Şen, 2005, s. 128).

Batı ülkelerinde daha iyi bir hayat tarzı sürdürmek için kent içi çöküntü alanlarından ve kentsel suçtan kaçmak isteyen üst ve orta sınıf, banliyö olarak tabir edilen yerleşim birimlerine yerleşmişlerdir. Bu süreç sonucunda kent merkezi köhneleşmiş ve çöküntü alanlarına dönüşmüştür. Kentlerin yayılma ve büyüme maliyetlerinin fazla olması ve doğal sınırlılıklar, kent merkezinde kalmış bu çöküntü alanlarının yenilenerek yeniden canlandırılmasını zorunlu hale getirmiştir. Yapılan yenileme çalışmaları ile kent merkezinde yer alan bu çöküntü alanları

yeni konutlar, iş yerleri ve sosyal donatılarla yaşanılabilir hale getirilmiştir. Kent merkezinde yapılan bu yeniden dönüşüm, beraberinde soylulaştırmayı getirmiştir. Yenilemeyle birlikte alt gelir grubuna dâhil toplumsal sınıf bu alanların maliyetlerini karşılayamadığı için yenilenen alanlara üst ve orta sınıf yerleşmiştir. Türkiye’de bu dönüşüm çalışmaları 1980’li yıllardan sonra görülmeye başlamıştır (Şen, 2005, s. 129).

Keneedy ve Leonard soylulaştırmanın dört temel aşamasından bahsetmektedirler. Bu aşamalar;

- 1- Soylulaştırma dezavantajlı kesimin yaşadıkları yerleri terk etmelerine neden olmaktadır.
- 2- Soylulaştırmanın konut yaşının yenilenmesinden başka toplumsal ve kültürel yapıda değişikliklere neden olmaktadır.
- 3- Soylulaştırma mekânın eski izleri silerek yeniden yapılandırılmaktadır.
- 4- Soylulaştırma özelde soylulaştırılan alanı biçimlendirirken genelde etkileri tüm kentte görülmektedir (Uysal, 2006, s. 81).

Yukarıda ifade edilen tanımlardan anlaşılacağı gibi soylulaştırma esas itibarıyla kentin dezavantajlı yerlerinde, çöküntü bölgelerinde veya sanayiden arındırılan bölgelerde kentsel mekânların yeniden yapılandırmaya tabi tutularak, bölgede yaşayan halkın yerinden edilmesi ve bu bölgelerde daha yeni ve lüks konutların, iş yerlerinin ve sosyal donatıların yapılması ile birlikte bu alanların demografik yapısının değiştirilmesi süreci olarak ifade edilebilir.

1.4. KENTLİLEŞME KAVRAMI

Kentlileşme, dar anlamı ile kentte yaşayan insanların yaşadıkları yeri benimsemeleri o yerin yaşam tarzına, kentin kültürüne uyum sağlama sürecidir. Kentlileşme Keleş’in tanımıyla “kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması süreci” olarak anlamlandırılabilir (Keleş, 2021, s. 86). Kırdan göç eden bireyler, zamanla kentin değerlerine, kent kültürüne, kent kimliğine, kente özgü yaşam biçimine, kentsel düşünce yapısına ve davranış kalıplarına adapte olmaktadır. Bu adaptasyon kentte yaşayan insanların, kentte yaşamlarını sürdürebilmeleri ve kentteki yaşam tarzına ayak uydurabilmeleri için doğal olarak kendiliğinden ya da mecbur kaldıkları için edindikleri davranış biçimleridir. Diğer bir deyişle kentlileşme, kırdan kente göç eden bireylerin kentin gelişimi süresince kendiliğinden oluşturduğu kurallara, yaşam biçimine, kültürüne uyum sağlama, yani kırsalda olan alışkanlıklarını, davranış biçimlerini terk ederek, kentli davranış biçimlerini edinme sürecidir.

Bu süreç ise karşılıklı gelişen bir dönüşümdür. Bireyler kentin kültürüne ve kurallarına uyum sağlarken, aynı zamanda kentin gelişimine de katkı sağlamaktadır (Kubilay, 2022, s. 30).

Kentlileşme kavramı aslında kentsel yaşamın bir parçasıdır ve kent yaşamı için oldukça önemlidir. Kentte yaşamakta olan binlerce insan aynı sosyal donatıları, apartmanları, restoranları kısaca kente ilişkin tüm yapıları paylaşmak zorundadır. Her bireyin kendine özgü yapısı bu paylaşımdan ortaya bir kaosu çıkması için oldukça uygun bir zemindir. Dolayısıyla kentlileşme bir taraftan kentin sosyal ve kültürel yapısını koruma ve ona sahip çıkma anlamı taşıyorken, diğer taraftan binlerce insan bir arada yaşamasından kaynaklı problemlerin en aza indirilmesi için uyulması gereken bir dizi kurallar ve bireylerin bu kurallara uyum sağlama süreci olarak da nitelendirilebilir. Bu nitelendirmeden hareketle, kentlileşme sürecinin amaçlarından biri de kentte kentli bireyler arasında uyum ve düzenli bir yapılanmadır. Anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek ailede bile bireyler arasında problemler yaşanıyor iken binlerce kişinin bir arada yaşadığı ortamda, bireylerin sadece kendi benliğine öncelik tanınması, beraber yaşadığı diğer bireyleri dikkate almadığı bir yaşam tarzı sürdürmek, kentleri içinden çıkılmaz kent yaşamını çekilmez bir hale getirecektir. Kentlileşme kente, kentin kimliğine, kültürüne sahip çıkmak diğer taraftan kent kurallarına uyum sağlama sürecidir (Yalçın, 2010, s. 230).

1.5. KENT GÜVENLİĞİ KAVRAMI

Güvenlik kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK Sözlük). İnsanoğlu tarih boyunca güvenliği sorun olarak görmüş ve güvenliğinin sağlanması amacını öncelikli olarak gerçekleştirme çabası içerisinde olmuştur. Surların, kalelerin, evlerin yapılmasındaki öncelikli amaç güvenlik ihtiyacıdır. Kent güvenliği ise kentte yaşayan insanların yaşamlarını güven içerisinde sürdürmesinin sağlanmasıdır. Bu bağlamda güvenlik; emniyet içerisinde yaşamak isteyen bireyler için de onların emniyetlerini sağlamakla görevli devletler için de yaşamsal bir unsurdur (Alacadağlı, 2021, s. 294-295). Güvenlik insanların en temel ihtiyaçlarından birisidir. Güvenliğin çeşitli boyutları bulunmaktadır. Kent güvenliği yani kişinin yaşamını sürdürdüğü şehirde kendini güvende hissetmesi bu boyutlardan birisi ve bu çalışmayı ilgilendiren boyutudur.

Kent güvenliği kavramının iki boyutu bulunmaktadır. Bunlardan ilki; kentte meydana gelen ve toplumu hedef alan kentsel suç dediğimiz kentte işlenen gasp, hırsızlık, adam öldürme gibi adli suçları içermektedir. İkinci boyut ise; kentsel mekâna, kentsel çevreye, kentte yaşanan insanlara ve kentli haklarına zarar veren suçları içermektedir. İlk boyutta kent güvenliğinin sağlanması açısından kolluk kuvvetlerinin çabası oldukça önemlidir. Zira kolluk kuvvetlerinin

görevi; “kentlerde kamu düzenini sağlamak ve kent sakinlerinin temel hak ve özgürlüklerini koruyarak huzur içinde yaşamalarını sağlayacağı ortamları hazırlamak ve bu ortamın sürekliliği için gerekli önlemleri almaktır” (Alacadağlı, 2020, s. 156). Kolluk kuvvetleri dolayısıyla devlet yönetimi temel güvenlik ihtiyacı beklentisini karşılayamadığı durumda insanlar için çalışma, sosyalleşme, kişisel gelişimini sağlama, kendini gerçekleştirme gibi diğer gereksinimler de ihtiyaç olmaktan çıkar. Zira diğer ihtiyaçların karşılanabilmesi için öncelikle kentte yaşayan kişilerin can ve mal güvenliği sağlanmalıdır. Maslow’un temel ihtiyaçlar piramidine göre piramitte yer alan bir önceki ihtiyaç karşılanmadan bir sonraki ihtiyaca geçilemeyeceğinden, kendini güvende hissetmeyen hiçbir birey, ihtiyaçlar piramidinde yer alan sonraki ihtiyacını gidermek için eylemde bulunması beklenememektir (Alacadağlı, 2021, s. 297).

Güvenliğin diğer boyutu kentsel mekâna, çevreye kentsel mekâna, kentsel çevreye, kentte yaşanan insanlara ve kentli haklarına zarar veren yani kente karşı işlenmiş suçların engellenmesi boyutudur. Güvenliğin bu boyutu genel anlamda tüm ülkede yerel anlamda kentlerde yaşayan bireylerin güvenli bir çevrede yaşamayı içeren tüm haklarının bireyler tarafından kullanımının sağlanmasıdır (Alacadağlı, 2021, s. 296). Kente karşı işlenen suçların failleri; merkezi veya yerel idare, baskı ve çıkar grupları, sivil toplum örgütleri olabileceği gibi bizzat kentte yaşayan halk da olabilir. Kente karşı suçların neler olduğunu ifade edebilmemiz için kentli hakları kavramını irdelememiz gerekmektedir. Avrupa Konseyi’nin Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi tarafından 1992 yılında kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı kentli haklarının tanımlanması açısından bir başlangıç olduğu kabul edilmektedir. Yine bu doğrultuda 2008 yılında Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Kentsel Şartı-2 yayımlanmıştır (Kalonya ve Yıldırım, 2020, s. 7).

Mengi (2007) tarafından kente karşı suç, “kent olarak tanımlanan mekânlara ekonomik, sosyal, fiziksel ve kültürel yönlerden verilen zarar” (s. 47) olarak tanımlanmaktadır. Keleş (2021) ise kente karşı suçu tanımlarken "yasalarda suç sayılmasa da bir kentin doğal, tarihsel ve estetik değerlerine, bireyler, türlü örgütler, hatta yöneticiler tarafından, değerlerini azaltıcı ve tümünden yitirimci zarar verilmesinin sonucunda kamuoyunda ortaya çıkan rahatsızlıklar” (s. 94) olarak ifade etmektedir. Karasu (2007) ise kente karşı suçu; “Kentsel yaşam kalitesinde meydana gelebilecek bir düşüş ya da kentli haklarının ihlali, kullanılmasının engellenmesi, gereği gibi kullanılamaması, kentteki tarihi, doğal, kültürel değerlerin tahrip edilmesi, kentin günlük işleyişine ya da kent kimliğine, kentsel yaşamın genel seyrine yapılan bir müdahale” (s. 44) olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odalar Birliği İzmir İl Koordinasyon Kurulu tarafından yayınlanan ‘İzmir Kent Suçları Haritası’ raporunda kent suçu; “Toprak üzerinde

yapılan her türlü insan yapımı faaliyetin; canlı yaşamı, ekolojik döngüler, kentsel yaşanabilirlik ve sağlıklı bir çevre üzerinde yarattığı veya yaratacağı tahribat ve bozulmanın ortaya çıkmasına neden olarak işlenen suç” olarak tanımlanmıştır (TMMOB İzmir İKK, 2019 aktaran Kalonya, ve Yıldırım, 2020, s. 751).

Bu tanımlamalar ışığında kente karşı suçları; imar planlarına aykırı uygulamalar, gecekondulaşma, çarpık kentleşme, apartman kurallarına karşı uyumsuzluk, imar afları, mekânın ruhuna uymayan kentsel dönüşüm çalışmaları, yaşam yerlerine çöp atılması, tarım arazilerinin yok edilmesi, doğal canlı yaşamına yönelen kentsel kimliğe ve kent kültürüne yönelik saldırılar gibi kenti ve kentsel yaşamı tehdit eden davranışların tümü kente karşı suçlar içerisinde yer almaktadır.

Kent ve suç arasındaki ilişki ilk dönemlerde kentte işlenen suçlarla kendini göstermiş ancak daha sonraları kente karşı işlenen suçlara doğru evrilmiştir. Başlangıçta kenti ve kentlileri hedef almayan, bireysel aşamada kalan artık kenti, kentte yaşayan halkı ve kentli haklarını hedef haline getirmiştir. Kentlerde giderek artan nüfus artışı kente karşı suçlarında aynı doğrultuda artmasına sebebiyet vereceği düşünülmektedir (Karo, 2017:54-69).

Kente karşı suçlar yasal düzenlemelerin ihlali neticesinde ortaya çıkan suçlar olabileceği gibi yasal olmasına rağmen uygulanması halinde kente, kentte yaşayan halka, kentsel çevreye ve kentli haklarına zarar veren faaliyetler de kente karşı suç kapsamında değerlendirilebilmektedir. Yasal düzenlemelere aykırı hareketler neticesinde suç olarak kabul edilerek yaptırım uygulanan çeşitli fiiller bulunmaktadır. Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenmiş olan fiiller Çevreye Karşı Suçlar başlıklı 181 ile 184’üncü maddeler arasında yer alan hükümler bu anlamada yaptırım öngörülen fiillerdir. Bu fiiller; çevrenin kasten kirletilmesi, çevrenin taksirle kirletilmesi, gürültüye neden olma ve imar kirliliğine neden olma fiilleridir. Bu fiillere ihlal edilen kanun hükmüne göre değişmek üzere altı aydan başlayarak beş yıla kadar artan hapis cezaları öngörülmektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004, m. 181-194). Yine yasal düzenlemelere aykırı hareketler neticesinde suç olarak kabul edilerek yaptırım öngörülmüş olan bir diğer hukuki düzenleme ise İmar Kanunu’nda yer almaktadır. İmar Kanunu’nun 42. Maddesinde kanuna aykırı fiiller nedeniyle idari para cezaları ve ruhsat iptalleri gibi yaptırımlar öngörülmektedir (İmar Kanunu, 1985, m. 42).

Yasal olmasına rağmen uygulanması halinde kentsel yaşam koşullarına vermiş olduğu zarar nedeniyle suç olarak kabul edilebilen faaliyetlere örnek ise; yanlış imar planları, imar afları, mekânın ruhuna uymayan kentsel dönüşüm çalışmaları, tarım arazilerinin imara açılması, kent kültürünün yok edilmesi, kent kimliğine verilen zararlar gibi eylemlerdir. Bu tür kentsel suçların faili merkezi idare, yerel idare, baskı ve çıkar grupları veya sivil toplum kuruluşlarıdır.

Yerel idarelerin işlemiş olduğu kente karşı suçlara; belediye meclisinde yapılan imar düzenlemeleri ile altyapısı uygun olmayan yerlerin ve tarım arazilerinin rant uğruna imara açılması örnek olarak verilebilir. Gecekondulaşma sonucu oluşan çarpık kentleşme, binalarda yapılan izinsiz değışiklikler gibi yasal olmayan uygulamaların rant ve oy uğruna imar affı yasaları ile yasal hale getirilmesi ise merkezi idarelerin işlemiş olduğu kentsel suçlara örnek olarak gösterilebilir.

Kente karşı suçların işleniş amacına bakıldığında, öncelikli olarak rant elde etme amacının güdüldüğü ifade edilebilir. Ayhan ve Çubukçu tarafından yapılan araştırma neticesinde kente karşı suça neden olan olgular dört başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklar; sosyal ve kültürel nedenler, ekonomik nedenler, demografik nedenler ve mekânsal nedenlerdir (Ayhan ve Çubukçu, 2007, s. 33).

Kente karşı suçlara ilişkin çoğunlukla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde örnekler bulunmakta olup, Tseng ve arkadaşlarının (2008) çalışması kente karşı suçların işlenme nedenine ilişkin bize önemli veriler sunmaktadır. Yazarlar Tayvan’da yapmış oldukları çalışmada, kente karşı suçların ve bu suçlarının önüne geçilememesinin altı temel nedeni olduğundan söz etmektedirler:

- 1- İnşaat işi yapan insanların yasalar ve yönetmelikler hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması,
- 2- Seçilmiş olan politik temsilciler ile yapılmakta olan lobi faaliyetleri,
- 3- Mevcut olan yasaların ve yönetmeliklerin bu tür ihlalleri yapanlar hakkında caydırıcı cezalara sahip olmaması,
- 4- Yapılaşma ihlallerini tespit edebilecek teknik personel yetersizliği,
- 5- Kentte yaşayan halkın büyük çoğunluğu imar ve yapılaşma ihlallerinin, mevcut haklarını genişleteceğini ve en nihayetinde merkezi yönetim tarafından yapılacak düzenlemelerle yapılaşma koşullarının onların ihlallerine göre düzenleneceğine inanması,
- 6- Kent yöneticileri tarafından bu tür kentsel mekâna zarar veren ihlallerin düzeltilmesi için açık kapı bırakılması (Tseng vd., 2008’den aktaran Kalonya ve Yıldırım, 2020, s. 753).

Yukarıda bahsedilen bütün durumlar ne yazık ki Türkiye için de oldukça tanınık söylemlerdir. Türkiye’de hemen hemen tamamıyla geçerli olan bu tespitlerin en önemli tarafı, kentsel politika, rant ekonomisi ve inşaat sektörü arasındaki bağlantıyı ortaya net bir şekilde

koyuyor olması ve yukarıda bahsettiğimiz kente karşı suçları işleyebilecek aktörlerin kimler olduğu ya da olabileceğine ilişkin bizlere ip uçları sunmasıdır (Kalonya ve Yıldırım, 2020, s. 754).

Kente karşı suçların bir diğer failleri ise kentte yaşayan halkın bizzat kendisidir. Zira göçlerle kente gelen insanlar sadece fiziksel olarak orada bulunmaktadırlar. Kent kültürüne, kentli olmanın bilince ulaşamayan göçerler, kendilerini ifade edebilecekleri, aidiyet hissedebilecekleri farklı gruplara yönelmektedir. Kentsel başkalaşma veya kentsel yabancılaşma olarak adlandırabileceğimiz bu yönelim kentlerde; cemaatleşme, gettolaşma, mekânsal ve kültürel siteleşme gibi oluşumlar olarak kentsel suçu ve şiddeti artırmakta, kentsel yaşama ve kent değerlerine zarar vermektedir (Parlak, 2018, s. 20).

Günümüzde, güvenli kentlerden kastedilen; kentte yaşayan bütün insanların sırf insan olmalarından kaynaklanan ve üçüncü kuşak haklar olarak tabir edilen bilgi, ifade, kültür, yönetime katılma hakkı gibi kentli haklarını kullanımını da kapsayacak şekilde yapılanmanın oluşturulduğu kentlerdir (Alacadağlı, 2021, s. 296).

1.6. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI

Kentsel dönüşüm kentin çöküntü alanlarında yer alan mekânların veya tarihi yapıların yenilenmesi suretiyle dönüştürülmesi ile bu alanlarda fiziksel ve toplumsal yapının değiştirilmesi, suç oranının azaltılması ile kentsel rantın paylaşım süreci olarak tanımlanabilir.

Özden ve Kubat'a göre kentsel dönüşüm ise en genel anlamıyla;

Zaman süreci içerisinde eskiyen, köhneyen, yıpranan ya da potansiyel arsa değeri üst yapı değerinin üzerinde seyrederek değerlendirilmeyi bekleyen şehir dokusunun, altyapısının sosyal ve ekonomik programlar ile oluşturulduğu bir stratejik yaklaşım içinde, günün sosyo-ekonomik ve fiziksel şartlarına uygun olarak değiştirilmesi, geliştirilmesi, yeniden canlandırılması ve bazen de 'yeniden oluşturulması eylemi' olarak tanımlamak mümkündür (Özden ve Kubat, 2003, s.78).

Kentsel dönüşümün; sosyal, ekonomik, planlama-tasarım ve yasal-yönetsel olmak üzere dört temel boyutu mevcuttur (Özden ve Kubat, 2003, s. 79-80). Kentsel dönüşüm ile dört temel hedefe ulaşmak istenilmektedir. Bu hedefler;

- 1- Kentlerdeki fiziksel çöküşü durdurmak ve tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak.
- 2- Ekonomik yaşamı canlandırmak: kentsel dönüşümle çöküntü alanlarında yapılacak yenileme çalışmaları ile ekonomik dinamiklerin harekete geçirilmesi sağlamak.

- 3- Kentsel yaşam kalitesini artırmak ve kültüre dayalı dinamikleri harekete geçirmek.
- 4- Her ölçekte katılımı sağlamak (Polat ve Dostoğlu, 2007, s. 62).

Kentsel dönüşümün en kapsamlı tanımı ise Keleş tarafından yapılmış olup Keleş'e göre kentsel dönüşüm;

Belediyeler tarafından, kentlerin yıpranan ve kimlik özelliklerini yitirmeye yüz tutmuş olan, Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Kurullarınca sit alanı olarak kayıt altına alınıp halka duyurulan kent bölgeleriyle bu bölgelere ait alanların, kentin gelişime uygun biçimde yenilenerek, bu bölgelerde konut, tecim (ticari), kültür ve toplumsal donatı alanları oluşturulması, doğal yıkım beklentilerine karşı önlemler alınması, kentin tarihsel ve ekinsel dokusunun yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amacıyla gerçekleştirilen eylemlerin tümü olarak tanımlanmıştır (Keleş, 2021, s. 87).

Kentsel dönüşüm kentsel çöküntü alanlarının yenilenmesi sürecinde dokuz farklı uygulama yöntemi literatürde dile getirilmektedir (Polat ve Dostoğlu, 2007, s. 62).

- 1- Yenileme (renewal): Kentsel mekânda bulunan ve restore edilme imkânı olmayan sağlıksız yapıların tümünün veya bir bölümünün yıkılarak tekrar inşa edilme sürecidir (Keleş, 2021, s. 145).
- 2- Sağıklaştırma (rehabilitasyon): Kentsel çöküntü alanlarının kısmen yenilenerek kullanıma açılmasıdır.
- 3- Koruma (conservation): Kenti yansıtan kültürel yapının gelecek kuşakların da kullanabilmesinin sağlanması için her türlü yıkıcı ve saldırgan eylemlere karşı korunmasıdır (Keleş, 2021, s. 99).
- 4- Yeniden canlandırma (revitalization): Kentsel çöküntü alanlarının yenileme çalışmaları ile yeniden kente kazandırılmasıdır (Yaman, 2010, s. 121).
- 5- Yeniden geliştirme (redevelopment): Kentin çöküntü alanlarında bulunan, alt gelir grubuna ait olan ve restore edilmesi ekonomik açıdan mümkün olmayan mekanların yıkılarak bu alanlarda kentsel mekânın ve konutların yeniden şekillendirilmesidir (Keleş, 2021, s. 145).
- 6- Düzenleme (improvement): Bir kentin, bir kasabanın veya bir yerleşim yerinin bir bölümünün doğal gelişimine engel olmak, bu doğal gelişimin kente zarar verebileceği göz önünde bulundurularak, gelişmeyi kent ve kentli yararı doğrultusunda düzenlemek amacıyla, yerleşim yerinin işlevleriyle toprak kullanımı

arasında bir ilişki kurmayı öngören, geleceğe dönük kamusal bir eylem türüdür (Keleş, 2021, s. 52).

- 7- Temizleme (clearance): Kentin çöküntü alanlarında yer alan ve kentin dokusuna zarar veren konutların ve diğer yapıların yıkılması ve dönüştürülmesi, bu yapıların kent sağlığına aykırı niteliklerinden arındırılmasıdır (Keleş, 2021, s. 125).
- 8- Yeniden Üretim (regeneration): Kentin çöküntü alanlarında yer alan köhneleşmiş, eski ve kentin dokusuna zarar veren yapıların temizlenerek, bu bölgelerde kentin ruhuna uygun mekânların üretilmesidir (Ertaş, 2011, s. 5).
- 9- Kalitenin yükseltilmesi: Dönüşüme tabi tutulan kentsel mekânlarda yaşayan bireylerin yaşam kalitelerinde önemli bir değişiklik yaratmadan çevrenin fiziki yapısının değiştirilmesidir (Ertaş, 2011, s. 5).
- 10- Soylulaştırma: Soylulaştırma, kentin çöküntü alanlarının ve sanayiden arındırılmış kent bölgelerinde yaşayan halkın gönüllü veya zorla yaşam yerlerini terk etmelerinin sağlanmasıdır (Uysal, 2006, s. 80).

1.7. KENTSEL SİYASET KAVRAMI

Siyaset sözlük anlamı olarak ‘‘ Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış’’ olarak tanımlanmaktadır (TDK Sözlük). Siyaset ekonomik, toplumsal, sosyal değerlerin, devlet işlerinin bir topluluk veya güç odağı tarafından paylaştırılmasıdır (Ünsal, 2000, s. 126). Kentsel siyaset ise ülke çapında güç odakları tarafından paylaştırılan bu işlerin yerel düzeyde örgütlenmesidir (Ünsal, 2000, s. 126). Kentler günümüzde yüksek nüfus oranına sahip yerleşim yerleridir. Kentler nüfuslandıkça kentin yapılandırılması, yönetimi ve kentsel ranttan pay alma isteği kentsel siyaseti önemli kılmaktadır. Bu yönetim ve ranttan pay alma savaşı kentsel siyaseti odak noktası haline getirmiştir (Keleş, 2019, s. 133).

Kentsel siyaset dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlanabilir. Dar anlamda kentsel siyaset; yerel düzeyde karar alma süreçlerini etkileyen tüm etmenlerin incelenmesini konu edinmiş bilim dalı olarak anlaşılmaktadır. Geniş anlamda kentsel siyaset ise; kentleşme sürecini ve yerel birimleri ilgilendiren bütün etkinlikler ve politikalar olarak tanımlanabilmektedir. Geniş anlamda *kentsel siyasetin* ilgilendiği konular arasında; özellikle kırsal ve kentsel alanlar ile ilgili konular, yerel yönetimler ile merkezi yönetimler arasındaki ilişkiler, yerel seçimler, siyasal erki eline geçirmek isteyen güçlerin, yerel düzeydeki güç odakları ile devlet arasındaki çelişkileri ve çevre duyarlılığını kullanma istemleri yer almaktadır (Keleş, 2019, s. 133).

Dar anlamda kentsel siyaset ile geniş anlamda kentsel siyaset tanımlarını birbirinden ayrı düşünmek; kentsel siyaseti sadece kente özgü olarak anlamlandırmak veya kentsel siyaseti merkeze konumlandırmak olanaklı değildir. Zira dar anlamda kentsel siyaset merkezi siyasetten oldukça etkilenmektedir (Keleş, 2019, s. 134). Siyaset kavramı ekonomik, toplumsal, sosyal değerlerin, devlet işlerinin bir topluluk veya güç odağı tarafından paylaştırılması olarak tanımlanmadır (Ünsal, 2000, s. 126). Dolayısıyla kentsel siyaset de ulusal boyutta yaşanan bu paylaşımın yerel düzeyde yansımasıdır (Keleş, 2019, s. 134).

Gelişmiş ülkelerde kentsel siyaset konuları; yerel yönetimler ile merkezi yönetimler arasındaki görev ve gelir paylaşımı problemleri, toplumsal hareketler, kentsel dönüşüm ve kent planlama faaliyetlerine ilişkin yerel ve merkezi problemler, merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki ilişkiler ve çevre sorunlarının geniş çapta işlenmesi konularıdır (Keleş, 2019, s. 135). Gelişmiş ülkelerde kentsel siyaset açısından yukarıda ifade edilen konular ele alınmasına rağmen bu konular gelişmekte olan ülkeler açısından bir sorun olarak öncelikle dikkate alınmamaktadır. Zira bu ülkeler kentleşme sürecine henüz yeni başlamıştır. Bu duruma bağlı olarak yerel yönetimler ve yerel yönetimlere ilişkin bilinç gelişmemiştir. Bu ülkeler genellikle otoriter bir yönetime sahip olduklarından, merkezi yönetim yerel yönetimler üzerinde oldukça etkilidir ve yerel politikalar yerel sorunlar dikkate alınmadan çözüme kavuşturulmak istenilmektedir. Kaynaklar ise yerel ihtiyaçlar dikkate alınmaksızın merkezden aktarılmaktadır (Keleş, 2019, s. 135).

Keleş'e göre gelişmekte olan ülkelerin kentsel siyasetinin ilgilendiği konular ise;

- 1- Yoğun göç nedeniyle oluşan hızlı, çarpık ve sağlıklı kentleşme.
- 2- Yoğun göçün beraberinde getirdiği gecekondulaşma ile gecekondulaşma nedeniyle oluşan altyapı sorunları ve kamu hizmetinde yaşanan aksaklıklar.
- 3- Kentleşme neticesinde oluşan kentli nüfusun siyasi erk üzerindeki baskı ve istekleri.
- 4- Kentsel mekân ve toprak sahiplerinin rant amaçlı neden olduğu ekonomik, siyasal ve sosyal problemler.
- 5- Bölgeler, kentler ve kırsal yerleşim yerleri arasındaki gelişim ve yatırım eşitsizliği.
- 6- Üst gelir düzeyine sahip kentsel sosyal tabakanın siyasal organlar üzerindeki baskısı.
- 7- Üst gelir düzeyine sahip kentsel sosyal tabakanın yarattığı kentsel sorunlar.
- 8- Kentsel çevre problemleri ve çevrenin bozulması (Keleş, 2019, s. 136).

Kentsel mekânların dönüşümü, gecekondulaşma, çarpık kentleşme, sağlıklı kentleşme nedeniyle kamu hizmetlerinde ve altyapı hizmetlerinde aksamalar, kentsel rantı paylaşım problemleri, kent halkının siyasi organlar üzerindeki baskısı ve kentsel çevre problemleri de kentsel siyasetin ilgilendiği diğer konular arasında ifade edilebilir (Keleş, 2019, s. 136).

1.8. GÜVENLİKLİ SİTE KAVRAMI

Kırdan kente göç nedeniyle yaşanan barınma süreci neticesinde yeni konut alanlarına ihtiyaç duyulmuştur. Kente göç edenlerin kentlileşme süreci neticesinde kentte yaşamakta olan özellikle üst ve orta sınıf halkı daha güvenli konut arayışına itmiş, imar politikalarının ve neo-liberalizm düşüncesinin ekonomik hayata etkisi ile diğer alanlardan izole, yaklaşık aynı toplumsal sınıftan insanların yaşadığı güvenli sitelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Güvenli siteler; kent içerisinde veya dışında belirli bir alanda oluşturulan aynı veya yaklaşık toplumsal sınıfa ait insanların bir arada yaşadığı, kent yaşamından ayrışan, içerisinde yaşayanlar tarafından seçilen kişilerin yönettiği, belirli yaşam kuralları olan, giriş çıkışların denetlendiği, dışı kapalı olan, giderleri site sakinleri tarafından karşılanan, güvenlik hizmeti sunulan, yüksek katlı veya villa tipi yapılaşma şeklinde olabilen yaşam alanlarıdır. Suçlardan izole olma, daha yüksek standartta yaşam isteği, benzer toplumsal katmanda yer alan insanlar ile bir arada yaşama arzusu, daha yüksek sosyal statü talebi ve farklılık arayışı gibi sebepler, güvenli sitelerin meydana çıkışında etkili olduğu ifade edilebilir (Roitman, 2010 aktaran Aşıkkutlu vd, 2020, s. 181).

Türkiye’de 1980 darbesi sonrasında uygulamaya konulan neo-liberal politikalar ile devletin ekonomiye müdahalesinin azaltılması ve özel teşebbüslerin teşvik edilmesi ile başta İstanbul olmak üzere kent mekânlarında hızlı bir değişim ve dönüşüm başlamıştır (Karadağ ve Durukan, 2022, s. 214). Neo-liberal politikalar ve küreselleşme, ülkeler arasında ekonomik, siyasal ve sosyal ilişkilerin artmasına sebebiyet vermiştir. Neoliberal politikaların beraberinde getirdiği küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan yeni orta sınıf ve gelir düzeyini artıran üst sınıf, kentte diğer toplumsal sınıftan kopuk bir yaşayış biçimi benimsemiş ve kentte yeni bir hayat tarzı ortaya çıkmıştır (Kabaçoğlu, 2018, s. 114).

Neoliberal ekonomi politika anlayışına geçilmesi ile birlikte kentler bu politikaların uygulama hedefi haline gelmiştir. Bu yeni liberal politikalar ile birlikte gelişen yeni kentleşme anlayışı ile kent, soyluların yeniden tasarlayabilecekleri bir alan haline gelmiş ve bu yeniden tasarlama anlayışı doğrultusunda kentsel mekânlar; bu anlayışa hizmet edecek, geçirgen olmayan, diğer alanlardan izole ancak birbiri ile bağlantılı yapılar ile yeniden oluşturulmaya ve kendilerini diğer toplumsal sınıflardan izole edebilecekleri güvenli siteler inşa etmeye başlamıştır (Sipahi, 2011, s. 135). Örneğin; İstanbul’da 1980 ve sonrasında gelişen ve başlangıçta yüksek gelir seviyesine sahip insanlar için üretilen bu doğrultuda pazarlanmış olan lüks güvenli siteler, 2000’li yıllar sonrasında kişi başına düşen gelir düzeyinin artması, iktidarın arazi politikaları ve Toplu Konut İdaresi’nin katkıları ile orta sınıfa hitap eder hale gelmiştir (Aydın, 2012, s. 97). Artan gelir düzeyi ile güvenli sitelere ulaşabilir hale gelen

kentliler, kendilerini toplumun diğer kesimlerinden, kentin geri kalanından ayıran, toplum tarafından oluşturulmuş ve genel kabul gören toplumsal katmanlar içerisinde kendilerini konumlandırmak istemiş ve güvenli sitelere sahip olma eğilimi içine girmiştir (Özgür, 2006, s. 50).

Güvenli sitelerde 2000'li yılların başında yaşama eğilimi incelendiğinde, özellikle servis ve finans sektöründe çalışan; orta ve üst gelir grubundan eğitimli ailelerin bu konutları tercih ettikleri görülmektedir. Güvenli siteler aile konutları olarak tasarlanan dolayısıyla aile hayatını kolaylaştırıcı nitelikler olarak; park, bahçe, çocukların yaşam alanı, güvenlik, alışveriş merkezi gibi özellikler öne çıkarılarak tasarlanmakta, proje aşamasından itibaren aile yaşamını odak alarak inşa edilmekte, her türlü imkâna sahip güvenli sitelere yaşayan insanların her türlü ihtiyacını site içerisinde giderebilmesi amaçlanmaktadır (Özgür, 2006, s. 50).

1.9. KENTSEL HAREKETLİLİK KAVRAMI

Kentler canlılar ve doğanın birlikte hareket ettiği sürekli değişen ve gelişen karmaşık döngüye sahiptir. Bu döngü içerisinde kentsel mekânların ve bireylerin hareketliliği kentsel hareketlilik olarak tanımlanabilir. Kaygusuz (2009) tarafından ele alınan bir çalışmada kentsel hareketlilik; “dar anlamda fiziksel hareketliliğin bir parçası; aynı zamanda sosyal hareketlilikten de beslenen, kısa zamanda kent mekânında yapılmış olan yer değiştirme geniş anlamda ise insanoğlunun gereksinimlerinden doğan fonksiyonların, kent mekânlarındaki yer değişimi ve bu fonksiyonları kullanan insanların kent mekânlarındaki hareketlerinin bileşimi” s (31), olarak tanımlamış, kent mekânlarındaki bu hareketliliği iki şekilde ele almıştır.

Bunlardan ilki, kentte yaşayan insanların hareketliliği iken ikincisi ise kentsel fonksiyonların, sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerle kent mekânındaki hareketliliğidir. Kent mekânındaki hareketlilik de kendi arasında ikiye ayrılmaktadır. Birincisi, kentin genişlemesi ile birlikte ortaya çıkan yeni yerleşimlerin kent fonksiyonlarından bir kısmını bünyesine çekmesi ve merkez ile bu yerlerdeki fonksiyonların zaman içinde rekabete girerek birbirlerinin yerlerini almasıdır. Kent mekânındaki hareketliliğinin ikincisi ise; kent fonksiyonunun yürütüldüğü yerin zaman içinde işlevsiz veya yetersiz kalması ile önemini yitirmesinden dolayı kent fonksiyonunun yerinin değiştirilmesi veya kaldırılmasıdır (Kaygusuz, 2009, s. 32). Kentsel hareketlilik bir diğer sınıflandırmada ise dört ana başlığa ayrılmıştır. Bu başlıklar; mekânsal hareketlilik, sosyal hareketlilik, kültürel hareketlilik ve siyasal hareketlilik (Kılıç ve Nafiz, 2004, s. 26-27).

Kentsel hareketlilik kümelenme ve ekonomik kalkınma adına olumlu sonuçlar ile neticelense de plansız yapılan kentsel hareketlilik daha çok olumsuz neticelere sebebiyet

vermektedir. Plansız yapılan kentsel hareketlilik; gecekondulaşmaya, çarpık kentleşmeye, yatırımların ülke içinde dengesiz dağılmasına, ulaşımın zorlaşmasına, çevre sorunlarının artmasına, kalabalık nüfusa, sanayileşme ile nüfusun orantılı olarak artmasının engellenmesine, altyapı hizmetlerinin yetersizliğine, kente uyum sorunlarına, nüfusun dengesiz dağılmasına, dengeli kalkınmanın engellenmesine, artan ev ve kira fiyatlarına, dezavantajlı kesimin bu merkezlerde yaşama şansını yitirmesine, yoksulluğa, artan suç oranına ve neticede yaşanılmaz bir kentin meydana çıkmasına sebebiyet vermektedir. Ancak kentsel hareketliliğin bu sorunların tek başına neden olduğunu iddia etmek yerinde olmayacaktır. Bu sorunlar birçok bileşenin bir araya gelmesi ile kentler yaşanmaz hale gelmektedir.

1.9.1. Mekânsal Hareketlilik

Mekânsal hareketlilik, çeşitli nedenlerle fiziki olarak yaşadığı yerleri şehir içi veya dışı başkaca yerlere geçici veya sürekli olarak terk etmesi olarak nitelendirilebilir. Bu hareketlilik bazen gönüllü iken çoğunlukla ekonomik, sosyal vb. nedenlerle zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Kentsel dönüşüm sonucu kentsel mekânda yapılan değişiklik neticesinde gerek ekonomik gerekse sosyal nedenlerle yaşadığı yerde barınma imkânı kalmayan kişilerin gerçekleştirdiği hareket zorunlu hareketliliğe örnek gösterilebilir. Mekânsal hareketlilik maddi olanaklar çerçevesinde gelişen ve değişen bir hareketlilik çeşididir. Maddi olanakların geniş olması kişilerin hareketliliğinde önemli bir rol oynamaktadır. Yine mekânsal hareketlilikte önemli olan bir diğer etken, şehirlerde yer alan ulaşım, iş olanakları, sosyal ve kültürel çeşitlilik gibi şehirleri cazibe merkezi haline getirecek imkânlardır. Bu imkânlar ne kadar geniş ise o ölçüde mekânsal hareket üzerinde etkili olmaktadır (Kılıç ve Nafiz, 2004, s. 26).

Mekânsal hareketliliğin kent içi ve kent dışı olarak sınıflandırılabileceği ifade edilmişti. Çalışmanın konusunu oluşturan Richard Florida tarafından dile getirilen yeni kentsel kriz yaklaşımında, çoğunlukla kent içi hareketlilik üzerinde durulmuştur. Kamacı'ya (2014) göre kent içi hareketlilik en basit tanımıyla “hane halkının ihtiyaç ve önceliklerine uygun olmayan bir konuttan uygun olan diğer bir konuta taşınmasıdır” (s. 13). Yine Kamacı (2014), kent-içi hareketliliği şu şekilde ifade etmektedir.

Kentlerin sosyo-mekânsal yapılarında yaşanan değişimin hem nedeni hem de sonucudur. Dolayısıyla, bu süreçleri anlamlandırabilmek için hem hareketlilerin sosyo-ekonomik ve demografik kompozisyonlarını analiz etmek hem de kentlerin sosyoekonomik, demografik ve mekânsal yapılarındaki değişimleri incelemek gereklidir. Bu anlamda, kentlerin yaşadıkları değişimi, kentsel fonksiyonlar arasında en yüksek değere sahip olan konut piyasası üzerinden izlemek anlamlı sonuçlar doğurmaktadır (s. 3).

Zira çeşitli politikalar ile kentsel mekânda yapılan değişiklikler genellikle alt gelir grubuna mensup, dezavantajlı durumda olan insanlar açısından olumlu sonuçlar doğurmamaktadır. Richard Florida tarafından Amerika özelinde dile getirilen halkın konut tercihinin değişimine bağlı olarak kentsel hareketlilikte de değişimler yaşanmaktadır. Amerika'da olduğu gibi İstanbul'da da öncelikle şehir merkezinden uzak, korunaklı yaşam tercih eden üst gelir grubuna mensup avantajlı kesim, zamanla teknolojinin ilerlemesi, artan ekonomik imkânlar neticesinde ulaşımda özel araca olan rağbet nedeniyle ulaşımın güçleşmesi, çalışılan yere yakın olma isteği, şehir merkezinde yapılan yüksek katlı güvenli lüks siteler gibi nedenler ile şehir merkezine yerleşme eğilimi göstermektedir. Eskiden harabe olan yerler lüks konutlara dönüşmekte buralarda yaşayan dezavantajlı kesim ise merkezde oturmaya yetecek maddi imkânlardan yoksun olmaları sebebiyle, merkeze yakın daha yaşanılabilir yerleri tercih etmekte ve zamanla yaşadığı yeri dönüştürmektedir. Bu bir domino etkisi yaratmakta, en nihayetinde toplumsal açıdan en dezavantajlı kesim şehrin en kötü ve suç oranı en yüksek yerlerinde yaşamaya çalışmaktadır. Bu açıdan kent içi hareketlilikten en çok etkilenen kesim ile gelir ve eğitim düzeyi ile hareketlilikten etkilenme arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Kent içi hareketlilikten en çok etkilenen kesim en düşük gelir ve eğitim düzeyine sahip kişilerdir. Üstelik bu kişiler sadece kent içi hareketlilik açısından değil bulundukları toplumsal sınıftan ayrılarak daha üst gelir ve eğitim düzeyine sahip olmaları çok mümkün görülmemektedir. Bunu başaranlar ise daha fazla çaba sarf etmek zorunda kalmaktadır.

Kent dışı mekânsal hareketlilik ise kısaca iş olanakları, ulaşım olanakları, daha iyi yaşam koşullarına erişme isteği, teknolojinin gelişmesi ile birlikte kırsal kesimde iş gücüne ihtiyacın azalması, düşük gelir düzeyi, kent olanaklarının çekim gücü, nitelikli sağlık koşullarına erişim isteği, toprak veriminin azalması, terör olayları, nitelikli eğitim koşullarına ulaşma isteği, siyasi politikalar gibi nedenlerle kırsaldan kente veya kentten kente doğru gerçekleşen hareketliliktir.

1.9.2. Sosyal Hareketlilik

Sosyal hareketlilik, kişilerin sosyal statülerinde meydana gelen değişimler neticesinde oluşan hareketlilik sosyal hareketlilik olarak nitelendirilebilir. Yani sosyal hareketlilik bir gelir düzeyinden başka bir gelir düzeyine erişmek veya bir sosyal statüden başka bir sosyal statüye geçmek olarak nitelendirilebilir. Sosyal hareketlilik dikey ve yatay olmak üzere iki şekilde oluşmaktadır. Dikey hareketlilik kişilerin daha üst gelir düzeylerinde meydana gelen değişiklik sebebiyle oluşan hareketlilik iken yatay hareketlilik ise genellikle sanayileşme ve kentleşmeden kaynaklanan, toplumsal yapıyı yeniden biçimlendiren mekânsal değişiklikler olarak

tanımlanabilir (Kılıç ve Nafiz, 2004, s. 26-27). Dikey hareketlilik daha üst gelir düzeyine veya sosyal statüye kavuşmak şeklinde olabileceği gibi daha alt gelir düzeyine ve sosyal statüye inmek olarak da şekillenebilir. Sosyal hareketliliğin bu araştırma açısından irdelenmesi gereken kısmı dikey hareketliliktir.

Toplumsal hareketlilik veya sınıfsal tabakalaşma üzerine Türkiye’de yapılmış akademik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çok uzun yıllar sınıfsal tabakalaşma veya sınıfsal ayrım sol siyasetinin önemli bir argümanı olarak görülmüş hatta Türkiye’de sınıfsal bir tabakalaşma olmadığı iddia edilmiştir. Ancak bu iddia yerinde olmadığı gibi Türkiye’nin bulunduğu konum ve içerisinden geçtiği tarihsel süreç nedeniyle sınıfsal ayrım açısından kendine özgü yanları da mevcuttur (Hazır vd., 2016, s. 176).

Dikey hareketlilik yukarıda ifade edildiği üzere bir gelir düzeyinden başka bir gelir düzeyine veya bir sosyal statüden başka bir sosyal statüye geçiş olarak tanımlanmaktadır. Gelir ve sosyal statüler arası geçiş açısından en önemli enstrüman eğitimidir. Eğitim ile kişiler daha üst sosyal statülere ulaşmakta bu durum ise gelir düzeyini etkilemektedir. Ancak bu söylendiği kadar kolay olmamaktadır. Zira eğitim yolu ile statü ve gelir düzeyinde değişiklik yine üst gelir grubu açısından daha kolay elde edilebilmekte iken orta ve alt sınıf açısından beklenildiği kadar kolay olmamaktadır.

Toplumun avantajlı kesimi daha iyi okullara, daha iyi eğitimcilere, daha iyi eğitim koşullarına kolayca erişim sağlayabiliyorken, daha dezavantajlı kesim bu imkânlardan yoksundur. Üst gelir grubuna ait kişilerin nitelikli eğitime ve bilgiye ulaşım açısından çok az çaba sarf etmeleri gerekirken, orta sınıf nispeten biraz daha fazla, alt sınıf ise bu gruplar arasında en çok çaba sarf etmesi gereken grup olarak nitelendirilebilir. Yetenek açısından eşit düzeyde yer alan kişilerin elde etmek istedikleri çaba, gelir düzeyi açısından değişmektedir. Alt ve orta sınıf elde etmek istedikleri açısından üst sınıftan daha dezavantajlı konumdadırlar. Bu durum ise özellikle alt gelir grubuna mensup kişilerin her ne kadar yetenekli olsalar dahi dikey hareketliliğe katılmalarını engellemektedir.

Dikey hareketlilik açısından yaşanan çevre de oldukça önemlidir. Zira gelir düzeyi açısından avantajlı grupta yer alanlar suç oranının olmadığı veya çok az olduğu, her türlü imkâna sahip yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. Özellikle suç oranının yüksek olduğu yerlerde yaşamak dezavantajlı kesim açısından dikey hareketliliği engelleyen önemli sebeplerdendir. Moslow’un İhtiyaçlar Teorisi’ne göre ikinci basamakta bulunan güvenlik ihtiyacı karşılanmadan diğer basamaklara geçiş olanaksızdır.

Dikey hareketliliği etkileyen bir diğer etken ise ebeveynlerin ilgi düzeyi ve ailedeki çocuk sayısıdır. Ebeveyn ilgi düzeyi ve ailedeki çocuk sayısı eğitim ve sosyal statü ile ilişkilidir.

Üst ve orta gelir düzeyine sahip insanlar daha az sayıda çocuk sahibi olmayı tercih ediyorken orta-alt ve alt gelir düzeyine sahip insanlar daha fazla sayıda çocuk sahibi olmayı tercih etmektedir. Özellikle alt sınıfa mensup bireyler çocuk sayının fazlalığı, belirli bir yaştan sonra gelir kapısı olarak görülmeleri, bu durum ise dikey hareketliliği etkilemektedir. Çocuk sayısının fazla olması ebeveyn ilgi düzeyini de düşürmekte hatta alt gelir grubu açısından eğitimin gereksiz bir uğraş olarak görülmesine yol açmakta, bir an önce para kazanılması gerektiği düşünülmektedir. Zira Moslow'un "İhtiyaçlar Teorisi"ne göre en temel ihtiyaç fizyolojik ihtiyaçlardır. Bu teoriye göre kendini geliştirme yani dikey hareketliliğe katılma piramidin en üst sırasında yer almaktadır. Dolayısıyla alt gelir grubu açısından fizyolojik ihtiyaçların karşılanamadığı durumda ebeveynlerin çocuklara yeterli ilgiyi göstermesi ve bu tabakaya mensup bireylerin dikey hareketliliğe katılması beklenmemektedir.

Farklı sosyal sınıfa mensup insanlar ile yapılan araştırmada sosyal sınıf üyeleri, çok çalışmanın, iyi bir eğitim almanın, yetenekli olmanın ve güçlü kişiliğe sahip olmanın yukarıya doğru dikey hareketlilik için en genel şartlar olduğunu ifade etmektedir (Korkmaz, 2005, s. 5). Farklı sosyal sınıflarda yer alan bireylerden yüksek gelir düzeyine sahip mesleklere doğru dikey hareketliliğe katılmak açısından farklılıklar mevcuttur. Korkmaz'a göre;

Yüksek dereceli profesyoneller ve yöneticiler konumuna ulaşanlar arasında hizmet ya da orta sınıf kökenli bireylere göre çalışan sınıf kökenli bireyler daha azdır. Fırsat eşitsizliklerinin ve görece sosyal hareketlilik şanslarının sınıf yapısıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Sınıf kökeninden çok yeteneğin ve çalışmanın-çabanın iş-meslek başarısına yol açan en önemli özellikler olduğu görülebilmektedir. Toplumda sınıflar arasında eşitsizlikler sürmekle birlikte alt sosyal sınıf çocukları, okulda başarılı olabilmekte, derece elde edebilmekte ve eğitimle edindiği mesleği yoluyla orta sınıf olarak kabul edilen profesyonel ve yönetsel konumlara ulaşabilmektedir. Bu durumda eğitim, dikey sosyal hareketliliğe yol açmaktadır (Korkmaz, 2005, s. 23).

1.9.3. Kültürel Hareketlilik

Kültürel hareketlilik, kuşaklar arasındaki yaşayış ve görüş farkından kaynaklanan hareketlilik (Kılıç ve Nafiz, 2004, s. 27). Zira eski kuşaklar ile yeni kuşaklar arasında yaşayış, görüş, anlayış farklılıkları mevcuttur. Kültür toplumsal koşullara göre değişiklik gösteren ve toplumsal koşullara göre şekillenen bir olgudur.

Kültürel hareketliliğin çalışmamızı ilgilendiren yönü eski kuşakların yaşam anlayışı ile yeni kuşakların yaşam anlayışı arasındaki hareketlilik. Gelişen teknoloji, ekonomik imkânlar, eğitim koşullarının iyileşmesi gibi etkenler kuşakların hayat tarzını etkilemiş yaşama

bakışlarını değiştirmiştir. Bu değişim kültür üzerine de etkili olmuş ve kültürel değerlerde değişimler yaşanmıştır.

Teknolojinin ve toplumlar arası iletişimin sınırlı olduğu zamanlarda yaşayan kuşak kültürel değerlerine sahip çıkmada daha muhafazakâr iken teknolojinin gelişmesi ve eğitim olanaklarının artması ile birlikte bu değerler yeni kuşak tarafından sorgulanmaya başlamış ve değişimlere uğramıştır. Yine gelişen imkânlarla birlikte diğer toplumların kültürleri tanınmış ve kültürler birbirlerini etkilemiştir. Kültürel hareketlilik müzik tercihler, giyim, alışveriş, din gibi birçok alanda kendisini göstermektedir. İnsanlar ve toplumlar arası etkileşim arttıķa müzik, giyim, alışveriş gibi kültürler değişmiş insanlar mevcut koşullara göre yaşayış tarzı benimsemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. RİCHARD FLORİDA’NIN YENİ KENTSEL KRİZ YAKLAŞIMI

Amerika’nın önemli kent bilimcilerinden olan Richard Florida, kentsel sorunları, sebeplerini ve çözümlerini tespit için çalışmalar yapmaktadır. Florida yapmış olduğu çalışmalar sonucunda ulaştığı sonuçlardan yola çıkarak soylulaştırma, eşitsizlik, kalıcı yoksulluk ve ayrışma çerçevesinde gelişen, küresel çapta kentleşme açısından eski sorunlara benzemeyen ve gittikçe derinleşen yeni sorunların yaşandığı belirlemiş ve bunun sonucunda mevcut durumu ‘yeni kentsel kriz’ olarak adlandırmıştır.

2.1. KENTLERİN ÇELİŞKİSİ

New York şehrinde 1975’li yıllarda yer alan fabrikaların, sanayi depolarının, barların, tiyatroların olduğu yerlerde şimdilerde lüks restoranlar, kafeler, yeni apartmanlar, park ve bahçeler ve ofislerin kuleleri bulunmaktadır. Ancak yaşam şartları ise aynı doğrultuda değişmemiştir. 1975’li yıllarda 500 dolara kiralanabilecek bir ev 5000-10000 dolar arasına yükselmiş, yine 50000 dolara satılan evler ise milyon dolarlara satılır hale gelmiştir. Dolayısıyla New York şehrindeki bu durum orta sınıf için bu kenti giderek yaşanılacak bir kent haline getirmektedir (Florida, 2017, s. 26). New York şehri özelinde ifade edilen bu durum yeni kentsel krize sebebiyet vermektedir. Soylulaştırma ve küreselleşme ile birlikte kentsel mekânlar, kentsel özgürlüğün kısıtlandığı alanlar olarak algılanmakta, ayrıca mekânın önemini giderek karmaşık hale getiren bu yeni kentsel krizin asıl unsurları olarak görülmektedir (Snyder, 2017, s. 1292)

New York şehri özelinde ifade edilen bu durum yeni bir kentsel krize sebebiyet vermektedir. Kentlerde meydana gelen bu krizlerin tanımlanmasında iki yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar; “kent iyimserleri” ve “kent kötümserleri” olarak ikiye ayrılmaktadır. Kent iyimserleri; kentlerin dirilişine ve insanların koşullarının iyileşmesinde kentleşmenin gücüne odaklanmaktadır. Kent iyimserleri, kentlerin bugüne kadar hiç olmadığı kadar güvenli, zengin, temiz ve sağlıklı olduğunu ve kentleşmenin, iyileşmenin katıksız kaynağı olduğunu savunmaktadır. Kent iyimserlerine göre, ulus devletlerin gücünün daha az belediye başkanlarının gücünün ise daha fazla olması durumunda, dünyanın daha yaşanılabilir bir yer olacağı düşünülmektedir (Florida, 2017, s. 27).

Kent kötümserleri ise kent iyimserlerinin tam tersine; modern şehirlerin, süper zenginlerin gösterişli tüketimlerine ayrılmış, gösterişli ve fiilen kapalı alanlar ile hemen yanındaki kitleler için geniş yoksulluk ve dezavantajlı alanlar halinde parçalanmış alanlar olduğunu iddia etmektedir. Kent kötümserlerine göre; kentlerin yeniden canlandırılması, bazı

mahallelerin inşasından kâr eden ve başka kârların peşinden koşan ihtiraslı kapitalistler tarafından yürütülen bir plandan başka bir şey değildir. Kent kötümserlerine göre düşük gelir ve yatırım düzeyine dayalı kentleşme işlev bozukluğuna ve düzensizliğe neden olur. Dolayısıyla mantıklı olan şehirlerin büyümesini sınırlandırmak ve kentleşmeyi reddetmektir (Turok vd., 2021, s. 459).

Küresel kentleşme ne liberal düzen tarafından musallat edilmeye çalışılan, kentlerin ekonomik kalkınmasından ziyade gecekondularla birlikte çok büyük oranlarda ekonomik, insani ve ekolojik krizdir. Peki, hangi varsayım doğrudur? Doğru olan her iki görüşün de birlikte değerlendirilmesidir. Kentleşme hem ekonomik bir güç hem de aynı zamanda acı verici ve bölücü bir olgudur. Yeni kentsel kriz yaklaşımı ise her iki görüşün de dikkate alınarak yapılan bir sentezidir (Florida, 2017, s. 27).

2.2. KENTSEL KRİZLERİN GÜNCEL BOYUTLARI

Amerika’da 1960 ve 1970’li yıllarda görülen kentsel sorunlar ile günümüz sorunları benzeşmemekte, onlardan farklı bir profil sergilemektedir. Florida bu krizleri “Yeni Kentsel Krizler” olarak tanımlamaktadır. Florida’ya göre bu krizler şehrin ekonomik açıdan terk edilmesi ve ekonomik işlev kayıpları ile sonuçlanmakta, konutlar köhneleşmekte, madde bağımlılığı ve suç oranları artmakta, şehirler içinde büyüyen kalıcı yoksulluk bölgeleri oluşmakta kısacası yorumcuların “halkanın içindeki kara delik” olarak adlandırdığı şekliyle şehrin içi boşaltılmaktadır (Florida, 2017, s. 29).

Şehirler ekonomik anlamda gerilemiş ve vergi gelirlerinde yaşanan düşüşler nedeniyle mali açıdan merkezi hükümetlere bağımlı hale gelmiştir (Florida, 2017, s.29). Yerel yönetimlerin karşı karşıya olduğu bu mali kriz, bir dizi yapısal ve politik etkenin ortaya çıkardığı sonuçtur. Merkezi yöneticiler yerel halkı dikkate almadan toplumun avantajlı kesimini koruyan bir dizi neoliberal politikaları uygulamaya koymuştur. Fakat sonuç değişmemiştir (Fasenfest, 2017, s. 33). Ancak yeni kentsel kriz daha derin, birçok farklı yönü olan ve çok daha kapsayıcıdır (Florida, 2017, s. 30). Florida, yeni kentsel krizin temel özelliklerinin; gittikçe artan eşitsizlik, iyice azgınlaşmış hale gelmiş soylulaştırma, ekonomik ve ırka dayalı ayrışma, mekânsal eşitsizlik ve kalıcı hale gelmiş yoksulluk olduğunu iddia etmektedir (Florida, 2017, s. 30).

Florida’ya göre Yeni Kentsel Kriz beş temel boyutu kapsamaktadır.

- 1- Bu boyutlardan birincisi; Londra, Hong Kong, Los Angeles, Paris gibi süper yıldız şehirler ile San Francisco, Washington, Boston ve Seattle gibi önde gelen bilgi ve teknolojiye dayalı gelişen şehirlerinin dünyadaki diğer şehirler ile arasında kentleşme

açısından giderek büyüyen farklılıklardır. Bu şehirler yüksek endüstriden, yüksek teknolojiye ve bilimden, bununla beraber en yetenekli ve bilgili iş gücünden, orantısız olarak pay almaktadır. “Kazanan hepsini alır” mantığıyla yürütülen şehircilik anlayışı; küreselleşme ile yerel ve merkezi politikalar neticesinde süper star şehirler ile diğer ulusal ve uluslararası kentler arasında ekonomik eşitsizliği artırarak, şehirlerarasında yeni bir tür eşitsizliğe sebebiyet vermektedir (Florida, 2017, s.30).

- 2- Beş temel boyuttan ikincisi; yukarıda sayılan şehirleri cazibe merkezi haline getiren başarılı olma krizidir. Bu süper yıldız şehirlerde bireyler, oldukça yüksek konut fiyatları ve derin eşitsizlik düzeyleriyle karşı karşıya kalmaktadır. İşçiler, hizmet işçileri, öğretmenler, hemşireler, polisler, itfaiyeciler gibi orta ve düşük gelir düzeyine sahip çalışanlar; yüksek kira bedellerini ödeyememesi nedeniyle, işyerlerine makul uzaklıkta bir yerde yaşama gücünün yetmediği durumda, bu kişiler süper yıldız şehirlerin dışına sürülmekte, ekonomik fırsatlardan, hizmetler, sosyal yardımlar ve bu şehirlerin sunduğu dikey kentsel hareketlilikten yararlanma fırsatını kaçırmaktadır. Bu kişiler şehrin ulaşım imkânlarına yakın diğer bölgelere yerleşmekte, buralarda yaşayan kişiler de bir domino etkisi ile daha dezavantajlı yerlere doğru göç etmek zorunda kalmaktadır. Bu durumda ise işlevsel bir kentsel ekonominin sürdürülmesi mümkün görülmemektedir (Florida, 2017, s. 31).
- 3- Yeni Kentsel Krizin üçüncü boyutu ise; eşitsizlik, ayrışma ve adeta her şehirde ve metropoliten alanda gerçekleştiği üzere kazananların ve kaybedenlerin aynı şekilde sınıflandırılmasıdır. Yeni kentsel krizi en iyi özetleyen kavram ise “kaybolan orta sınıf” kavramıdır. Bu kavramı en iyi özetleyen durum ise 1970’den 2012’ye kadar orta sınıf mahallelerinde oturan ABD’li ailelerinin oranının %65’ten %40’a düşerken yoksul ya da varlıklı mahallelerde oturan oranının ise ciddi şekilde artmasıdır (Florida, 2017, s. 31).
- 4- Krizin dördüncü boyutu ise; yoksulluğun ve suç oranının fazla olduğu, güvenlik ihtiyacının karşılanamadığı, ırksal ayrışmanın belirgin bir şekilde hissedildiği banliyölerde başlayan krizdir. Günümüzde gelir düzeyi düşük kent halkı banliyölerde şehir merkezine nazaran çok daha fazla kendine yer bulmakta ve bu durum çok hızlı artış göstermektedir. Şehirlerde mevcut olan ve yerinden edilmiş kişilerin daha yaşanabilir yerler araması neticesinde banliyö yoksulluğunun bir kısmını şehirden gelen kişiler oluşturmakta ise de banliyö yoksulluğunun çoğunluğu işlerini kaybeden veya yükselen konut fiyatları nedeniyle kent merkezinde yaşama şansı kalmayan orta sınıftan kopan bireylerin banliyölere yerleşmesi ile meydana gelmektedir. Banliyöler

Amerika'nın gelir düzeyi yüksek avantajlı kesiminin yerleştiği yerler olarak uzun süre algılanmasına rağmen gelinen noktada kent merkezine nazaran oldukça fazla eşitsizlik içerir hale gelmiştir (Florida, 2017, s. 32).

- 5- Yeni kentsel krizin beşinci ve son boyutu ise; gelişmekte olan dünyanın diğer ülkelerinde bulunan kentlerde yaşanan kentleşme krizidir. Kent iyimserleri kentleşmenin sonunda bu ülkelerde de tıpkı ABD, Avrupa, Japonya ve Çin'de olduğu gibi yaşanacak ekonomik büyüme ile yeni bir orta sınıf ortaya çıkacaktır. Ancak Florida'ya göre bu inanç yanlıştır. Zira hızlı kentleşen alanlarda yaşam standartlarının çok az iyileştiği veya hiç iyileşmediğinin yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur (Florida, 2017, s. 32-33).

Yeni kentsel krizin asıl göstergesi kümelenmeyle gelen temel çelişkidir ve bu kümelenme ikiyüzlüdür (Florida, 2017, s. 33). Kümelenme en nitelikli endüstrilerin, sermayenin ve işgücünün kentlerde bira araya gelmesi olarak tanımlanabilir. Kümelenme, son yıllarda özellikle gelişmiş ülkeler tarafından hükümet politikası olarak uygulanmaktadır. Zira kümelenme bilgi ekonomisi için veri ve yenilik kaynağı olarak görülmektedir. Kümelenme aynı zamanda çeşitlilik ile eş anlamlı olarak algılanmakta ve inovasyon için bir itici güç olduğu düşünülmektedir (Bagwell, 2008, s. 1). Kümelenme bir yandan kentlerin ekonomik büyümesinin temel motoru olurken diğer yandan toplumda derin ayrışmalar yaratmaktadır. Zira varlıklı kişiler şehre döndüklerinde en iyi konumdaki yerlere yerleşerek buraları bir nevi sömürgeleştirir. Bu rekabet ise arazi paradoksunu şekillendirir (Florida, 2017, s. 33-34).

Bu yeni kentleşme çağında en üstte yer alan kesim en iyi eğitim olanaklarına, en iyi hizmetlere, en iyi sağlık koşullarına ve en zengin kentsel konuma erişim imkânı bulurken geri kalanlar ise gelir düzeyine göre bu hizmetlerin daha niteliksiz sunulduğu kentin diğer konumlarına yerleşmektedir (Florida, 2017, s. 34). Zira kümelenmenin ortaya çıkardığı soylulaştırma ile birlikte kentin bu alanları alt gelir grubuna dâhil toplumsal sınıf açısından maliyetlerin karşılanamayacak derecede artmasına sebebiyet vermiştir. (Şen, 2005, s. 129). Bu durum ise buralarda yerleşik bireylerin eğitim, ulaşım, sosyal her türlü imkândan daha az faydalanmaları neticesinde ekonomik kazançtan gerek kendileri gerekse gelecek kuşakları için avantajlı kesime nazaran daha az pay almalarına neden olmaktadır (Florida, 2017, s. 34-35).

Tüm bu ifade edilenler ışığında Florida'nın bu krizin çözümü adına umutlarını kaybetmediği anlaşılmaktadır. Florida'ya göre bu krizden çıkış yolu daha az değil daha çok kentleşmedir. Florida bu fikrini herkes için kentleşme olarak adlandırdığı daha iyi ve çok daha kapsayıcı bir şehircilik modeli olarak ifade etmektedir. Herkes için kentleşme modelini yedi ana madde çerçevesinde biçimlendirmektedir. Bunlar;

- 1- Kümelenme neticesinde ortaya çıkan kentsel güçten tüm kent halkının faydalanmasının sağlanması için imar mevzuatında ve vergi politikalarında reform.
- 2- Yoğunluğu ve kümelenmeyi oluşturabilmek için altyapıya ve ulaşımaya yatırım yapılması ile kentin planlı ve verimli bir şekilde genişlemesini sağlamak.
- 3- Kent merkezinde ulaşılabilir ucuz ev inşa etmek.
- 4- Kazanım oranı yetersiz özellikle hizmet işlerini yeterli kazanç sağlanabilecek işlere çevirerek orta sınıfı desteklemek.
- 5- Kente ve bireylere verilecek desteklerle yoksulluğa karşı savaşmak.
- 6- Kentleşmenin hızlı yaşandığı ülkelerde yoğunluğu ve kümelenmeyi sağlayacak bir kentleşme için uluslararası bir çalışma yapmak.
- 7- Daha güçlü bir kent için yerel mekanizmaları güçlendirmek ve merkezi politikalarda yerel ihtiyaçları göz önünde bulundurmak. (Florida, 2017, s. 36).

2.3. KÜMELEŞMENİN KAZANIMI

Florida günümüzün gerçek şehirlerinde yaşanan değişimi bir oyun firmasına ait SimCity oyununa benzetmektedir. Tıpkı oyunda olduğu gibi kentlerde yaşanacak orantısız büyüme şehri distopik bir sefaletle sürükleyecektir. Florida'ya göre 'kümelenme gücü sayesinde, en önemli endüstriler ile en yetenekli, hırslı ve varlıklı insanların süper yıldız şehirlerde, bilgi ve teknoloji merkezlerinde toplanmakta, bu azınlık avantajlı kısım halkın diğer kısmına nazaran öne çıkarak ilerlemektedir'. Bu durum ise Florida'nın ifadesi ile "kazanan hepsini alır" şehirciliği olarak isimlendirilmektedir (Florida, 2017, s.39).

Kazanan hepsini alır ekonomisinden bahsedilecek olursa; süper yıldız sporcular, müzisyenler veya oyuncular oldukça yüksek gelir düzeyine sahipken bu işlerle uğraşan yeterli tanınırlığa erişmemiş diğer kesim ise süper yıldızların yarı gelir düzeyini dahi elde dememektedir. Çünkü bu süper yıldızları izlemek veya onları dinlemek için oldukça yüksek ücret ödeyecek binlerce insan mevcuttur (Florida, 2017, s.40). Florida'ya göre tıpkı süper yıldız olarak tabir edebileceğimiz bireylerde olduğu gibi şehirler de kazanan hepsini alır yaklaşımına esir olmuştur. Süper yıldız şehirler de diğer şehirlerin üzerinde yükselerek küresel sermaye ve yatırımdan en büyük payı almakta, bu payı kontrol etmekte ve şehirlerde bulunan modern şirketler orantısız bir şekilde dünya yeteneklerini barındırmaktadır (Florida, 2017, s.41). Metropol kentler yaratıcı sınıf için ilgi çekici işletmelere, farklı yaşam deneyimine, yaşam biçimleri açısından hoşgörüyü açık mekânlardır. Kentlerde yaşanan bu yaşam biçimi yaratıcı sınıf için oldukça çekici karşılanmakta, yaratıcı sınıf açısından önemli olan hoşgörü ve

çeşitlilik, sürekli gelişen ve dinamik bir kent profili yaratıcı sınıfın kümelenmesini sağlamaktadır (Wu, 2017, s. 2) Yaratıcı sınıfın bu kentlerde kümelenmesi ile birlikte küresel sermayenin de bu şehirlere çekilmesi ile büyüyen vergi gelirleri bu şehirler açısından daha iyi eğitim imkânlarının, daha iyi altyapının, daha iyi sosyal donatıların, daha iyi kentleşmenin oluşmasının önünü açmakta bu imkânlar şehirleri daha da güçlü hale getirecek ve gelişmelerini sağlayacak yatırımlara dönüşmekte ve bu durum ise dünya genelinde bulunan şehirler ile süper yıldız şehirlerarasındaki uçurumun giderek büyümesine sebep olmaktadır (Florida, 2017, s.41).

Kazanan hepsini alır şehirciliği, sanayinin ve sermayenin küreselleşmesinin sonucu olarak şehirlerin yeniden dizayn edilmesine sebep olmuştur. Küreselleşme ile beraber giderek daha az şehirler ekonomik açıdan değerli mekânlara sahip olmakta en değerli yetenekler ile en karlı endüstriler süper yıldız adı verilen birkaç şehirde toplanmakta ve diğer şehirler değer kaybederken bu şehirler yükselmektedir (Florida, 2017, s.46). Yaratıcı endüstrilerin ve yetenekli iş gücünün bir araya gelmesi, kent ekonomisini geliştirmenin ve çeşitlendirmenin en etkili yollarından biri olduğu kesinlikle doğru bir varsayımdır. Hatta kent ekonomisini gelişmiş veya halen gelişmekte olan bir yaratıcı endüstri üzerine inşa etmek mümkündür. Bu endüstrileri kent ekonomisine temel almaktaki amaç, yaratıcı ve rekabetçi kümelenmeyi sağlamlaştırmak ve yeni yaratıcı sermaye ve yetenekli insanları kente çekmektir (Montgomery, 2005, s. 341).

Emlak değerleri süper yıldız şehirlerin bahsedilen baskın durumuna dair fikir ve kanıt sunmaktadır. Bu duruma örnek olarak New York'un SoHo Mahallesi'ni gösterebiliriz. Bu mahallede alınabilecek bir ev ile diğer şehirlerde alınabilecek ev sayısının karşılaştırıldığı bir araştırma yapılmış yapılan araştırmada, bu mahallede alınabilecek bir ev ile New York'un diğer mahallelerinde daha fazla sayıda ev alınabileceği anlaşılmıştır. Bu durum ise kazanan hepsini alır şehirciliğinin bir yansımasıdır. Yapılan araştırmada süper yıldız şehirlerin dahi kendi içerisinde az sayıda avantajlı çok sayıda dezavantajlı mahalleler olarak bölündüğü sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bu varsayımların sebebi ise kapitalist sistemin temelini oluşturan ve en önemli endüstriler ile en yetenekli, hırslı ve varlıklı insanların bir araya gelmesi olarak ifade edilen kümelenme gücünden ileri gelmektedir (Florida, 2017, s.46).

Kümelenme iki şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi büyük endüstrilerin ve şirketlerin kümelenmesi, diğeri ve daha önemli olanı ise yetenekli ve hırslı insanların kümelenmesidir. Kümelenme doğal olarak emlak fiyatlarını da artırmaktadır. Bunun sebebi ise kümelenme büyürken sınırlı kentsel mekânlara olan rağbetin ve rekabetin artmasıdır. Bu duruma örnek olarak ise Amerika'daki toplam imar görmüş arazi değerinin yaklaşık yarısının toplam arazinin %6'sını teşkil etmesini gösterebiliriz. Hatta 2015 yılında New York'ta bulunan gayrimenkul değerinin 2,6 trilyon dolara ulaşırken bu miktar dünyanın beşinci büyük ekonomisi olan

İngiltere'nin gayrisafı yurtiçi hasılasına eşit hale gelmiştir. Bu değerenme ise son 20 yıl içerisinde gerçekleşmiştir (Florida, 2017, s.47-50).

Florida rant sahiplerini 'benden uzak olsuncular' olarak nitelendirmektedir. Bu kişiler emlak sahibi oldukları şehirlerin gelişimi ile beraber artan toprak fiyatları ile rant sağlamaktadır. Rant sahipleri toprağın daha üretken ve ekonomik açıdan yararlı kullanımını maksimize etmek yerine toprağın kitledaşmasını sağlayarak daha fazla rant elde etmeyi amaçlamakta, bu durum ise asalak kentlerin oluşmasına sebep olmaktadır. Hatta ekonomideki zenginliği emenler şirketler değil bu toprak sahipleridir. Nitekim kıt kent arazileri ve kümelenme ile gelen yoğunluk, arazi sahipleri açısından rant potansiyeli sunmaktadır. Zira inşaat faaliyetleri kıt kent arazisi üzerinde yapılmaktadır. Bu potansiyel kendisini yüksek kira getirisi ve konut sahipliği ile göstermektedir. Netice itibarıyla arazi değerlemeleri bu arazi sahiplerinin istekleri çerçevesinde şekillenmektedir (Debrunner ve Kaufmann, 2023, s. 10) Florida bu arazi sahiplerini "yeni kent luddistleri"¹ olarak isimlendirmektedir. Başlangıçta sağlığa zararlı endüstriyel işlemleri konutlardan uzak tutmak amacı ile başlayan bu "benden uzak olsuncular"ın asıl niyeti daha fazla rant elde etmektir. Ancak bu davranış sonucu siyasi mekanizmanın etki altına alınması ile oluşturulan mevzuatlar ekonomileri olumsuz etkilemektedir. 1964-2009 yıllarında konut inşasını sınırlayan mevzuatın ABD ekonomisine zararının 1,4-2 trilyon dolar arasında olması imar mevzuatının ekonomiye etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Yine San Francisco'da konut kısıtlamasının olmaması durumunda iş olanaklarının %500 artacağı hesaplanmıştır. Yeni kentsel luddizm sadece konutların kısıtlanmasını değil şehirlerin genişlemesinin önünü de kesmektedir (Florida, 2017, s.53-56).

Günümüz kentlerinin "yeni kentsel luddizmi", yeni kentsel krizin oluşmasında oldukça etkili bir etken olup bu ludistler aynı zamanda bu krizi körüklemektedir. Piyasa şehircilerine göre bu ludistlerle başa çıkmanın tek yolu kentlerin herkesin yaşayabileceği ucuz bir hale getirmek ve eşitsizliği azaltmaktır. Ancak bu iddia gerçek olmayacak kadar iyimserdir. Zira süper yıldız şehirlerdeki yüksek arazi maliyetleri ucuz konut inşasını imkânsız kılmaktadır. Dünyanın en yenilikçi mahallelerinin Asya şehirlerinde olduğu gibi yüksek katlı kanyonlar şeklinde yapılaşmanın olduğu şehirler değil New York, Londra gibi yürünebilir karma kullanımlı kentlerdir (Florida, 2017, s. 56-57).

Şehirlerin arazi politikasının sadece arazi kullanım mevzuatı ile ilgili değildir. Bu politika üzerinde aynı zamanda doğal sınırlılıklar da etkili olmaktadır. Los Angeles, Seattle, Chicago gibi şehirlerin dağlar ve su ile kaplı olması bu duruma örnektir. Bir metropol ne kadar

¹ Luddizm 19'uncu yüzyılın başlarında İngiltere'de makineleşmeye karşı çıkan bir grup işçinin makinelere zarar vermesi ile başlayan bir akımdır (Coşkun, 2023, s. 44).

genişleyebiliyorsa emlak fiyatlarının da o denli az yükseldiği gözlemlenebilmektedir. Emlak fiyatlarında artış sınırlayıcı arazi politikalarından ziyade coğrafi şartlardan ileri gelmektedir (Florida, 2017, s.58).

Yüksek emlak fiyatlarına karşı işçiler yüksek ücret nedeniyle bu şehirlere ilgi göstermektedir. Bu ilginin bir diğer sebebi ise bu şehirlerde ek iş olanaklarının çok daha fazla olmasıdır. Yapılan araştırmalar ise bu görüşleri desteklemektedir. Bu şehirlerde yaşayan yaratıcı işçi kesiminin kira ödemesini yaptıktan sonra elinde çok daha fazla para kaldığı, kalan paranın işçinin içerisinde yer aldığı sınıfa göre azaldığı görölmektedir. Yaratıcı işçi sınıfının ücret miktarı konut fiyatları ile pozitif korelasyona sahip iken hizmet sınıfı işçiler için ise negatif korelasyona sahiptir. Bu durum ise süper yıldız şehirlerde gelir düzeyi yüksek avantajlı toplumsal sınıfın kent ekonomisinden yüksek oranda kazanım sağladığını ancak az avantajlı işçi kesiminin ise kentlerde artan konut fiyatlarına uyum sağlayamayarak geri düştüğünü göstermektedir (Florida, 2017, s. 61). Özetle çok daha büyük ölçekte düşünöldüğünde dünya çapında konut fiyatları ile artan eşitsizlik arasında pozitif bir korelasyon mevcuttur. Birçok ölkede konut fiyatları gelirden daha fazla artmıştır. Keza üretim ve sermaye de artış oranı bakımından konut fiyatlarının gerisinde kalmıştır (Bonnet vd. 2014, s. 1). Nitekim Türkiye’de durum farklı değildir. Başka bir deyişle, pahalı süper yıldız şehirler ve teknoloji merkezlerinde arazi ve emlak sahipleri kentin kazananlarıdır. Bu durum ise bizi yeni kentsel krizin ana unsuru ve çağdaş kapitalizmin çelişkisi ile yüz yüze getirmektedir. Kümelenme gücü, kentlerin ekonomik gelişiminin en önemli etkeni iken aynı zamanda kentsel eşitsizliğin de en büyük nedenidir. Yetenek ve ekonominin süper yıldız şehirler gibi az sayıda kentlerde toplanması dünya kentlerini ikiye ayırmakla kalmamakta aynı zamanda gelir düzeyi yüksek toplumsal sınıf haricinde diğer kesimin yaşamasının imkânsız olduğu kentler haline getirmektedir. Bu durum emlak ve toprak sahipleri açısından oldukça kazançlı iken diğer tüm toplumsal sınıflar için baş edilemez kötü bir durumdur (Florida, 2017, s. 61-62).

2.4. AVANTAJLILARIN ŞEHİRİ

Süper yıldız şehirlerin giderek pahalı hale gelmesi avantajlı kesim haricinde diğer kesimlerin yaşama imkânını ortadan kaldırmaktadır. Bu kesimler arasında sanatçı kesimi de yer almaktadır. Bazı sanatçılar; özellikle yeni ortaya çıkmaya başlayan sanatçıların, yüksek emlak fiyatlarını karşılama olanağının bulunmadığını bu kesime ait olan sanatçıların kendilerine yeni şehirler arayışına girdiğini dolayısıyla süper yıldız şehirlerde sanatın ve yaratıcılığın biteceğinden korktuklarını dile getirmiştir. Bu durum şehirler açısından oldukça önemli bir tehdittir. Zira bir şehrin sanatçılarını yitirmeye başlaması şehirler açısından olumsuz bir durumdur (Florida, 2017, s. 64). Yerel sanatın gerilediği ve tamamen yok olduğu durumda

yaratıcı sermaye ve yetenekli bireyler kente yerleşme eğilimi göstermeyecek, kent ekonomisi olumsuz etkilenecektir. Sanatın bir kentte gelişebilmesi için öncelikle sanat icra etme alanlarının, atölyelerin, sergilerin, koleksiyonların korunmasının yanında yeni girişimlere de açık olmak ve bu girişimleri teşvik etmek gerekmektedir (Montgomery, 2005, s. 342).

Yükselen konut fiyatları sanatçıların şehirde tutunmasını zorlaştırıyor olsa da henüz şehirler yaratıcılıktan uzak ölü bölgeler haline gelmemiştir. Bu sanatçıların ifade etmek istedikleri husus esas itibarıyla şehirlerde artan sert ve yoğun rekabet koşullarıdır. Bu duruma örnek olarak ise New York'un West Chelsea bölgesini gösterebiliriz. Bu bölge önceleri tekinsiz ve suç oranının yüksek olduğu bir sanayi bölgesi iken sanatçıların buralarda çalışma alanları oluşturmaları beraberinde otel, kafe, restoran gibi iş yerlerinin açılmasına ve bu bölgenin cazip hale gelmesine neden olmuştur. Sonrasında ise diğer şirketlerin gelmesi ile birlikte sanatçıların açısından yaşanılmaz hale gelmiş ve bu sanatçıların şehrin daha dezavantajlı kesimine doğru kaymasına sebebiyet vermiştir. Her ne kadar sanatçıların bu yönde yakınmaları olsa da birçoğunun mevcut hayat koşulları da şehirlerde yaşayan pek çok bireyin üzerindedir. Bu kanıya ise elde edilen gelirden barınma ihtiyacı çıkarıldığında kalan oran incelenerek varılabilmektedir. Bu durum ise onları avantajlı kentsel seçkinler topluluğuna daha yakın en dezavantajlı hizmet sınıfından ise daha uzak bir yere konumlandırmaktadır (Florida, 2017, s. 65-66).

Benzerlerine göre daha az çeşitlilik sunan, kümelenmenin az olduğu, geleneksel sanayi tesislerine sahip, teknolojik kümelenmeden yoksun kentler; daha az, daha niteliksiz ve daha düşük gelir düzeyine sahip istihdam olanağı sunmaktadır. Dolayısıyla bu metropoller kentsel halka gelişme vaadinde bulunmayan ve ekonomik problemlere karşı korumasız bir görünüm sergilemektedir. Bu durum ise metropolleri çekicilikten uzak hale getirmektedir. Kümelenmenin olmadığı, çekicilikten uzak metropollerde ise emlak fiyatları ve kiralari düşük seyretmektedir (Samarin ve Sharma, 2023, s. 4890). Ancak Kümelenme ve çeşitlik sunan metropollerde konut değerleri ve kira ücretleri yüksek seyretmektedir. Son yıllarda Londra, New York, Paris, İstanbul gibi şehirler küresel süper zenginlerin bu şehirlere yerleşmesi ile adeta bu toplumsal sınıf tarafından kuşatılmış hale bürünmüştür. Bu zenginler merkezlerde değeri oldukça yüksek konutları satın almasına rağmen bu konutların birçoğu kullanılmamaktadır. Bu durum bizim soylulaştırma olarak düşündüğümüz kavramın bir bürokratikleşme evresine dönüştüğünü göstermektedir. Küresel şehir uzmanı Saskia Sassen'in 2015 yılında yaptığı araştırmaya göre şirketlerin dahi son yıllarda süper yıldız şehirlerde emlak yatırımı yaptığını ortaya koymuştur. Hatta büyük zenginler kurdukları paravan şirketler ile kendi kimliklerini gizleyerek bu emlaklara sahip olmaktadır. Bu kişiler gerçek amacı bu

konutlarda yaşamak değildir. Amaç paralarını değerlendirecekleri güvenli yolları bulmaktır. Ancak bu durum bir sorun değildir. Asıl sorun sayıları çok fazla olan avantajlı işçi kesiminin banliyölerdeki evlerini satarak süper yıldız şehirlerdeki apartman dairelerine taşınmalarıdır. Zira bu durum büyük şehirlerin dönüşümüne etki eden asıl nedendir (Florida, 2017, s. 66-72).

Startup ve teknoloji şirketleri 2000'li yılların başlarına kadar daha çok kampüs yerleşimleri tarzında ve merkeze uzak banliyölerde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu yerleşim, startup şirketlerinin kentlileşmesi ve risk sermayesi yatırımları ile şehir merkezlerine kaymaya başlamıştır. Bunun nedeni ise şehirlerin startuplar açısından doğal çalışma alanı olmasıdır. Zira kentsel alanlar, startup şirketlerini kuranların aradığı sosyal ve kültürel zenginlik ve yeniden biçimlendirilebilir çalışma mekânlarını sağlamaktadır (Florida, 2017, s. 72-76). Kentsel alan ayrıca bu sınıfların yaşamak istediği mekânlar olması nedeniyle de ayrıca çekicidir. Bu mekânlar yaratıcı sınıf için ilgi çekici işletmelere, farklı yaşam deneyimine, yaşam biçimleri açısından hoşgörüye açık alanlardır ve bu anlayış yaratıcı sınıf için oldukça önemlidir. Dolayısıyla yaratıcı sınıf açısından önemli olan hoşgörü ve çeşitlilik, sürekli gelişen ve dinamik bir kent profili yaratıcı sınıf açısından çekici bir güç olacak ve bu kümelenme kentlerin ve yaratıcı endüstrinin gelişmesini sağlayacaktır (Wu, 2017, s. 2). Uber, Airbnb gibi startuplar açısından şehirler yalnızca konumlanma mekânları olarak algılanmamaktadır. Kentler bu şirketlerin çözmeyi amaçladıkları sorunların merkezinde yer almaktadır. Startup şirketlerinin merkeze yerleşmesi ile başlayan yüksek emlak fiyatları beraberinde daha önce merkezde yaşayan ve yüksek emlak fiyatları ile rekabet edemeyen halkın protestolarına sebep olmuş şehrin bu duruma gelmesinde öncelikli olarak bu şirketler suçlanmıştır. Ancak Florida bu ifadenin yanlış olduğunu, şehirlerde yaşanan soylulaştırmaya 1970-1980'li yıllardan bu yana karşı çıktığını, teknoloji çalışanlarının ise soylulaştırmanın yeni oyuncularının olduğunu iddia etmektedir (Florida, 2017, s. 76-79).

Kentli startup şirketlerinin ve teknoloji çalışanlarının yükselen konut fiyatlarından, eşitsizlikten ve soylulaştırmadan ne derece sorumlu oldukları tartışmalıdır. Konut fiyatları açısından bir baskı unsuru olduğu hakkında herhangi bir soru işaretinin bulunmamaktadır (Florida, 2017, s. 80). Teknoloji şirketlerinin faaliyetleri ekonominin dinamiklerini değiştirmekte ve şekillendirmektedir. Nitekim online konut değerlendirme ve satış şirketi iBuyers firmasının faaliyetine başlaması neticesinde yerel pazarlarda emlak fiyatlarının %2,8 artmasına sebebiyet vermiştir (Harrison vd. 2023, s. 2). Emlak piyasası açısından anlamlı bir değişiklik yaratan teknoloji şirketleri ile diğer alanlar açısından bağlantı kurmak oldukça güçtür. Eşitsizlik ile start-up şirketleri arasında gözlemlenebilir bir ilişki bulunmamaktadır. Teknoloji şirketleri inovasyon, kentin ekonomik yönden gelişim sağlaması, istihdam olanaklarının artırılması ve

kentin gelişimi için gerekli olan vergi gelirleri bakımından oldukça önemli bir işleve sahiptir. Bu start-up şirketlerin yeniden şehre dönmesi ile bazı sorunlar için günah keçisi olarak ilan edilmesi doğaldır. Ancak bu şirketleri günah keçisi ilan ederek ilerlemelerinin önünü kesmek ve onları demoralize etmek ekonomik açıdan çok anlamlı değildir (Florida, 2017, s. 80-83).

2.5. SOYLULAŞTIRMA VE KENTSEL YANSIMALARI

Soylulaştırmanın yaşandığı Brooklyn'in yerlisi olan Spike Lee soylulaştırmanın mahallelerde yaşayanlara yapılan bir şey olduğunu, yeni sömürgeci toprak gaspından biraz fazlası kendi ifadesiyle "Aşağılık Kristof Kolomb Sendromu" olduğunu ifade etmektedir. Lee'ye göre soylulaştırma, yoksul siyahları evlerinden eden zengin beyazlarla eşanlamlıdır. Lee bu görüşünde yalnız değildir. Çok sayıda eleştirmen de soylulaştırmayı öteden beri zengin müteahhitlerin mahallelerin asıl yaşayanlarını oradan sürdükleri bir süreç olduğu gerekçesiyle eleştirmektedir (Florida, 2017, s. 89).

Soylulaştırma; kentin fiziksel değişimini, kentsel mekanların ve çöküntü alanlarının yenilenmesini, kentsel suçu önlemeyi, kentin ekonomik gelişmesini sağlamayı, kentsel yaşam kalitesini artırmayı amaçlasa da esas itibarıyla genellikle ekonomik büyüme, rant ve karlılık doğrultusunda gerçekleştirilen bir süreçtir. Soylulaştırma; ekonomik büyüme, kentsel ranttan pay alma ve kar elde etmek için araç olarak kullanılmakta, neticede kentin fiziksel değişimi ile birlikte, süreçten gelir düzeyi düşük toplumsal sınıfa mensup bireyler olumsuz etkilenmektedir (Akalin, 2016, s. 30).

Florida'ya göre soylulaştırmayı ekonomik olduğu kadar duygusal bir konu olarak da ele almak gerekmektedir. Pek çok yeni gelen kişi taşındıkları mahallede bir dönüşüme sebep oldukları için suçluluk hissi taşımaktadır. Ayrıca kıdemli sakinler de mahalleden ayrılmasalar dahi yeni gelen kişilerin mahalleyi değişime uğratmalarından hoşnut olamayacaktır. Herkes yaşadığı yeri önemser ve alışlagelmiş yaşam tarzlarına başkalarının saygı göstermesini beklemektedir. Bu beklenti gerçekleşmeyince mahalle sakinlerinin tepki göstermeleri ve kaygı duymaları normal bir yaklaşımdır (Florida, 2017, s. 90). Zira soylulaştırma genel olarak yerel halkı etkileyen olumsuz bir süreç veya yerel ekonomiyi canlandırmak için uygulanan bir politika olarak tasvir edilmektedir (Venema, 2017, s. 20)

Dünyada yapılan soylulaştırma çalışmaları toplumsal huzursuzluğu da beraberinde getirmiş ya da öyle algılanmıştır. Bu huzursuzluk esas itibarıyla soylulaştırma şeklinde ortaya çıkan kentsel değişimden kaynaklanmaktadır. Soylulaştırma, bir mahallenin fiziksel ve sosyal yapısını değiştirerek toplumsal huzursuzlukla bağdaştırılan birçok faktör ile ilişkilidir. Dolayısıyla soylulaştırma ve toplumsal huzursuzluk arasında bir bağlantı olduğu düşünülebilir.

Ancak yapılan çalışmalarda soylulaştırma ve toplumsal huzursuzluk arasında sınırlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (Ablan ve Kawalerowicz, 2023, s. 2). Konu hakkında araştırma yapan bazı araştırmacılar soylulaştırma ile ilgili yakınmaları abartılı bulmaktadır. Harlem ve New York'ta yapılan araştırmalarda zengin soylulaştırıcıların yoksul mahalleliyi yerlerinden edeceğine ilişkin kaygının gerçeklikten uzak olduğu anlaşılmaktadır. Yine başka bir araştırmada şehir hareketliliği ile soylulaştırma karşılaştırıldığında soylulaştırmanın etkisinin çok az olduğu saptanmıştır. Asıl problem şehre dönüş ile birlikte konut fiyatlarının artması bu durumun ise kentte yaşayan yoksul halkın dezavantajlı olarak etkilenmesidir (Florida, 2017, s. 91).

Soylulaştırma 1960 ve 1970'li yıllara kadar iki ana yöntemle yürütülmektedir. İlk yöntem; eğitilmiş ve varlıklı insanların şehrin bir zamanlar en lüks mahalleleri olan fakat sonradan boşaltılan çöküntü mahallelerine geri dönmeleri ve bu mahallelerdeki konutları yenileyerek yaşanabilir lüks konutlara dönüştürmeleridir. İkinci yöntem ise; eski sanayi alanlarının yeniden işlevlendirilmesinin yanı sıra bu alanların tekrar canlandırılması ile gerçekleşmiştir. Bu mekânlar stüdyo, gösteri yerleri ve restoranlara çevrilmiştir (Florida, 2017, s. 92). 1980'li yıllar sonrasında bilgi ve teknoloji temelli yatırımlar ile başlayan girişimler ve kurulan yeni şirketler şehrin ekonomisini canlandırmıştır. Bu yatırım ve girişimleri ise diğer sektörlerdeki profesyoneller izlemiştir. Ortaya çıkan yeni istihdam olanakları ile yeni konut ve ofis alanı talepleri yeni inşaatların yapılmasını sağlamış ve bir zamanlar daha fakir olan mahalleler soylulaştırılmıştır. Bu şirketlerin zamanla inovasyon alanları olarak gördükleri kent merkezine doğru yerleşme eğilimi sonrasında ise kentin çöküntü alanları soylulaştırılmaya başlanmıştır (Engel vd., 2018, s. 6).

Florida'ya göre soylulaştırma, şimdiye kadar edindiği tecrübeye özgü bir döngüdür. Şehrin öncelikle bazı mahallelerin zenginleşmekte sonra bu mahalleler geriye giderek başka mahalleler zenginleşmekte ve bu süreç bu şekilde bir döngü halinde devam etmektedir. Bu durum, şehirlerin sürekli olarak ilerlemesinin bir sonucudur. Şehirler büyüyüp değiştikçe demografik olarak da değişimler yaşanmaktadır (Florida, 2017, s. 93-94). Soylulaştırma kentlerin yaşadığı bir sirkülasyon sürecidir. Sanayi Devriminden sonra kent merkezinde yerleşik, gelir düzeyi yüksek sınıf, sanayileşme ile birlikte artan gelir düzeyi, kent merkezinin yaşanılmaz hale gelmesi ve daha iyi yaşam koşullarına erişme isteği ile banliyölere yerleşmeye başlamıştır. Kent merkezleri ise gelir düzeyi düşük toplumsal sınıf tarafından kuşatılmıştır. Kent merkezinde yaşanan kümelenme ile birlikte merkezin tekrar canlanması beraberinde kent merkezine dönüş furiasını getirmiş ve gelir düzeyi düşük toplumsal sınıfın banliyölere doğru çekilmesini beraberinde getirmiştir. Kent merkezine yerleşen toplumsal sınıf kent içerisindeki

çöküntü alanlarında kentsel yenilenme ve iyileştirme sürecine yol açmıştır (Çeker ve Belge, 2015, s. 79)

Soylulaştırmada gençler de önemli bir güç haline gelmiştir. Markus Mos bu güç için ‘Gençleştirme’ adında bir kavram oluşturmuştur. Mos, gençlerin, süper yıldız şehirlerde sayı olarak oldukça önemli derecede arttığını, hatta bazı şehirlerin gençler tarafından devralındığını iddia etmektedir. Bunun nedeni ise gençlerin geç evlenmeleri dolayısıyla kent merkezinde daha fazla kalabilmeleridir (Florida, 2017, s. 96).

Amerika’da soylulaştırma, genellikle mahallede ırklar arasında ve etnik dinamiklerinde yaşanan bir değişim süreci olarak yürütülmektedir. Soylulaştırma neticesinde meydana gelen değişim, özellikle beyaz ırka mensup bireylerin ağırlıklı olarak siyahi bireylerin yaşamakta olduğu kentsel mekanlara geldiği durumlara odaklanmıştır (Zuk vd., 2017, s. 33). Amerika’da soylulaştırmanın en önemli etkeni zengin beyazlardır. Ancak bu zengin beyazların yanında orta sınıf siyahların da soylulaştırmada rolü oldukça önemlidir. Zira orta sınıf siyahlar öncelikle merkezde yaşamaya başlamış, bu mahallelerin zengin beyazlar tarafından soylulaştırılması ile merkezde yaşama imkânları kalmayan orta sınıf siyahiler kendilerini yaşayabilecekleri daha az avantajlı siyah mahallelerine konumlandırarak, giderek bu mahalleleri soylulaştırmaya yönelmiştir (Florida, 2017, s. 97).

Soylulaştırma konusunda kamu yatırımları da etkilidir. Soylulaştırma süreci kendiliğinden olduğu düşünülen bir süreç olarak algılanmaktadır. Ancak soylulaştırma kamu tarafından planlı bir şekilde de yapılabilir. Ancak bu planlama soylulaştırmanın etkilerini istenilen şekilde doğurması için belirlenen plana doğru yönlendirmek, yani olumlu yönlerini öne çıkararak olumsuz yönlerini sınırlandırmak, süreci kontrol altında tutmak, toplumsal ilişkileri düzeltmek, çatışmaları minimize etmek gibi süreci sorunsuz sürdürebilmek amacı ile kullanılmalıdır (Lukiç, 2011, s.59). Kamu tarafından yapılan planlama doğrultusunda yaşanan soylulaştırmaya örnek olarak ise toplu taşıma güzergâhları gösterilebilir. Amerika’da konut inşası toplu taşıma güzergâhı doğrultusunda ve çevresinde gelişim göstermiştir. Zira toplu taşıma yoluyla toplumun avantajlı kesimi ev-iş arasında kaybedeceği zamanı minimum seviyeye indirmek ve yolculuk meşakkatinden kurtulmak için belirli bir bedel ödemeye katlanmayı kabullenmiştir. Bu yerlere giderek daha fazla varlıklı ailenin yerleşmesi ile birlikte sosyal olanaklar da bu durumu izleme eğilimine girmektedir. Soylulaştırmayı teşvik eden diğer kamu yatırım araçlarına ise; okullar, üniversiteler, tıp merkezleri, parklar ve yeşil alanlar olarak örneklendirilebilir (Florida, 2017, s. 98-99).

Florida, tarafından soylulaştırma Amerika çapında yayılıyor olsa da asıl soylulaştırmanın süper yıldız şehirlerde yoğunlaştığı ifade edilmektedir. Bunun durumun en önemli nedeni;

buraların etkili yazarlar, gazeteciler ve akademisyenlerin yaşadığı şehirler olmasıdır (Florida, 2017, s. 100-101). Diğer yandan soylulaştırmanın diğer yüzü olan, yerlerinden edilenler hakkında Columbia Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmada gerçekte sanılandan çok daha az insanın yerinden edildiği ortaya çıkmıştır. Az avantajlılar açısından asıl kötü neticelerin soylulaştırılan mahallelerde değil çok daha dezavantajlı mahallelerde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu zarar ise konut fiyatları üzerindeki aşağıya doğru sızma etkisi ile gerçekleşmektedir. Sızma etkisi ise; soylulaştırılan yerlerdeki en kırılgan grupların en dezavantajlı mahallelere doğru yönelmeleri olarak tanımlanabilir. Soylulaştırmanın sızma etkisinin bir diğer göstergesi ise dezavantajlı mahallelerde gelirden kiraya ayrılan oranın %46 dan %60'a yükselmesidir (Florida, 2017, s. 105-108).

Florida'ya göre soylulaştırıcıların ve yerel sakinlerin mahallelerine ilişkin algılarının farklı düzeydedir. Yerel sakinler, mahallenin kültürel izlerinin (mahalle isminin, tabelaların vb.) mahallelerinden silinmesine karşı tedirgin olmaktadır. Yine beyaz sakinler mahallede azınlıkların yaşadığı yerleri suç bölgesi olarak tanımlamalarına karşın kendi yaşadıkları bölgenin daha fazla suç oranına sahip olduklarını göz ardı etmektedir. Aslında soylulaştırmada ırkın bir etkisi yoktur. Zira soylulaştırma kentsel ranta yönelmektedir (Florida, 2017, s. 109-110). Soylulaştırılmış mahallelerin mevcut ırksal yapısındaki oluşacak değişimler, mevcut ve yeni sakinler arasındaki ön yargıyı, sosyal izolasyonu ve tabakalaşma duygularını artırabilir. Mahallenin ırksal yapısı bozulduğunda, eski yerleşik bireyler tarafından oluşturulmuş ve uzun yıllardır süregelen sosyal ve kültürel kabuller; mahallenin yeni ırksal sakinleri tarafından benimsenmediği durumda bu kabullerin terk edilmesi için yeni gelenler ekonomik ve politik kaynaklarını kullanabilecek ve eski sakinleri dönüştürmeye çalışacaktır (Drew, 2018, s. 10). Florida ırkın, hangi mahallelerin soylulaştırmaya karşı dayanıklı olduğunu dolayısıyla sürekli olarak yoksul kalacağını belirlemede etkili olduğunu iddia etmektedir. Nitekim Chicago mahallelerinde yapılan ve Google Sokak görüntülerinin kullanıldığı bir araştırmada soylulaştırmaya eşlik eden tipik etkenler dikkate alındığında soylulaştırılan ve soylulaştırılmayan mahalleleri belirlemede temel etkenin ırk olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her koşulda bir mahallede siyah ırka mensup bireyler ne kadar çoğunlukta ise bu mahalleyi soylulaştırma olasılığı aynı oranda düşmektedir. Sonuç olarak soylulaştırılan bölgeler en azından %35'i beyaz olan yüzde %40'tan fazlası siyah olamayan yerlerdir. Şehirler için asıl önemli ve çözülmesi gereken sorun ırksal olarak yoğunlaşmış kentsel mekânlardır. Değişime karşı koymaktan çok daha uygun tepkinin, bu mahallelere yatırımların artırılmasıdır (Florida, 2017, s. 111-112).

2.6. KENTSEL SOSYAL SINIFLARIN EŞİTSİZLİĞİ

Florida'nın tespitlerine göre New York 2008 krizi sonrasında 2011 yılına gelindiğinde eski ekonomik imkânlarına, yaratıcı iş gücüne ve popüleritesine tekrar kavuşmuştur. Ancak New York halkının pek çoğunda eski coşku mevcut değildir. Çünkü New York, zengin avantajlı toplumsal sınıfın imkânlarını daha da artırdığı ve zenginleştiği, daha dezavantajlı toplumsal tabakaya mensup orta sınıf ve işçi sınıfının ise daha da dezavantajlı konuma düştüğü ve fakirleştiği bir kent haline gelmiştir. Nitekim zengin sayısı artarken gerçek ücretlerin düşmesi ve konut fiyatlarındaki artış nedeniyle pek çok New York sakini, yaşam standartlarının düştüğünü ifade etmektedir. Bu doğrultuda yapılan bir ankette New York hakkında 'sizin gibi insanların yaşaması için çok pahalı' olduğuna dair soruya %85 oranında evet cevabı bu gerçeği doğrulamaktadır. Bu durumu gören görev süresi biten belediye başkanı Bloomberg yerine adaylığını koyan De Blasio seçim kampanyasında, New York şehrinin gidişatını değiştireceğini orta ve işçi sınıfı için daha yaşanılabilir bir şehir yapacağı yönünde vaatler vererek kampanyasını yürütmüş ve seçimleri kazanmıştır. Blasio, eşitsizlik sorununun bir kentsel sorun olduğunu ve uzun vadede kentsel eşitsizliğin ekonomik büyümeyi tehdit edeceğini iddia etmektedir (Florida, 2017, s. 115-117).

Amerika'daki eşitsizlik son 20-30 yıl içerisinde ciddi oranda artmıştır. 2008 krizi sonrasında Amerika'nın genelinde %1'lik ayrıcalıklı kesim %99 diğer kesimin yaklaşık olarak 25 katı gelir elde etmektedir. Bu oran New York kentinde 40 kata kadar çıkmaktadır. Gelir eşitsizliğini ölçen Gini Katsayısı, Amerika'da birçok gelişmekte olan ülkenin katsayısından dahi kötüdür. Amerika için bu durum tedirgin edicidir (Florida, 2017, s. 118). Ancak Amerika'nın tümünde bu durum geçerli değildir. Manhattan kalıplaşmış kentsel eşitsizliğin olduğu adeta eşitsizliğin vücut bulmuş bir kent görünümünde iken Gini katsayısı 0,6'dır. Illinois, Kendall County'nin Gini katsayısı ise bu miktarın yalnızca yarısı kadardır. Glaeser'e göre 'paradoks olarak, yerel eşitsizlik aslında alan düzeyindeki gelir ayrımının tam tersidir'. Ülkelerin eşitsizlik düzeyleri sabit olarak alındığında, insanlar yaşlandıkça yerel eşitsizlik de azalma göstermektedir. Gelir düzeyi yüksek bireylerin birlikte, gelir düzeyi düşük bireylerin birlikte yaşadığı bir örnekleme ise eşitsizlik gittikçe derinleşmektedir. Her türden gelir düzeyine sahip bireylerin eşit bir şekilde kentsel mekanlarda yaşadığı bir örnekleme ise mükemmel bir şekilde bütünleşmiş bir toplum, durumu yansıtan son derece eşitsiz metropol alanlarına sahip olmaktadır (Glaeser vd., 2009, s. 618).

Gelir eşitsizliğinden farklı olan ücret eşitsizliği Amerika'da toplumsal sınıflar arasında oluşan ve gittikçe derinleşen gelir düzeyi ayrımına bir başka bakış açısı sunmaktadır. Ücret eşitsizliği en düşük ücret ile en yüksek ücret arasındaki gelir düzeyi farklılığının ölçülmesidir (Florida, 2017, s. 121). Ücret eşitsizliği piyasa kaynaklı ve birey kaynaklı olmak üzere iki faktör

çevresinde şekillenmektedir. Piyasa kaynaklı faktörler ülkelerin ekonomik düzeyleri ve çalışılan sektör ile ilişkili iken birey kaynaklı faktör kişilerin sahip olduğu nitelik farklılığından kaynaklanmaktadır (Onuk, 2017, s. 703). Süper yıldız şehirlerde teknik personel ve düşünce üreten işçilere ödenen yüksek ücret bu şehirlerde ücret eşitsizliğinin fazla olmasına sebebiyet vermektedir. Silikon Vadisi'nin içinde bulunduğu San Jose şehrinde bu durum açıkça görülebilmektedir. ABD'de ücret bakımından en altta yer alan %10 ile en üstte yer alan %10'luk kesim arasından ücret dengesizliği yaklaşık 5 kattır. Süper yıldız şehirlerde bu oran 7 kata kadar çıkmaktadır (Florida, 2017, s. 121-122).

Florida yürütmüş olduğu çalışmada gelir ve ücret eşitsizliği olarak adlandırılan bu iki tür eşitsizliğin farklı olguların sonuçları olduğunu saptamıştır. Ücret eşitsizliği en fazla kazananların ücretlerini destekleyen etkenlerden kaynaklanmaktadır. Ücret eşitsizliği genelde üniversite mezunlarının ve yüksek teknoloji endüstrilerinin bir araya gelmesi ile oluşan yoğunluk ile özelde ise teknik personel, bilgi işçileri ve profesyonel yöneticiler ile bağlantılıdır. Dolayısıyla ücret eşitsizliği özellikle bilgi merkezlerinde yüksek olduğu söylenebilir (Florida, 2017, s. 123).

Gelir eşitsizliği ise sosyoekonomik toplumsal sınıfın en alt kademesinde yer alan bireyler açısından uzun süreli yoksulluk ve ekonomik getiri eksikliği durumunda daha belirgin hale gelecektir. Yapılan araştırmada eşitsizliğin hem yoksulluk hem de ırktan kaynaklanabileceği anlaşılmış ve eşitsizliğin kaynağının araştırıldığı daha önceki araştırmalar doğrulanmıştır. Araştırmada gelir eşitsizliğin sendikalaşmış iş gücünün olduğu yerlerde düşük, düşük verginin olduğu yerlerde ise yüksek olduğu saptanmıştır. Florida'ya göre kentsel ekonomik eşitsizlik, bir başka ifade ile düzenin tepesindeki 'kazanan hepsini alır' ölçüsüzlüğü ve dezavantajlı toplumsal sınıfın en alt kademesinde yer alan bireylerin yaşadığı trajedinin bir ürünüdür (Florida, 2017, s. 123-124). Gelir eşitsizliğinin çözümünde bireylerin tutumları da önemlidir. Gelir eşitsizliği veya diğer eşitsizlikler bireyler tarafından ne kadar kanıksanırsa ve bu eşitsizliğe karşı bir önyargı oluşursa, eşitsizliği çözmek imkânsız hale gelebilmektedir (Denktaş, 2012, s. 55).

Kentsel eşitsizlik günümüzde süper yıldız şehirlerin en önemli sorunudur. Florida'ya göre üniversite şehirleri kentsel eşitsizliği yansıtırken süper yıldız şehirlerin yansıtmakla kalmadığını aynı zamanda körüklemektedir (Florida, 2017, s. 126). En liberal şehirler süper yıldız şehirler olmasına rağmen aynı zamanda en eşitsiz şehirler de yine süper yıldız şehirlerdir. Hatta yapılan araştırmada liberal ABD şehirlerinde muhafazakâr ABD şehirlerine göre eşitsizliğin çok ciddi oranda yüksek olduğu belirlenmiştir. Yüksek gelir eşitsizliği yalnızca toplumsal sınıflar açısından adaletsiz bir durum değildir aynı zamanda kentlerin ekonomik

gelişimine de etki etmektedir. Yüksek eşitsizliğe sahip kentler ekonomik büyüme oranlarında yavaşlık yaşamakta yine bu kentler kısa iş büyümesi bölümlerine sahiptir. Aynı araştırmada kentte yaşanan eşitsizlik ne kadar derin ve büyük ise kentin ekonomik büyümesi de o kadar düşük seyretmekte, eşitsizlik ne kadar düşüğe o ekonomik büyüme o kadar yüksek düzeyde seyretmektedir. Yine ABD’de 100 şehir üzerinde yapılan araştırmada yalnızca 9 şehirde yüksek refah düzeyi ile düşük eşitsizliğin birlikte yaşandığı anlaşılmıştır. Yine 100 şehir üzerinde yapılan bir diğer araştırmada bu şehirlerin %95’inin ekonomik büyüme yaşamış olmasına rağmen yalnızca dokuzunun toplumsal kapsayıcılıkta gelişmeye tanık olduğu bulunmuştur (Florida, 2017, s. 128).

Florida tarafından 139 ülkede gerçekleştirilen araştırmada iki önemli sonuca ulaşılmıştır. Bunlardan ilki; “daha yenilikçi ve daha yaratıcı ekonomilerin daha düşük eşitsizliğe sahip olduğudur”. İkicisi ise; “eşitsizlik ve yaratıcı rekabet yeteneği arasındaki ilişki söz konusu olduğunda ülkelerin ikiye ayrıldığıdır” (Florida, 2017, s. 130). ABD ve Birleşik Krallığın da içinde yer aldığı birinci grupta yaratıcı sınıfın yüksek oranda kümelenmiş olmasına rağmen bu ülke kentlerinde aynı oranda kentsel eşitsizlik kendini göstermektedir. İsveç, Danimarka, Finlandiya gibi ülkelerin yer aldığı ikinci grupta ise yine yüksek oranda yaratıcı sınıf kümelenmesi görülmesine rağmen bu kümelenme kentlerde eşitsizliğin artmasına sebebiyet vermemiş eşitsizlik düzeyi düşük kalmıştır. Florida bu gruplardan yalnızca ikincisinin olumsuzluklar yaratmadan olumluluklar (yüksek yaratıcılık, yüksek ekonomik performans, yüksek yaşam standardı vb.) doğuracağını söylemektedir (Florida, 2017, s. 130-131).

Uluslararası Para Fonu araştırmacıları ülkelerdeki eşitsizlik, büyüme ve yeniden dağıtım arasındaki bağlantılara baktıklarında üç önemli sonuca ulaşmıştır. Bunlardan ilki; elde edilen gelirin çoğunluğunu halka tekrar dönmesini sağlayan ülkeler daha düşük eşitsizlik oranlarına sahiptir. İkincisi; elde edilen gelirin tekrar dağıtılmasına rağmen bu ülkelerin ekonomik büyüme düzeyleri yükselmektedir. Üçüncüsü ise; toplumsal eşitsizliği düşürmek için çaba sarf eden ülkelerin uyguladığı politikalar onları yüksek ekonomik büyüme oranlarına ulaştırmaktadır (Florida, 2017, s. 131). Yine bir literatür taramasına yönelik araştırmada; daha düşük eşitsizlik ve yeniden dağıtım kentlerin daha hızlı ve daha sağlam bir şekilde büyümesini sağladığı, eşitsizliğin yüksek olduğu kentlerden büyüme üzerinde olumsuz etkilerini daha düşük eğitim, daha niteliksiz yaşam beklentisi ve daha yüksek doğurganlık şeklinde kendisini gösterdiği anlaşılmıştır (Berg vd., 2018, s. 261).

Eşitsizlik kentsel ekonomilerin düzeltilmesi gereken bir tarafı olarak algılamak yerinde değildir. Zira bu durum doğal bir sonuçtur. Bir şehirde kümelenme ne kadar fazla ise ekonomik gelişme ve büyüme de o kadar fazladır. Dolayısıyla kümelenme eşitsizliği beraberinde

getirmektedir. Ancak yukarıda açıkladığımız gibi ekonomik büyüme için kümelenme gerekse de eşitsizlik gerekli değildir. Eşitsizliği azaltmak büyümeyi durdurmaz aksine daha da geliştirir. Her ülkenin olduğu gibi şehirlerinde bir seçimi vardır. Bu şehirler ya eşitsizliği artırarak toplumsal ayrışmanın ve tabakalaşmanın daha çok belirginleşmesini sağlayacak ya da ekonomik büyüme ile birlikte çeşitli politikalarla eşitsizliğe karşı mücadele edilecektir (Florida, 2017, s. 132).

2.7. KENTSEL BÖLÜNME

Şehre geri dönüşlerle birlikte kent merkezinin gelişimi ve kümelenme ile gelen ekonomik kalkınmaya karşın süper yıldız şehirlerde yoksulluk ve sınıfsal ayrım gittikçe kötü bir hal almaktadır. 2014 yılında 14 milyon Amerikalı fazla yoksul mahallelerde yaşatılmaktaydı. Bu sayı 2000 yılındakinin iki katıdır. Siyah Amerikalıların ise yoksul mahallelerde yaşama oranı beyazlardan beş kat fazladır. Florida bu gidişatın arkasında ise ekonomik eşitsizlikten çok daha sinsi bir şey olduğunu ifade etmektedir. Bu şey; Amerikalıların gelir ve eğitim düzeyi ve toplumsal sınıfa göre ayrışması ve tabakalaşmasıdır (Florida, 2017, s. 134). Buna göre bireyler kamu kaynaklarından yararlanma düzeyleri, yetenekleri ve gelir düzeyleri mahalle oluşumunu belirlemektedir. Etnik kimlik gelir ile bağlantılıdır. Amerika’da beyazların ortalama geliri siyahlara göre daha yüksektir. Sonuç olarak beyazlar, Amerika’nın daha nitelikli mahallerinde yaşamak için gerekli olan gelir düzeyine erişim imkânı açısından daha avantajlıdır (Brasington vd., 2015, s. 443). Gazeteci Bill Bishop bu durumu on yıl önce gözlemlemiş ve adına Büyük Tasnif demiştir. Günümüzde bu büyük tasnif konumsal bölünme daha da kötüleştiği için daha büyük tasnif halini almıştır (Florida, 2017, s. 134-135).

Büyük tasnifin merkezinde Amerika’nın orta sınıfını ve Amerikan Rüyasını simgeleyen ve kentlerin ayakta kalmasını sağlayan güçlü orta sınıfın çöküşü yer almaktadır. Orta sınıf mahallelerde yaşayan ABD’li ailelerin oranı 1970 yılında %65 iken 2012 yılında bu oran %40’a düşmüştür. Yine yapılan araştırmada 2000-2014 yılları arasında 229 ABD metropolünün 223’ünde orta sınıf oranı ciddi bir şekilde azalmıştır. Yapılan araştırmalarda orta sınıfın az olduğu yerler daha yoğun, daha bilgi temelli ve daha çeşitlilik içeren yerler yani ekonomik açıdan canlı yerler; orta sınıfın en yoğun olduğu yerler ise, daha muhafazakâr, daha beyaz, daha büyük işçi sınıfına sahip yani ekonomik açıdan inişte olan yerlerdir (Florida, 2017, s. 136).

Toplumsal avantajlı kesimi yani sermayeyi elinde bulunduran kesim ile bu kesimin sunduğu istihdam olanaklarından yararlanan yani işçi kesimi kentte doğal olarak ayrı konumlanır. Zira bu iki kesimin elde ettikleri ekonomik çıktı düzeyleri farklıdır. Gelir düzeyi nedeniyle oluşan farklı konumlanma, kent içerisinde bir sınıfsal ayrışma meydana getirmektedir (Çerçi, 2022, s. 98). Ekonomik ayrışmanın sonuçları oldukça yıkıcıdır. Ekonomik ayrışmanın;

düşük gelir düzeyine sahip işlerden az gelişmiş ve profesyonel ağlara, yüksek suç oranına, sorunlu akran ağlarına, düşük nitelikli eğitim imkânlarına kadar giden sonuçları mevcuttur. Yoksul mahalleler sadece gelir sağlayacak istihdam olanaklarından ve ekonomik imkânlardan yoksun değil ayı zamanda kendilerini dikey yönlü yukarı taşıyacak sosyal ve ekonomik kurumlardan da yalıtılmıştır. Bu durum onların ve sonraki nesillerin dikey hareketliliğini azaltmakta ve bu bataklıkta çırpınıp durmalarına sebep olmaktadır (Florida, 2017, s. 139-140).

Gelir ayrışmasından başka, insanlar eğitim düzeyleri açısından da ayrışırlar. Eğitim ne kadar para kazanacağımızı belirleyen temel faktördür. Düşük eğitim düzeyine sahip insanlar toplumda ekonomik açıdan ciddi engellerle karşılaşır. Yüksek eğitim düzeyine sahip bireylere göre daha az kazanırlar ve yüksek işsizlik ile karşı karşıyadır. Yine eğitim açısından yüksek oranda ayrışmanın yaşandığı yerler büyük metropollerdir. Yüksek eğitilmiş kişiler çeşitli ekonomik avantajlardan yararlanır. Maaşlar ortalamanın üzerindedir, işsizlik oranları ise ortalamanın altındadır (Florida, 2017, s. 141-142). Eğitim açısından bir diğer etken yine ırktır. Amerika’da yaşanan ırksal ayrışma ve siyahi bireylerin gelir düzeyi düşüklüğü nitelikli eğitim olanaklarına erişimi engellemektedir. Nitelikli eğitim koşullarına erişim sağlayamayan bireylerin dikey hareketliliği oldukça düşük olacaktır (Adelman ve Gocker, 2007, s. 410)

Yaşamlarımızın biçimlenmesinde yalnızca aldığımız eğitimler değil sahip olduğumuz istihdam şekli de etkilidir. İstihdam biçimimiz gelir düzeyimizi belirler ve hangi toplumsal sınıfa ait olduğumuzu biçimlendirir. Gelirleri yüksek, orta ve düşük gelir düzeyi olarak üç ana gruba ayırırsak; yüksek gelirli yaratıcı sınıfın ayrışmasına bakıldığında süper yıldız şehirlerin bugünkü örüntüsü görünür. Orta sınıf olan hizmet sınıfının ayrışması da süper yıldız şehirler ve teknoloji merkezlerinde en yüksektir. Düşük gelirli fabrika, inşaat ve nakliye işçileri grubunda yine yüksek gelir düzeyinin ayrışması ile benzerlikler gösterir. Genel mesleki ayrışmaya bakıldığında ise; süper yıldız şehirler ve teknoloji merkezleri yine ilk sıralarda kendilerine yer bulmaktadır. Bu genel mesleki ayrışma örüntüsü yine yüksek gelir düzeyine sahip kişilerin tercihleri ile şekillenir. Sebebi de daha önce ifade ettiğimiz gibi yüksek gelir düzeyine sahip kişilerin imkânları doğrultusunda yaşayacakları yerleri tercih etme olanaklarının bulunmasıdır. Ekonomik ayrışma şehirlerin büyüklüğü, yoğunluğu, zenginliği gibi etkenlerle yakından ilişkilidir (Florida, 2017, s. 143-147).

Ekonomik ayrışma ve ekonomik eşitsizlik birbirini yakından takip etmektedir. Ekonomik tabakalaşmanın yüksek olduğu alanlarda gelir eşitsizliği de yüksektir. 2009 yılında yapılan araştırmada ayrışma ve eşitsizliğin kentlerin büyümesi ile birlikte artış gösterdiği, eşitsizliğe neden olan etkenlerin kontrol altına alınması durumunda bile aradaki bağlantının

güçlü kaldığı ortaya konulmuştur. Bu durum sadece ABD kentleri açısından değil tüm metropoller açısından geçerli bir varsayımdır (Florida, 2017, s. 152).

Ekonomik ayrışma ve eşitsizliğin birleşimi oldukça tehlikelidir. Ekonomik ayrışma toplumun en alt gelir düzeyine sahip tabakası açısından dezavantajı daha da körüklerken üsttekilerin avantajlarını ise daha da şiddetlendirir. Tüm etkenler bir araya geldiğinde ise kentler açısından kalıcı eşitsizlikler ortaya çıkarır ve bu eşitsizlik zamanla giderek katlanır. Zengin ailelerin çocukları daha iyi şartlarda yaşarken diğer ailelerin çocukları da gelirleri oranında hayatlarını sürdürür. Dolayısıyla bu az avantajlı kesime mensup gençler teknoloji merkezlerinde yüksek ücretle dahi çalışsalar süper yıldız şehirlerde bir ev satın alamamaktadır. Tek yol aileden gelen servet ile bu evlere sahip olmaktır (Florida, 2017, s. 153).

Amerika’da ırka dayalı ayrışma öteden beri süre gelen ancak günümüzde 1960’lı yıllara göre şiddetini azaltmış olsa da etkisini halen göstermektedir. Irk aynı zamanda insanların ve mahallelerinde bölünmesine neden olmaktadır (Şen, 2022, s. 194). Burada dikkat çeken durum ise, siyah yaratıcı sınıfın gerek ekonomik ayrışma gerekse eşitsizlik üzerinde yatıştırıcı etkiye sahip olmasıdır. Beyaz sınıftan farklı olarak siyah yaratıcı sınıf ile ekonomik ayrışma arasında çok sınırlı etkileşim bulunmaktadır. Politik açıdan bakıldığında siyah yaratıcı sınıfın öne çıkarılması çabalarının eşitsizlik ve ayrışma ile mücadeleye olumlu katkısının olabileceğini düşündürmektedir (Florida, 2017, s. 155).

Irk ve ekonomik ayrışmanın ortaya çıkardığı olumsuz durumlar siyahi mahallelerde yaşayan bireyleri olumsuz etkilemektedir. Siyah ABD vatandaşlarının kendilerine eş beyaz ABD vatandaşlarına nazaran şehrin dezavantajlı mahallelerinde, çöküntü alanlarında ve yoğun yoksulluk içerisinde bulunma durumları daha olasıdır. Beyaz Amerikalılarda bu oran 1/13 iken siyah Amerikalılarda 1/4 oranındadır. Dahası şehirler ırksal açıdan bölünmüş alanlara ayrılmaktadır. Siyah mahallelerde büyüyen çocukların 2/3’ü mahallelerinde kalma eğilimindedir. Orta sınıf siyahilerin yaklaşık yarısı yoksulluk oranı yüksek mahallelerde büyümüş iken beyazlarda bu oran yalnızca %1’dir. Hatta siyah ailelerin yoksulluktan kurtulsa bile çocuklarının çoğu kez yeniden dezavantajlı mahallelere düştükleri görülmektedir. Irksal dezavantaj nedeniyle dezavantajlı ekonomik koşullarda büyümek bu kişiler açısından ekonomik anlamda ağır sonuçlar doğurmaktadır. Mahallelerin en yoksul %20’sinde büyüyenler ile en zengin %20’sinde büyüyenlerin gelir düzeylerindeki fark lise mezunu ile üniversite mezunları arasındaki gelir farkı ile benzerdir. Ekonomik ve ırksal ayrışma, siyah ve beyaz yetişkinler arasındaki dikey yükselme açısından da farklılıklar oluşturmaktadır. (Florida, 2017, s. 156-158).

Kümelenmenin fazla olduğu metropoller kentin dezavantajlı sakinlerinin dikey yönlü hareketlenmesi açısından daha iyi imkânlar sağlamakta ve bu kişilere daha uzun ve sağlıklı hayat beklentisi de sunmaktadır. Hatta bu kişilerin süper star şehirlerde ve teknoloji merkezlerinde daha uzun yaşam sürdürdükleri diğer şehirlerde ise yaşam süresi beklentisinin kısa olduğu iddiası mevcuttur. Bu sebeple yoksulların ve işçi sınıfına mensup kişilerin daha uzun ve sağlıklı yaşamlarına yardımcı olmak için onları süper star şehirlerde barınma masraflarının yükselmesi sebebiyle şehri terk etmeye zorlanmamalarının sağlanması gerekmektedir. Ancak bu kişileri metropollere taşımak ve daha nitelikli ve yoksulluktan uzak mahallelerde barınma imkânı sağlamak yoğunlaşmış yoksulluk sorunu bir anda çözmeyecektir. Zira bu kişileri metropol alanlara yerleştirmek zaman ve nesil geçtikçe etkisini yitiren bir çözüm yoludur. Bir başka etken ise ırksal ayrımdır. Daha iyi mahallelere taşınan beyaz çocuklar siyah çocuklara göre dikey yönlü sosyal ve ekonomik hareketlenmede daha başarılı ve daha şanslıdır. Dolayısıyla yoksul mahallelerden aileleri çekip çıkarmak sorunu çözmek yerine sorunlu mahalleleri daha da geriye itebilir. Bunun yerine bu mahallelerin yoğunlaşmış kentsel yoksulluk sorununu çözmek, mahalle koşullarını güçlendiren mekâna dayalı kentsel politikalar uygulamak gereklidir (Florida, 2017, s. 159-160).

2.8. SOSYAL SINIFLARIN KENTSEL YERLEŞİMLERİ

Amerika’da toplumsal tabakalaşma ve sınıflaşma yıllardan beri süregelen bir sosyal olgudur. 20. yy. boyunca zengin ve orta sınıf şehirlerin yeşil banliyölerinde hayatlarına devam etmiştir. İşçi sınıfı ve alt-orta kesim ise şehirlerin daha yoğun ve daha küçük banliyölerine yerleşmiştir. Yoksullar ve dezavantajlı toplumsal sınıf ise şehir merkezinde yer alan çöküntü alanlarında yaşamlarını sürdürmektedir (Florida, 2017, s. 161). Neoliberal ekonomi politika anlayışına geçilmesi ile birlikte kentler bu politikaların uygulama hedefi haline gelmiştir. Bu yeni liberal politikalar ile birlikte gelişen yeni kentleşme anlayışı ile kent, soyluların yeniden tasarlayabilecekleri bir alan haline gelmiş ve bu yeniden tasarlama anlayışı doğrultusunda kentsel mekânlar; bu anlayışa hizmet edecek, geçirgen olmayan, diğer alanlardan izole ancak birbiri ile bağlantılı yapılar ile yeniden oluşturulmaya başlanmıştır (Sipahi, 2011, s. 135).

1970’li yıllarda banliyölerde yaşam yoğunken şehir merkezlerinin giderek içleri boşalmış, yoksullarla ve azınlıklarla dolmuştur. Son on ile yirmi yıl içerisinde ise yüksek ücretli işçiler, varlıklılar ve gençler kent merkezlerine doğru yerleşme eğiliminde iken kent merkezinin dönüşümü ile yoksul ve dezavantajlılar ise banliyölere doğru yerleşmektedir. Günümüze bakıldığında ise Amerika’nın sınıf coğrafyası iki modelden de farklı ve karmaşık, adeta bir yamalı bohçayı andırmaktadır. Florida ve ekibi tarafından bu yeni sınıf ayrımı modelinin

incelendiği ve Yamalı bohça Metropol olarak adlandırdıkları araştırmada sınıfların dört ana tipte gruplanabileceği gösterilmiştir (Florida, 2017, s. 162).

Bunlardan birincisi; avantajlı yaratıcı sınıf, banliyölerde yerleşimlerine yoğun bir şekilde sürdürürken kent merkezini ise yeniden şekillendirmeye ve dönüştürmeye devam etmektedir. Daha dezavantajlı hizmet ve işçi sınıfları ise bu avantajlı sınıfta geriye kalan kentsel mekânlara ve yoğun boyutta banliyölere ve banliyölerin eteklerine itilmektedir. Bu tipe örnek olarak New York, Londra gibi süper yıldız şehirlerle, Toronto, Chicago ile Boston, San Francisco ve Washington DC gibi bilgi merkezleri gösterilebilir (Florida, 2017, s. 163).

İkinci tipte, avantajlı yaratıcı sınıf daha çok banliyö yerleşimlerinde ikamet etmeye devam ederken kent merkezlerini sınırlı bir şekilde dönüştürmektedir. Bu tip yerleşim şekline ise güneş kuşağı şehirleri Atlanta, Dallas, Houston ile pas kuşağı şehirleri Detroit, Cleveland gibi kentlerde rastlamak mümkündür (Florida, 2017, s. 163).

Üçüncü tipte, metropol adeta ikiye ayrılmış bir görüntü sergilemektedir. Avantajlı yaratıcı sınıf ve dezavantajlı hizmet sınıfı kent merkezlerinde ve banliyölerde birbirinden tamamen izole edilmiş ayrı kentsel mekânlarda yerleşiktir. Vancouver, Austin, Philadelphia bu tipe örnek verilebilir (Florida, 2017, s. 163).

Dördüncü tip ise; ortada kümelenmiş bir şekilde bulunan varlıklı ve avantajlı sınıf bulunurken daha az avantajlı toplumsal sınıfa mensup bireyler bu varlıklı sınıfı çevreleyerek oluşturulan takımada şekilde bir yerleşim profili sergilemektedir. Los Angeles ve Miami bu yerleşim tipine örnek verilebilir (Florida, 2017, s. 164).

Yamalı bohça coğrafya yukarıda sayılan tiplerin her birinde, özellikle avantajlı toplumsal sınıf dört ana etkene bağlı olarak bir yerleşim şekli belirlemekte toplumun arta kalan kesimi ise bu sınıfın yerleşim şekline göre kendini konumlandırmaktadır (Florida, 2017, s. 164).

- a) İlk etken; kent merkezine yakınlıktır. New York, Londra gibi süper yıldız şehirlerle, Toronto, Chicago ile Boston, San Francisco ve Washington DC gibi bilgi merkezlerinde görülür.
- b) İkinci etken; toplu ulaşım yakınlıktır. Yaratıcı sınıf üyeleri zaman tasarrufu için toplu taşıma çevresinde kümelenirler. Bu etken toplu taşımanın geliştiği süper yıldız şehirlerde önemlidir.
- c) Üçüncü etken; önemli üniversitelere ve bilgi merkezlerine yakınlıktır.
- d) Dördüncü etken; doğal güzelliklere yakınlıktır. Yaratıcı sınıf kentlerin en işlevsel yerlerinde değil aynı zamanda estetik açıdan göze hoş gelen yerlerinde de (deniz

kenarı, su kıyıları, yeşil mekânlar vb.) kümelenme eğilimi içerisindedir (Florida, 2017, s. 164-165).

Bu dört örüntü incelendiğinde bazı metropollerde avantajlı sınıf yeniden biçimlendirilen kent merkezine doğru yerleşme eğilimi gösterirken, bazı kentlerde bu sınıf halen banliyö yerleşimlerini tercih etmektedir. Bazı kentlerde toplumsal sınıflar tam bir tabakalaşma gösterip şehri iki parçalı bir görüntüye bürümüşken bazı kentlerde kent parçalı bir görüntü çizmektedir. Ancak bütün yerleşim tipleri açısından geçerli olan tek şey ise avantajlı sınıflar istediği yere dezavantajlılar ise arta kalan yerlere yerleşmektedir. Bu sınıflar kent merkezi ve banliyölere bölünmüş durumdadır (Florida, 2017, s. 189).

Gelir düzeyi yüksek toplumsal sınıf kentsel mekânları kendi istedikleri ve çıkarları doğrultusunda şekillendirmekte, toplumun geri kalan bireyleri ise bu tercihler doğrultusunda kentsel mekânlara dağılmakta ve yaşamlarını biçimlendirmektedir (Özkan, 2017, s. 417). Bu kesim toplumun diğer bireyleriyle aralarında görünmez bir duvar örmekte ve kendilerini izole etmektedir. Sonuç olarak Yamalı bohça Metropol, yüksek gelir düzeyine sahip avantajlı toplumsal sınıfa mensup bireylerin ekonomik, sosyal ve fiziksel açıdan en gözde kentsel mekânları işgal ettiği, kentin arta kalan dezavantajlı bölümlerin ise gelir düzeyine göre daha az avantajlı işçi ve hizmet sınıfına bırakıldığı avantajlı yaratıcı sınıfın kümelenme tercihleri ile şekillenmektedir. Bu şekilde yaşanan kentsel mekân paylaşımı tüm kentler açısından kent halkını ve kentin ekonomik yapısını tehdit etmektedir. Avantajlı grup üyeleri en fazla ekonomik fırsata, en nitelikli eğitim koşullarına ve kütüphanelere, en iyi sosyal hizmet ve tesislere erişim sağlayabiliyorken toplumun arta kalan daha dezavantajlı kesimi ise suç oranının yüksek olduğu, daha niteliksiz eğitim olanaklarına sahip ve dikey hareketlilik açısından oldukça kötü imkânlar sunan mahallelere yönelmektedir. Kısaca zenginler seçtikleri, yoksullar ise yaşayabildikleri yerde yaşamaktadır (Florida, 2017, s. 190).

2.9. BANLİYÖLERİN DÖNÜŞÜMÜ

ABD’de yaşam koşullarının devlet liderlerinin kamuoyuna aktardığı gibi değildir. Eskiden zengin avantajlı kesim banliyölere yerleşme eğiliminde iken rağmen günümüzde kent merkezinde yaşanan dönüşüm ile birlikte şehir merkezi zengin avantajlı kesimin yerleşim yeri haline gelmiş banliyöler ise daha dezavantajlı yoksul kesim, göçmenler ve azınlıklar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum ile birlikte geçmişte şehir merkezinde olan yoğun hayat, yoksulluk, suç oranında yükseklik, ırksal ayrışmalar ve çatışmalar, şiddet gibi kavramlar ise değişen durum ile birlikte banliyölerde görülmeye başlamıştır (Florida, 2017, s. 192).

Geçmişte yoksul ve genellikle siyah kesimin barındığı suç oranının yüksek olduğu kent merkezleri artık eski görünümünde değildir. Şehirleri artık genellikle beyazlardan ve gelir düzeyi yüksek kısımdan oluşan banliyölerle çevrili merkezin ise genellikle siyahiler ve yoksul kesim tarafından işgal edildiği yerler olarak tanımlamak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Demografik değişimler, gelir düzeyi yüksek kesimin kente yönelmesi, göç politikaları nedeniyle artan göçmen nüfusun da etkisi ile Amerika şehirleri artık beyazlar, siyahiler, yerliler ve yerli olmayanlar, yoksullar ve yoksul olmayanların kente yayıldığı ve birbirine karıştığı bir görünüm sergilemektedir. Bu profil ise banliyöleri hiç alışık olmadığı bir durum ile karşı karşıya bırakmaktadır (Suro vd., 2011, s. 2).

Florida'ya (2017) göre banliyölerin yenilenmesi projesi, Amerikalıların büyük çoğunluğunun banliyölerde yaşaması nedeniyle oldukça zor olabilecektir. Bu durum ise Yeni Kentsel Krizin banliyö boyutunun kentsel boyutundan daha büyük olarak ortaya çıkabileceğini düşündürmektedir. Zengin avantajlı kesim şehirlere geri dönerken onların dışındaki herkes banliyölere yerleşmeye devam etmektedir. Yüksek teknoloji ve bilgiye dayalı işler kent merkezine doğru kaymasına rağmen banliyöler halen bütün istihdamın olanaklarının yarısından fazlasını sunması ile Amerika'nın yine de en büyük istihdam kaynağı durumundadır. Banliyölere doğru olan yoğun hareketlilik banliyölerin inişe geçmiş olduğunu göstermesine rağmen banliyölerin içerisinde de yükselmekte olan kısmi alanlar da mevcuttur. Bu durum ise banliyö içerisinde banliyöye ait derin bir sınıf bölünmeleri yaşandığını göstermektedir. Savaş sonrası yıllarda banliyölerde tüketim mallarına olan talep piyasa için iyi bir sonuç doğurmuştur. Ancak günümüzde kümelenmenin ekonomik ve kentsel kalkınma için ana etken olduğu bir durumda banliyö yerleşmesi ekonomik büyüme ve kentsel kalkınma için engel teşkil etmektedir. Banliyöler bir zamanlar kapitalizmin en güçlü yansıması iken bugün Yeni Kentsel Kriz' in en büyük çelişkilerinden ve göstergesidir (Florida, 2017, s. 193-195).

Banliyölerdeki krizin bu denli zorlu olmasının bir sebebi de asla öngörülemez olmasıdır. Bugün banliyölerde yaşayan her dört kişiden birinden fazlası yoksul ya da yoksulluk sınırında olarak nitelendirilebilmektedir. Yine şehir merkezlerine göre banliyölerde daha fazla yoksul insan bulunmakta ve yoksulluk banliyölerde çok daha hızlı artmaktadır. Banliyö sorunu ABD'nin bütün metropollerinde büyüyen bir sorundur. 2000-2012 yılları arasında, sakinlerinin en az %40'ının yoksulluk sınırının altında olduğu banliyö mahallelerinde yaşayan yoksulların sayısı %139 artış göstermiştir. Bu oran şehirlerdeki artışın üç katı anlamına gelmektedir. Yaşayanların %20'sinin yoksulluk sınırının altında olduğu mahallelerde ise yoksul nüfus iki katından fazla oranda artmıştır. Bu oran şehirlerde %22'dir. Bu arada zengin avantajlı nüfus ise banliyölerden kaçarak şehir merkezine doğru gitmektedir. Banliyölerde nüfus eskisi kadar hızlı

artmamakta aynı zamanda banliyöler şehirlere ayak uyduramamaktadır. Bu durum ise 1920'lerden bu yana süren banliyölere konumlanma eğiliminin sona erdiğini göstermektedir (Florida, 2017, s. 196-197). Yine bir diğer araştırmada, banliyölerde yaşayan 2.7 milyon yoksulluk seviyesinde yabancı banliyöde yaşayan her beş yoksuldan birini temsil etmektedir. Kent merkezinde yabancı uyruklu ve yerlilerin yoksulluk oranı arasında anlamlı bir farklılık yokken banliyölerde bu durum nerdeyse yarı yarıyadır (Suro vd., 2011, s. 5).

Banliyölerden kaçışı gösteren bir başka işaret ise banliyö evlerinde yaşanan değer kaybıdır. Banliyö evlerinin değeri şehir merkezindeki ev fiyatlarından fazla durumdaydı. 2015 yılına gelindiğinde ise bu durum değişti ve şehir merkezindeki bir konutun değeri banliyöde bulunan ortalama niteliklere sahip bir evin değerini %2 geçmiş durumdadır. Ancak fiyat karşılaştırmasında dikkate alınması gereken bir diğer konu banliyö evlerinin daha geniş olduğudur. Bu konu aradaki fiyat farkını daha da artırmaktadır. Bu durum süper yıldız şehirlerde ve bilgi merkezlerinde daha belirgin olarak görülmektedir. Örneğin 1997 yılında Boston'da her iki yerdeki metrekare birim fiyatı 1000 dolar iken 2015 yılında şehir merkezindeki evlerin metrekare fiyatı 4000 dolara banliyölerdeki evlerin metrekare fiyatı ise 2500 dolara çıkmıştır. Bu durum ise aradaki uçurumu açıklamaktadır (Florida, 2017, s. 197).

Banliyölerdeki yoksulluk, gelir düzeyi, ırk ve diğer sosyal ekonomik faktörlerin birleşmesi ile kendini göstermektedir. Kent merkezinden sürülen ve başarılı olmak için gerekli yeteneğe ve niteliğe sahip bireyler en nitelikli eğitim imkanlarının ve kamu hizmetlerinin bulunduğu banliyölere yerleşmekte, kendilerine kent merkezinden uzakta ekonomik fırsatlar oluşturmaktadır. Bu banliyölerdeki dezavantajlı kesim ise kendilerine yeni yerler aramak zorunda kalmakta, bu durum bir döngü halinde devam etmektedir (Suro vd., 2011, s. 6).

Avantajlı sınıf tarafından güvenlik ve sakinlik merkezi olması nedeniyle tercih edilen banliyö yerleşimleri, şimdilerde ekonomik sistemin bozulması ve kent merkezinin cazip hale gelmesi ile birlikte banliyölerden göç eğilimi neticesinde yüksek suç oranları ile karşı karşıya kalmıştır (Florida, 2017, s. 198). Banliyölerin yerel yönetimleri ve polis departmanları bu güvenli yerleşim yerlerinde artan suç oranına karşı yeterli mücadeleyi gösterememiştir. Bu durum 2015 yılında Michael Brown'ın polis tarafından öldürülmesi üzerine 21.000 nüfuslu Ferguson'da başlayan olaylarda açıkça görülmüştür. Ferguson olayı gerek artan işsizlik gerek düşen ekonomik gelir gerekse ırka yönelik saldırılar açısından banliyölerin süregelen çürümesinin çok daha kapsamlı bir örneğidir (Florida, 2017, s.198).

Yeni Kentsel Kriz 'in banliyö boyutu yalnızca banliyölerde yaşayanları değil aynı zamanda ABD ekonomisini de etkilemektedir. Banliyö yayılması adeta biz ponzi şeması olarak oluşturulmuştur. Bu yerler bireylere kentsel ranttan pay elde etmekten başka bir çıktı sunmamış,

rant elde edenler ise; müteahhitler, kredi veren bankalar, emlakçılar, inşaatçılar, ev alım satım işi ile uğraşan kişiler olmuştur. Banliyöler bireylere hiçbir zaman yaşam kalitesi sunmamakla birlikte aksine kenti negatif anlamda etkilemekte, altyapı kaynaklarının verimliliğini düşürmekte, çevreyi olumsuz etkilemektedir (Burkhalter ve Castells, 2009, s. 1). Banliyö yayılması ABD halkının üretkenliğini ve hareketliliğini azaltmaktadır. Bir zamanlar Amerikan Rüyasının en büyük göstergesi olan banliyöler şimdilerde ABD ekonomisinin gelişimi için en büyük engellerden birisidir. Ortalama gelirin %30'unun konut için harcanması gerektiği bir kabuldür ama bu durum ulaşım gideri ile birlikte %45'i bulmaktadır. İnsanın çalıştığı yere yakın oturması ve toplu taşımayı kullanabilmesi bu oranı aşağıya çekmektedir. Dolayısıyla merkezde daha pahalı olan bir evde oturmak ulaşım maliyetleri de eklenince bazen banliyödeki daha ucuz eve göre daha makul olabilir (Florida, 2017, s. 199).

Banliyö yerleşimi günümüzde ekonomi ve zaman israfına neden olmakta insanların dikey yönlü ekonomik hareketliliğini engellemektedir. Ekonomik hareketlilik bugün şehir merkezlerine göre banliyölerde daha düşüktür. Banliyölerde yaşayan insanlar istihdam olanaklarından uzakta yaşamaktadır. Bu durum ise şehir merkezinde yaşayan bireylere göre iş bulmakta ve işe ulaşım sağlamakta zorlanmalarına sebebiyet vermektedir. Ayrıca işe ulaşım için harcanan zaman ve para ekonomik olarak yükselme şansını da etkilemektedir. Banliyölerde sosyal hizmetler mevcut ise de bu hizmetlere ulaşmak ve bu hizmetlerin bulunması şehirlere göre oldukça zordur (Florida, 2017, s. 200).

Ulaşım, bireylerin ve kentlerin hareketliliği ve ekonomik kalkınması açısından oldukça önemlidir. Dünya çapında düşünüldüğünde her gün milyonlarca insan işe gidiş gelişlerinde giderlerinin önemli bir kısmını oluşturan masraflara katlanmak zorunda kalmakta, ekonomik götürü haricinde ayrıca bu gidiş gelişler için uzun zaman harcamak durumunda bırakılmaktadır. Bu etken ise ekonomik ve psikolojik tükenmişliğe sebebiyet vermektedir. Bu sorunun çözümü öylesine külfetli ve çetrefilli ki yerel yöneticiler çoğunlukla bu sorunlardan kaçmayı tercih etmektedir. Dolayısıyla metropoller tıkanıklık, verimsizlik ve kirlilik ile boğuşmak zorunda kalmaktadır (Burkhalter ve Castells, 2009, s. 1).

Banliyö yayılması kentsel ekonomi açısından maliyetli bir yerleşim tipidir. Altyapı hizmetlerinin tüm kente yayılması kent merkezlerine nazaran 2,5 kat daha maliyetlidir. London School Economics'te 2015 yılında yapılan bir çalışmada ABD banliyölerinin ABD ekonomisine işlevsel kent yayılımı ve bu yayılımın beraberinde getirdiği bireysel araç kullanımından kaynaklanan maliyetinin yılda yaklaşık 600 milyar dolar olduğunu; bireysel araç kullanımı nedeniyle oluşan trafik ve çevresel kirlilik vb. nedenlerden dolayı maliyetin ise 400 milyar dolar olduğunu ortaya koymuştur. İş ve ev arasındaki yolculuklar da zamanın işlevsel

kullanılmaması nedeniyle de ekonomi açısından ek maliyet kalemi olarak düşünölmelidir. Ortalama bir ABD işçisi işe gidip gelmek için 52 dakika harcamaktadır. Bu 139 milyon çalışan ile çarpıldığında daha işlevsel kullanılabilecek 30 milyar saate denk gelmektedir. Kentin geniş alana yayılmasının diğer maliyetleri düşünöldüğünde bu maliyet daha da yükselmektedir. İşe gidiş gelişte harcanan uzun zaman bireylerde stres, diyabet, uykusuzluk, yüksek tansiyon gibi hastalıkların oranını yükseltmekte ya da trafik kazaları oranını artırmaktadır. Tüm bu risklerden etkilenme olasılığı en büyük kesim ise banliyölerde oturan ve işe ulaşımında dezavantaj yaşayan kesimdir. Zira zaten bilgi işçileri ve zengin avantajlı kesim iş yerlerine veya toplu taşımaya yakın oturmaktadır (Florida, 2017, s. 200-202).

Dağınık banliyöler ekonomik getiri, verimlilik ve istihdam sağlama bakımından eski potansiyellerinde değildir. Halen istihdam açısından önde yer alsalar da bu durum giderek gerilemektedir. Ayrıca banliyölerde üretilen işler şehir merkezlerinin ürettiği işlere göre daha vasıfsız ve daha düşük ücretlidir. Kent merkezlerindeki işler için, daha yoğun banliyölere göre %20; daha az yoğun banliyölere göre ise %30 fazla ücret ödenmektedir (Florida, 2017, s. 202).

Şimdilerde banliyölerden merkeze doğru bir akın olsa da halen çok sayıda zengin kesim banliyölerde oturmaya devam etmektedir. Kent merkezleri zengin ve yoksul bölömlere ayrılırken banliyölerde de aynı örüntü görölmektedir. Bazıları banliyöler gelişimine devam ederken bazıları küçölmektedir. Eski banliyölerin gerilemesi Amerika'nın bugünkü halini şekillendiren etkenlerden birisidir. Bu banliyöler ekonomi yanında politika üzerinde de etkili olmaktadır. Bu banliyölerde yaşayan küskün işçi sınıfı Trump'ın yükselişinde önemli bir rol oynamıştır. Trump seçimleri bu işçi sınıfı sayesinde kazanmıştır. Zira oy dağılımına bakıldığında bu kişilerin yoğun olduğu bölgelerde oylarının yüksek olduğu görölmektedir. Trump'ın kazanmasında ekonomik koşullarının giderek gerilediğini düşöünen beyaz vatandaşlar ve eğitim düzeyi düşük daha muhafazakâr seçmenler etkili olmuştur. Coğrafi açıdan desteğini ise; toplumun dezavantajlı kesiminde yer alan ve ekonomik kaygı hisseden bireylerin ve bünyesinde çok sayıda fabrika ve hizmet işlerini barındıran çoğunlukla beyaz vatandaşların yaşadığı kentlerden almıştır (Florida, 2017, s. 206).

Sonuç olarak banliyö krizi ABD açısından ucuz büyüme çağının sona ermeye başladığını göstermektedir. Amerika'da ulaşım yollarına ve yüksek katlı konutlara yatırım yapılarak daha işlevsel bir kent oluşturmak yerine; maliyeti daha az olan, kentsel arazilere dağılım gösteren ve sadece altyapı yatırımı gerektiren banliyö tipi yapılaşma yolunun benimsenmesi ile büyümenin tercih edildiği Amerikan Rüyası, kentsel büyümenin kolay ve ucuz yolu olmuştur. 1950-1960'lı yıllarda Amerika'yı geliştiren asıl etken ekonomik politikalardan ziyade banliyölerin gelişimidir. Bu banliyöler yeni imalat alanları açarak imalat

sektörüne olumlu etki etmişti. Banliyönün yayılması ABD ekonomisini geliştiren ana etkindir. Ancak günümüzde ekonomik büyümenin yolu yayılma değil kümelenmedir. Kent merkezinin keşmekeşinden uzak müstakil banliyö yerleşimi çekici gözüktse de ulusal kapasitenin ve zenginliğin, büyüme için gerekli olan bilgi, teknoloji ve kümelenmeye aktarılması yerine banliyölere ve onlara hizmet edecek altyapı tesislerine özgülenmesi ABD ekonomisi açısından sürdürülebilir değildir. Yeni Kentsel Kriz 'in banliyö boyutunun çözümü farklı değildir. Çözüm daha çok ve daha yoğun kentleşmedir (Florida, 2017, s. 208-209).

2.10. KENTLEŞMENİN KÜRESEL BOYUTU

Kentleşme büyük şeyler vadetmekle birlikte (gelir düzeyinde artış, yaşam koşullarını iyileştirme vb.) aynı zamanda yaşanan birçok büyük ve küresel boyutlu sorununda ta kendisidir (iklim değişikliği, yoksulluk, istihdam vb.). Bu sorunlar yine kentler aracılığıyla ve kentleşme ile çözülebilecektir. Ancak bu kentleşmenin kendi haline bırakılmaması sürdürülebilir bir şekilde devam ettirilmesi ile gerçekleştirilebilir. Gelecek elli yıl içerisinde insanların ihtiyaç duyacağı kentsel altyapının henüz %40'ı inşa edilmiştir. Dolayısıyla bu kentleşme dalgasının kent iyimserlerinin söylediği gibi büyümeyi, ilerlemeyi ve yükselen yaşam standartlarını getirip getirmeyeceği sorusuna cevap bulmak oldukça önemlidir (Florida, 2017, s. 210-211).

ABD ve gelişmiş ülkelerde kentleşme yüksek ekonomik büyüme ile birlikte hizmet sektöründen ve işçilerden yeni bir orta sınıf oluşturulması ile paralel ilerlemiştir. Ancak geline nokta dünya'nın en hızlı kentleşen bölümlerinde çok sayıda şehir oldukça yüksek ve önüne geçilemez bir yoksullukla karşı karşıyadır. 840 milyondan fazla insanın bu durumda olduğu tahmin edilmektedir. Bu sayı ise ABD ve Avrupa Birliği ülkelerinin toplan nüfusuna denktir. Bu Yeni Kentsel Krizin yaklaşımının küresel boyutunu oluşturmaktadır (Florida, 2017, s. 211).

Dünyada kentleşme açısından üç büyük dalga mevcuttur. Bunlardan birincisi dünya'nın gelişmiş ülkelerinde yaşanan kentleşmedir. Diğer iki dalgadan biri Çin'in kentleşmesi diğeri ise Afrika ve Asya'nın geri kalanının kentleşmesidir. Bugün dünya'nın nüfusunun yaklaşık yarısı kentlerde yaşamaktadır. Bundan 200 yıl önce bu oran sadece %3'tür. Sanayileşme ile birlikte %15'e, 1950'ye gelindiğinde ise %30'a çıkmıştır. Gelecek bir ya da iki yüzyıl içerisinde bu oranın %85'e çıkacağı öngörülmektedir. Kentleşecek yeni nüfus miktarının yaklaşık 10 milyar olacağı, bu nüfusun 8,6 milyarının gelişmekte olan şehirlerde, 1,2 milyarı ise gelişmiş ülkelerin şehirlerinde yaşayacağı düşünülmektedir (Florida, 2017, s. 212). Kıtalarla göre kentleşme oranına bakıldığında 1950 yılında Kuzey Amerika'da kentleşme oranı % 63,9 iken, Güney Amerika'da %42, Avrupa'da %50,5, Afrika'da %14,7, Asya'da ise 16,8'dir. 2010 yılına gelindiğinde Kuzey Amerika'da oran %82,1 Güney Amerika'da %79,6, Avrupa'da ise %72,8'e çıkarken Asya'da %42,2, Afrika'da ise %40'a yükselmiştir. 2030 ve 2050 yılı arasında anlamlı

bir artış Asya ve Afrika'da beklenmektedir (Danış, 2014, s. 7). Dünya nüfusunun büyük çoğunluğun Asya ve Afrika'da olduğu düşünüldüğünde, halen kırdan yaşayan yüksek sayıda insan nüfusunun olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla planlı kentleşmenin önemi gelecekte daha fazla hissedilecektir.

Zenginlik ve üretkenlikteki farklılıklar geliştirmekte olan ülkelerdeki şehirleri gelişmiş ülkelerdeki şehirlerinden ayırırlar. Bu farklılığı ölçmedeki endekslerden birisi bilgi ekonomisinin simgesi olan iPhone için ödenmesi gereken ücretin kaç çalışma gününe denk geldiğidir (Florida, 2017, s. 213). Amerika'da bu oran 5,3 gün iken geliştirmekte olan Hindistan'da 55,9 gün, Filipinler'de 79,5 gün, Meksika'da 40,8 gün, Almanya'da 7,9 gün, Türkiye'de ise 123,7 günden fazladır (Iphone Index, 2023). Bu şehirlerin farkını ölçmek için daha sistematik bir yol ekonomik çıktıların karşılaştırılmasıdır. Florida Global Metro Monitor Brookings Institution, Oxford Economics ve Moody's den aldığı dünyanın en büyük 300 şehrine ait ekonomik verileri bir tahminler serisi şeklinde düzenlemiştir. Florida ve ekibinin bu veriler ışığında yapmış olduğu çalışmada bu 300 metropol dört ana gruba ayrılmıştır (Florida, 2017, s. 213-214).

İlk grupta dünyanın en zengin ve ekonomik açıdan gelişmiş metropolleri yer almaktadır. Bu şehirler; New York, Londra, Los Angeles, Paris gibi kazanan hepsini alır şehirleri ile San Francisco, Boston, Washington DC gibi bilgi merkezleri ve geliştirmekte olan ülkelerdeki enerji zengini şehirlerdir. Bu şehirlerde kişi başı gelir 45.000 – 94.000 dolar arasında değişmektedir. Bu şehirlerdeki yaşayan kişi sayısı dünya nüfusunun yalnızca %4'ü dür. Bu nüfus küresel ekonomik çıktının yaklaşık %16'sını üretmektedir (Florida, 2017, s. 214).

İkinci grup, kişi başı geliri 30.000-40.000 dolar arası geliştirmekte olan şehirlerdir. Bu şehirler arasında; Miami, Toronto, Vancouver, Melbourne, Kopenhag, Berlin, Roma, Madrid, Barcelona, Milano, Seul ve Taipei gibi 100 metropol yer almaktadır. Yine bu kentler nüfus açısından dünya nüfusunun % 4'ünü barındırırken ekonomik çıktının %11'ine sahiptir (Florida, 2017, s. 214).

Üçüncü grup kişi başı geliri 15.000-30.000 dolar arası olan daha az varlıklı şehirlerdir. Gelişmiş ülkelerdeki Liverpool, Cardiff, Napoli gibi şehirlerle geliştirmekte olan ülkelerdeki İstanbul, Mexico City, Sao Paulo, Rio de Janeiro, Şanghay, Pekin gibi şehirlerin yer aldığı 70 adet metropol bu grup içerisinde sayılabilir. Dünya nüfusunun %6'sını barındıran bu şehirler ekonomik çıktının %9'unu üretmektedir (Florida, 2017, s. 215).

Dördüncü grup ise, kişi başı geliri 4.000-15.000 dolar arasında olan daha yoksul yerlerdir. Bu metropoller küresel olarak genellikle güney yarım kürededir. Manila, Jakarta, Kahire, İskenderiye, Durban, Medellin, Delhi ve Çin'in geliştirmekte olan birçok yerini kapsayan

otuzu aşan sayıda metropol bu gurup içinde yer almaktadır. Dünya nüfusunun %4,3'sını barındıran bu şehirler ekonomik çıktının yalnızca %3'ünü üretmektedir (Florida, 2017, s. 215).

Yukarıda sayılan ilk üç grupta zenginler ile yoksullar arasında gelir düzeyinde büyük eşitsizlikler mevcuttur. Buna karşın dördüncü grupta yer alan kentlerde yaşanan yoksulluğun tarifi imkânsızdır. Dünya gecekondularının 500 milyonu Güney ve Doğu Asya'da, 200 milyonu Afrika'da, 110 milyonu ise Latin Amerika'dadır. Dünyanın bu hızla kentleşen şehirlerinde çok sayıda insan temiz su, kanalizasyon gibi sağlıklı yaşam koşullarından ve elektrikten yoksundur. Dünyanın kentsel gelişimin yüksek olduğu yerlerinde yaşayan nüfus ile dünyanın kentsel gelişimin düşük olduğu yerlerinde yaşayan nüfus arasında ekonomik kaynaklara erişim ve yaşam standartları açısından uçurum bulunmaktadır (Florida, 2017, s. 215-216).

Gecekondu mahallelerin varlıklarını sürdürmelerinin çeşitli nedenleri mevcuttur. Bunlardan ilki, günümüzde en hızlı kentleşen yerlerin çoğunluğunun dünyanın en yoksul ve en az gelişmiş kısımları olmasıdır. İkincisi kentleşme alanlarının yoğun nüfusa sahip olmasıdır. Üçüncüsü ve en önemlisi ise savaşlar, terör faaliyetleri ve doğal afetlerden kaçan insanların ulusal ve uluslararası daha yaşanılabilir kentlere göç etmesidir. Dördüncüsü, küreselleşmenin bizzat kendisidir. Küreselleşme ile birlikte kent ile kırsal kesim arasındaki bağ koparılmıştır. Nitekim küreselleşme ile birlikte küresel gıda firmaları sayesinde kentler kırsal üretim ile bağlı değildir. Küresel pazardan daha ucuz bir şekilde beslenme ihtiyaçları giderilmektedir. Yine küreselleşme ile birlikte yerel imalat ile olan bağ da koparılmıştır. Küreselleşme sayesinde toplumsal ve bireysel ihtiyaçlara ulaşım daha ucuza temin ediliyorken bu husus temel endüstriyel imalat faaliyetlerine darbe vurmuştur. Sonuç olarak bu faaliyetlerin gerilemesi kente göç eden kesime sunulan iş türünün azalmasına neden olmuştur (Florida, 2017, s. 217).

Küresel kentsel krizin en önemli noktası ise; kentleşmenin Batı Avrupa ve ABD'de ekonomik gelişme ve toplumsal ilerlemenin kentleşme ile paralel ilerlemesine rağmen geline noktada kentleşme ile büyüme arasındaki bu bağlantı kopma noktasına gelmesidir. Bu durum ise yoksul ülke kentleşmesini ya da büyüme olmadan kentleşme örüntüsünü biçimlendirmiştir. Dolayısıyla kentleşme ve gelişmenin birbiri ile sıkı bir şekilde bağlantılı olduğu düşüncesinden vazgeçilmelidir. Zira günümüzün hızlı kentleşen birçok bölgesinde ekonomik gelişme ve büyüme ile kentleşme paralel değildir (Florida, 2017, s. 218).

Florida yine de kentleşme bireyler açısından rahat bir yaşam garantisi sunmasa bile alternatiflerinden daha iyi bir yol olduğunu iddia ederek bu düşüncesini doğrulamak için Brookings Global Metro Monior verilerinden yararlanarak, kent ile diğer yerlerin üretkenliğini karşılaştıran bir kentsel üretkenlik orantısı oluşturmuştur. Bu orantı ile yapılan ölçümlerde dünyanın pek çok kentleşen yerinin üretkenlik oranlarının epeyce yüksek olduğu

anlaşılmaktadır. Ancak bu ölçüm sadece 300 şehir üzerinden yapılmıştır ve genel bir kanıya ulaşmak zordur (Florida, 2017, s. 219). Bu araştırma sonrasında Florida tarafından coğrafyacı Tim Gulden ile birlikte yapılan çalışmada, NASA gibi kurumların uydu görüntülerinde gözlenen gece ışıklarından yola çıkılarak dünyadaki bütün kentlerin ekonomik faaliyetlerine ve kentsel üretkenliklerine yönelik dolaylı bir ölçüm geliştirilmiştir. Bu ölçüm yöntemi sonucu yapılan değerlendirmede dünya üzerindeki en az gelişmiş kentsel merkezlerin dahi çoğu kırsala göre daha iyi üretkenlik oranına sahip olduğu ve kırsala göre daha iyi hayat kalitesi sunduğu anlaşılmıştır (Florida, 2017, s. 220).

Asıl önemli olan konu, gelişmekte olan şehirlerde üretkenliğin ve bireylerin yaşam kalitelerinin nasıl daha da yükseltilebileceği sorusudur. Bu sorunun cevabı; şehirlerde yaşayan bireylerin enerjilerini ve yeteneklerini sergilemesine imkân sağlanması ile kendi kendilerini geliştirmelerine yardımcı olunmasıdır. Zira yoksulluğun nedeni bizzat yukarıda verilen cevabı gerçekleştirecek mekanizmaların bulunmamasından kaynaklanmaktadır (Florida, 2017, s. 221). Örneğin bağlantılılık sağlayacak altyapı yatırımları bireylerin gereksiz zaman ve finansal harcama yapmasını engellemekte ve bireylere şahsi problemler ile mücadele şansı yaratmaktadır. Yapılacak basit bir altyapı yatırımı genelde kent ekonomisine özelde bireye rekabet avantajı oluşturmaktadır (Burkhalter ve Castells, 2009, s. 6).

İnsanların birçoğu gelişme için temel yeteneklere sahiptir. Ancak bu yeteneklerini geliştirmeleri tüm ihtiyaçlarının kendileri tarafından karşılanması gibi nedenlerle engellenmektedir. Zira gelişmiş ülkelerde temel ihtiyaçların karşılanması için bir çaba sarf etmeye gerek yoktur. Onlar açısından ise su ve gıda temini, bunların hazırlanması için çaba sarf etmek zaman gerektiren süreçlerdir. Gündelik ihtiyaçlarının karşılanması için çaba sarf etmek zorunda kalan bireyler kendi gelişmelerini sağlayacak zaman bulamamaktadır. Bu sürecin tersine çevrilmesi isteniyorsa, bu kişilere temel ihtiyaçlarının temini için daha iyi şartların sağlanması gerekmektedir (Florida, 2017, s. 224).

Toplumun yoksul kesimine mensup bireylerin toplumun avantajlı kesimine nazaran bir eksikliği mevcut değildir. Bu kesimin yeteneklerini geliştirecek ve sergileyecek imkânlardan yoksun olması nedeniyle kendilerini gerçekleştiremedikleri düşünülmektedir. Florida'ya göre çözümün anahtarı ise bağlantılılıktır. Basit bir toplu taşıma sisteminin kurulması dahi bireylerin fırsatlara ulaşmasına yardımcı olacaktır. Yine işlevsel sokakların yapılması da bir diğer etkidir. Gelişmekte olan şehirlerde ilkel gecekondu alanları çok yer kaplarken sokaklar ise oldukça dardır. İşlevsel sokaklar ekonomik dönüşüm için kritik bir bileşendir. Zira sokaklar fiziki altyapının (kanalizasyon, su vb.) tedarikini olanaklı kılmaktadır. Çok daha önemlisi ise sokaklar yoksul bölgeleri kentsel mekânlara ve avantajlara götüren bağlantı araçlarıdır.

Sokaklar sayesinde mahalleler daha bağlantılı hale geldiğinde kentin imkânlarına erişim daha kolay olmakta ve şehrin ekonomik hayatına tamamen entegre olunmaktadır (Florida, 2017, s. 226). İşlevsel caddeleri ve hafif raylı sistem gibi en az iki bağlantı yoluna sahip şehirler, bağlantılılık sunmayan veya bir bağlantı yoluna sahip şehirlere göre iki kat daha verimli çalışmaktadır. İki ve daha fazla bağlantı sistemine sahip şehirler daha fazla yoğunluğu bertaraf edebilir ve daha çeşitli sosyal sınıflara uyumlu bir yaşam tarzı sunabilir. Bu şekilde bağlantılılık sağlayan kentler bireylerin işyerlerine daha yakın konumlanmasını sağlamaktadır. Bu durum ise zaman ve ekonomik getiri tasarrufuna yol açmaktadır (Burkhalter ve Castells, 2009, s. 6).

Toplu taşıma bağlantı için önemli olan bir diğer etkidir. Örnek olarak ise Etiyopya’da bulunan Addis Ababa şehri gösterilebilir. Bu şehre getirilen hafif raylı sistem gecekondularda yaşayan bireyler kentsel imkânlara erişim şansı tanımış, ayrıca toplu taşıma duraklar boyunca ekonomik gelişme sağlamıştır (Florida, 2017, s. 227). Yine Medellin şehrinde yer alan Communa 13 mahallesi, erişilemeyen yapısı nedeniyle şehrin en yoksul ve yüksek rakımlı mahallesi olarak bilinmektedir. Mahallenin kentsel mekânlar ile bağlantısı bulunmamaktadır. Erişim imkânından yoksunluk mahalle halkının şehre seyahatini engellemekte, halkı suça ve yoksulluğa mahkûm olmasına neden olmaktadır. Mahallenin kapalı konusu kamu hizmetlerinden faydalanmasını engellemekte ve mahalleyi şehirden adeta izole etmektedir. Bölgenin diğer mahalleler ile bağlantısının sağlanması için yürüyen merdivenler ve havai teleferik hattının inşa edilmesi ile birey hareketliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Yapılan bu ucuz yatırım ile bölge halkının kentsel mekâna ve kamu hizmetlerine ulaşımı sağlanmış, merdiven çevreleri ve telesiyaj durakları canlı kamusal alan haline gelmiş ve bunların civarında ticari faaliyetler gelişmiştir (Wallace, 2021, s. 3). Bu basit altyapı çalışmaları dahi kentin diğer bölgelerinden izole edilmiş ve yüksek oranda yoksulluğun olduğu bu mahallenin daha güvenli bir hale gelmesini ve ekonomik açıdan gelişmesini sağlamıştır (Florida, 2017, s. 227).

Küresel şehir unvanı taşıyan kentler ve bu kentlerin yerel yöneticileri ekonomik büyüme için birçok şey yapabilir ancak birtakım sorunları çözmek için küresel bir çabaya ihtiyaç bulunmamaktadır. Ekonomik kalkınma isteniyorsa kentlere önem verilmelidir. İklim değişikliği, çevresel sorunlar, dünya kaynaklarının verimli kullanılması, yoksulluk gibi sorunları etkileyen küresel kentleşme dünyanın karşı karşıya olduğu ve çözüm bulunması gereken en büyük sorundur. Bu sorunun çözümü ise daha yaşanılabilir, üretimin maksimize edildiği, sürdürülebilir bir kent inşa etmekten geçmektedir (Florida, 2017, s. 228).

2.11. FLORİDA’NIN KENTLERİN YENİ KRİZİNE ÇÖZÜM YOLLARI

Kentsel alanlar altyapı yatırımları ve kent kültürü inovasyon ve kümelenme için gerekli olan şartların oluşması için gerekli etkileşimi ortaya çıkarıp yenilikçi bir kent ve kent topluluğu

ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Zira istihdam ve kentsel yaşam olanaklarından yararlanmak isteyen bireyler yeteneklerini de beraberinde kente getirmektedir (Engel vd., 2018, s. 2). Kentsel mekânlar ekonomik büyümenin yanında bireylerin gelir düzeyini artırmayı, daha yaşanılabilir kenti ve politik bağımsızlığı da ortaya çıkarmaktadır. Ancak kentsel mekânlar çözülmesi gereken oldukça önemli problemlerle boğuşmaktadır. Kazanan hepsini alır ekonomisi nedeniyle az sayıda kişi ekonomik payın çoğunluğunu alırken halkın geriye kalan çok sayıda bölümü ise avantajlı kesimden artı kalan ekonomik getiriyi paylaşmak durumunda kalmaktadır. Nitekim San Francisco’da yapılan kentsel dönüşüm ve soylulaştırma çalışmaları neticesinde toplumsal eşitsizlik artmış ve gelir düzeyi yüksek ve yaratıcı kesim kent merkezinde konumlanırken işçi sınıfı ve düşük ücretli hizmet çalışanları kentin banliyölerine ve çöküntü alanlarına yerleşmiştir (Engel vd., 2018, s. 8). Bu durum ise kentlerin avantajlı kesimin yaşadığı yerler dışında birçok bölümünün ekonomik ve sosyal açıdan zamanda geriye gittiğini göstermektedir. Orta ve alt sınıf mahalleler geriye düşerken kentler hatta daha küçük ölçekte banliyöler, avantajlı ve dezavantajlı kesimin yoğun olarak yerleştiği alanlar halinde bölünmekte kentler yamalı bohça halini almaktadır. Bu yeni kentsel krizi sadece süper star şehirlerin krizi olarak adlandırmak doğru bir yaklaşım değildir. Bu kriz kapitalizmin krizidir ve küreseldir (Florida, 2017, s. 231).

Florida tarafından Amerika’da yapılan ekonomik ayrışma, ücret eşitsizliği, gelir eşitsizliği ve konut alım gücünün yer aldığı karma ölçümde şu sonuçlara ulaşılmıştır. Yeni kentsel kriz büyük ölçüde metropollerde ve teknoloji merkezi şehirlerde daha etkilidir. Yani yeni kentsel kriz bir bakıma metropollerin krizidir. Ancak diğer ABD kentleri de yeni kentsel kriz fenomenine esir olmaktan korkmakta ve endişe duymaktadır. Nitekim 1980’li yıllar sonrasında uygulanan kentsel rant ‘kazanan hepsini alır’ politikaları ile kentsel rant yüksek gelire sahip oldukça sınırlı bir kesime kanalize edilmiştir (Angeles vd., 2016, s. 2). Bu adaletsiz dağıtım ve büyüme ile birlikte gelen yeni kentsel kriz yoksullar ve dezavantajlı toplumsal sınıfı, toplumun avantajlı kısmından yalıtmakta onları kentsel mekânların dışına itmektedir. Bu durum avantajlı toplumsal sınıf için tam bir güvence sağlamamaktadır. Zira giderek yaşam şartlarının zorlaştığı kentsel mekânlarda gelecek kuşakların yaşama devam edebilmeleri zorlaşmakta bu gidişat avantajlı kesimin endişe duymasına neden olmaktadır (Florida, 2017, s. 233-234).

Amerika’nın içerisinde bulunduğu bu yeni kentsel krizin çözümü için bazı kesimler banliyölerin yeniden canlandırılması ve altyapı hizmetlerine ağırlık verilmesini önermektedir. Eski dönemde banliyöler ve altyapı hizmetleri Amerika açısından uzun büyüme çağını ilerletmiştir. Ancak Florida bu fikrin maliyetinin çok olacağını ifade etmektedir. Bu sorunlar kentsel bir sorundur ve çözüm yine kentle ilgili olmalıdır (Florida, 2017, s. 234-235).

Toplumun tüm kesimleri tarafından paylaşılan, gelir düzeyinin yüksek olduğu, yaşanılabilir ve sürdürülebilir bir kente ulaşmak isteniyorsa daha fazla daha adil paylaşılma dayalı kentleşmiş bir ülke haline gelinmesi en önemli noktadır. Bu bağlamda Florida kentlerin yeni krizini çözmek için yedi önemli çözüm yolu ortaya koymuştur (Florida, 2017, s. 237).

2.11.1. Kümelenme Toplum İçin Oluşturulmalı

En yaratıcı iş gücünün ve en yaratıcı sermayenin bir araya gelmesi yani kümelenme gücü kentlerin ekonomik büyümesinde başrol oyuncusudur. Dolayısıyla kentlerin ekonomik büyümesinde kentlerde kümelenmeyi sağlamak oldukça önemlidir (Florida, 2017, s. 237). Yaratıcı firmalar ve yetenekli bireylerin kümelenmesi endüstriyel ürün üretimi, temini ve tedarikinde yaratıcı bakış açıları sunan ve bilgi ekonomisi açısından önemli bir yenilik kaynağı ve ekonomik güç olarak görülmektedir (Bagwell, 2008, s. 1). Kümelenmenin sağlanması için nitelikli çalışma ortamları sağlanması gerekmektedir. Burada önemli olan toprak kullanımının verimli olmasıdır. İmar ve yapı mevzuatında kısıtlamaya gitmek çözüm olmayacağı gibi tam serbestlik de çözüm değildir. Kısıtlama durumunda yeterli konut inşa edilemeyecek konut fiyatları tırmanacaktır. Tam serbestlik durumunda ise arazinin maliyeti ile yüksek katlı binalar inşa etmenin maliyeti birleştiğinde daha çok lüks kulelerin yapımına sebep olacak bu durumda ise kazanan arazi sahipleri olacak yine ucuz konut üretilmeyecektir. Ayrıca tam serbestlik durumunda kentler aşırı konut yoğunluğu ve dev kulelerin yapılması durumu ile karşı karşıya kalacaktır (Florida, 2017, s.238). En işlevsel kentler tek tip çok katlı yapılaşmanın değil birbirleri ile etkileşim içerisinde olan karma kullanımlı orta yükseklikte yapılaşmanın olduğu kentlerdir. Geçmiş odaklı mevzuat tekrar düzenlenirken kentsel ekosistem dikkate alınmalı bu ekosisteme zarar verilmemeli aksine mevzuatta kentsel ekosistemin gelişimini sağlayacak biçimde tedbirler alınmalıdır (Florida, 2017, s. 239).

Florida'ya göre kentlerde kümelenme gücünden daha etkili bir şekilde faydalanmada en önemli araç bugünkü yerel emlak vergisinin arazi değeri vergisine dönüştürülmesidir. Emlak vergisi araziye ve üzerindeki yapıyı vergilendirirken arazi değeri vergisi arazinin oluşturduğu katma değeri vergilendirmektedir. Bu vergilendirme yöntemi arazi sahiplerini topraktan maksimum verimi almak için yollar aramasını teşvik etmektedir. Arazi değeri vergisi ile kamu gelirlerinin ve mirasının uygulanan politikalarla kentsel rantı sömürmek isteyen azınlık gruba aktarılmasının önüne geçeceği, konut yapımını artıracığı, kentsel yayılmayı azaltacağı ve altyapı yatırımlarının işlevsel hale geleceği düşünülmektedir (Huston ve Lahbush, 2018, s. 2). Bu fikir ilk olarak David Ricardo tarafından ortaya atılmıştır. Ricardo araziden yeterli verim elde edilmemesini saf gelir kaybı olarak görmektedir. Bu fikri savunan bir diğer düşünür ise Henry George'dir. George'a göre bu verginin yöntemi ile topraktan maksimum fayda

sağlanmasının yanında aynı zamanda gelir düzeyinde artış ve kentsel eşitsizlikte azalış meydana gelecektir. Temel mantık arazi üzerinde yatırım ne kadar az ise o kadar vergi yüksek olmalıdır. Bu sistem kentsel alanlarda arazinin en verimli şekilde kullanılmasını sağlayacaktır (Florida, 2017, s. 240).

2.11.2. Kümeleşme İçin Altyapıya Yatırım Yapılmalı

Altyapı kent planlaması açısından önemlidir. Eğer planlama doğru yapılırsa kümelenmiş yapılaşmayı destekleyen yerlerin sayısının artmasına, kümelenin sağlandığı kentsel mekânların büyümesine ve kümelenmiş yapılaşmalar arasındaki bağlantıların genişlemesine yardımcı olmaktadır. Altyapı çalışmaları ekonomik coğrafyayı geliştirmekte, bu çalışmalar sadece kent içi değil kentler arası ekonominin gelişmesine de katkı sağlamakta ve bölgenin ekonomik coğrafyasına pozitif ivme kazandırmaktadır (Ottoviano, 2008, s. 27).

Altyapı konusu tüm siyasetçilerin gündem konusudur. Ancak gelişigüzel yapılacak yatırımlar, kentsel ekonominin boşa harcanmasından başka bir anlam ifade etmeyecektir. İhtiyaç olan insanları birbirine yakınlaştıran ve kentsel kümeleşmeye katkı sağlayan, beraberinde ekonomik büyümeyi yönlendiren yatırımlardır. Örneğin toplu taşıma gibi. Toplu taşıma çalışmalarına çok az sayıda yatırım yapılmaktadır. Araştırmalar sonucunda toplu taşıma hizmeti verilen mahallelerin daha nitelikli erişim imkânı sunduğu ve işe gidiş geliş sürelerini kısaltarak bireylerin kendilerini geliştirmesine zaman tanıdığı ve bu durumun ise dikey yönlü hareketliliği kolaylaştırdığı sonucuna varılmıştır. Daha nitelikli toplu taşıma ağları ile dezavantajlı toplumsal sınıfa mensup daha fazla birey kentsel mekânlara ve işlere erişim sağlayarak ve kentin olanaklarından yararlanma fırsatı bulabilecektir (Florida, 2017, s. 242).

Sürdürülebilir bir kent için yoğunlaşmaya ve kümelenmeye önem verilmelidir. Toplu taşıma kümelenmenin ve yoğunlaşmanın kentsel alanlara daha dengeli yayılmasının sağlanması açısından oldukça etkili bir yoldur. Toplu taşıma kent merkezi dışında yaşayan özellikle işçi sınıfının daha ucuz yerlerdeki evlerinden daha üretken işlere gidip gelmelerini olanaklı kılarak metropoliten alanların işgücü bölgelerini daha fazla genişletebilmektedir. Süper yıldız şehirlerde ya da bilgi merkezlerindeki çalışanların hepsinin işyeri çevresinde yaşaması gerekli değildir. Toplu taşıma ile daha ucuz konut ve hayat şartları sunan kent merkezi dışında yer alan kentsel alanlardan kısa sürelerde işyerine ulaşma imkânı sağlayabilir (Florida, 2017, s. 243). Hatta yüksek hızlı tren hatları ile kentler arasında ulaşım süresi azaltılarak kentlerin birbirine entegre olmasının önü açılabilir. Bu şekilde kentler daha nitelikli işgücü piyasasına bireyler ise daha nitelikli işlere erişim imkânı sağlayabilir. Bu yolla kentler ekonomilerini kalkındırmasının yanında diğer kentler ile rekabete girebilir (Florida, 2017, s. 244). Netice itibarıyla nitelikli ve gelişmiş ulaşım yatırımları ile şehirler birbirine bağlanmakta, kentin sosyal, ekonomik ve

çevresel sistemlerini geliştirmekte, şehir içi ve şehirlerarası bağlantılar oluşturarak sosyal ve ekonomik kalkınmayı sağlamaktadır. Kentin ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınması ise kümelenmeyi ve bireylerin yaşam kalitesinde artışı beraberinde getirmektedir (Wang vd., 2018, s. 1).

Toplu taşımanın maliyetinin nasıl karşılanacağı bu yatırımlar için oldukça önemlidir. Bireysel ulaşım olanakları için yol ve sosyal tesis yapımı gibi giderler azaltılarak bu altyapı tesisleri için harcanan tutarlar toplu taşımaya aktarılabilir. Bireysel taşıt kullanımına sınırlandırma getirilerek trafik azaltılabilir ve trafik sorunlarının çözümü için harcanacak tutar toplu taşımaya aktarılabilir. Örneğin Londra’da trafiğin, kentsel yayılmanın ve çevre kirliliğinin azaltılması için kalabalık yolları kullanan sürücülere bir ödeme çıkarılmaktadır. Gelecekte sürücüsüz ve elektrikli araçların veya Uber gibi uygulamaların kullanımı elbette yayılacak ancak yine de kümelenmeyi artıracak ve daha çok sayıda insanın nitelikli iş olanaklarına erişim imkânı sağlayarak yüksek gelir düzeyine ulaşması için insanları yeterli şekilde taşıyacak, kümelenmeyi ve ucuz konutu yaratabilecek ve ekonomik büyümeye etki edecek altyapıya sahip olunması ile ilgilidir (Florida, 2017, s. 245).

2.11.3. Ucuz Konut İnşa Edilmeli

Ucuz konutlar kümelenmenin sağlanması açısından önemli bir etkidir. Pahalı şehirlerde kiralar en avantajlı kesim haricinde karşılanamayacak durumdadır. Polis, hemşire, öğretmen, şef, hizmet sektörü çalışanları gibi kişileri buraya çekmek kira fiyatları nedeniyle imkânsız hale gelmektedir. Uygun fiyatlı konutların olmaması dolayısıyla üretimi ve ekonomilerin sürdürülebilirliğini etkilemektedir (Florida, 2017, s. 245). Bu durum metropol kentlerin en ciddi sorunudur. Ülke çapında birçok kiracı gelirinin büyük kısmını kiraya harcamaktadır. Amerika özelinde sorunun büyük kısmı ise insanları banliyölere yönlendiren ABD konut politikasından kaynaklanmaktadır. Zira politika tek ailelik müstakil evlere yönlendirmektedir (Florida, 2017, s. 246).

Kiralama çalışan kesim açısından ve kent ekonomisi açısından oldukça uygun bir barınma yöntemidir. Bu yöntem ile çalışan kesim işyerlerine yakın lokasyonlarda konumlanacak, işe gidiş geliş sürecinde zaman israfı olmayacağı için kendilerini gerçekleştirmeye fırsat bulacaktır. İstihdam olanakları çevresinde tüm çalışanların ev sahibi olması beklenemez. Dolayısıyla ev sahibi olmak isteyen birçok çalışan merkez dışına konumlanmak zorundadır. Bu durum ise ev sahiplerinin banliyölerinden işlerine gelmek için uzun yollar aşmalarını gerektirecektir (Florida, 2017, s. 247). Eğitim, tıp, bilim, sanat, eğlence gibi alanlarda belirgin bir kümelenmenin yaşandığı metropoller daha yüksek kiracı oranına, eski metropoller ise daha düşük kiracı oranına sahiptir. Bu durum bize güncel ekonomik

yaklaşımları takip eden, teknoloji ve bilgi temelli metropol kümelenmelerinin faydalarını kanıtlamaktadır (Samarin ve Sharma, 2023, s. 4887). Günümüz bireyselleşme çağıdır. Bu nedenle daha bireysel ve çekirdek aile yerleşimine hitap eden daha fazla kiralık konut etmek kümelenmeyi ve ekonomik büyümeyi artıracaktır. Kentlerde birçok kiracı giderek artan yüksek kira ücretleri altında ezilmekte iken gelir düzeyleri aynı oranda artmamakta bu durum kiracıları zor durumda bırakmaktadır. Bireysel konut yapımına verilen destekler artık sona ermelidir. Bu desteklerin yüksek katlı toplu yapı inşasına ve kiracı kesime aktarılması sorunu çözmeye katkı sağlayabilecektir (Florida, 2017, s. 247-248).

Arazi kullanımına yönelik kısıtlamalarla artırılabilen ucuz ev yapımı ve kümelenme yine de az avantajlı gruplar için uygun fiyatlı konut üretimi için yeterli değildir (Florida, 2017, s. 248). Nitekim bu politikalar zamanla konut fiyatlarını arttırıcı etki yapmaktadır. Konutların pahalı olduğu bölgeler incelendiğinde klasik kısıtlayıcı politikalar genellikle başarısız olmuştur. Bu yerlerde konut fiyatlarının yüksek olması ile arazi maliyeti arasında zayıf bir bağlantı bulunmaktadır. Yine bu fiyatlar yoğunluk ile de bağdaştırılamamaktadır. Ucuz konut üretimi için imar politikalarını gözden geçirmek ile işe başlanabilir. Örneğin yeni inşaat alanlarında imar vergi yükünün azaltılması ile konut fiyatlarında düşüş yaşanabilir veya imar kurallarını esnetmek konut maliyetlerini düşürebilir (Glaeser ve Gyourko, 2002, s. 21). Kira denetimi yapmak, daha fazla sübvansiyonlu kamu konutu inşa etmek, arazi değer vergisi gibi fikirler ucuz konut temini için öne sürülebilir. Ancak bu fikirler de az avantajlı kesim için ucuz konut sağlamayabilir. Tamamen muhtaç kişilere yardım etmenin en etkili yolu gelirlerini yükseltmek ya da konut fişleri biçiminde ya da dahi iyisi asgari bir geliri temin eden negatif gelir vergisi gibi daha geniş tabanlı girişimler daha yararlı olacaktır (Florida, 2017, s.248).

2.11.4. Orta Sınıfa Hitap Eden Yeni İşler Türetilmeli

Yoğunluğu artırmak, toplu taşımaya yatırım yapmak ve daha ucuz konutlar inşa etmek tek başına yeterli değildir. Bireylerin gelir düzeyini artırarak süregelen yoksulluklarından kurtulmalarını ve daha iyi kentsel mekânlarda konumlanmalarını sağlayacak yüksek gelir düzeyi sunan istihdam olanaklarına ihtiyaç mevcuttur. Politikacıların bu durumu sağlamak için öne sürdükleri fikirler sorunu çözmeye yetmeyecektir. Örneğin orta sınıf imalat işlerinin Amerika'ya yeniden getirilmesi fikrine bakıldığında bu gerçekleşse bile bu sorun oldukça küçük bir kısmının çözümüne katkı sağlayacaktır (Florida, 2017, s. 249). Günümüz şartlarında imalat asla eskiden olduğu gibi orta sınıfın ekonomisini ayakta tutacak bir sektör halini alamayacaktır. Bir diğer fikir olan bireylerin eğitimlerinin artırılarak daha fazla sayıda insanın üniversite mezunu olmasını ve insanların bu derecelerine göre maaş almasını sağlamak. Bu fikir

yine orta sınıfı eski konumuna getirmeyecektir. Zira yeterli sayıda bilgi işi mevcut değildir (Florida, 2017, s. 250).

ABD ekonomisinin en hızlı büyüyen kısmı düşük ücret getirisine sahip, nitelik gerektirmeyen, bireylerin kısa süreli çalıştığı hizmet sektörüdür. Hizmet sektöründe çalışanlar ile kayıt dışı ekonomide çalışanları, işsizleri veya çalışma yaşına erişmemiş vatandaşlar birlikte değerlendirildiğine, Amerika'nın üçte ikisi orta sınıfın altında bir ekonomik gelir düzeyine sahiptir. Orta sınıf, ülkeleri ve kentleri ayakta tutan sınıftır. Son yıllarda Amerika'da gelir dağılımı eşitsiz hale gelmiş ve ekonomik şartların zorlaşmasına rağmen orta sınıfın gelir düzeyi aynı kalmıştır (Mayer, 2017, s. 1). Günümüzde yok olmaya yüz tutmuş orta sınıfı güçlendirmek ve yeni bir orta sınıf inşa edilmek isteniyorsa düşük ücretli hizmet işlerinin yüksek ücretli işlere dönüştürülmesinden başka bir yol yoktur. Bu saçma bir düşünce değildir. Zira 20. Yüzyıl başlarında düşük ücretli işçilerin 1950'li yıllarda mavi yakalı işçilere dönüştürülmesi bu duruma örnek verilebilir. Nitekim 20. Yüzyıl başlarında ailenin geçimi için birçok kişinin çalışması gerekirken, 2. Dünya Savaşı sonrasında işçi haklarında yapılan değişikliklerle ailede tek kişinin çalışması ailenin geçimi ve birikim yapılması için yeterli hale getirmiştir (Florida, 2017, s. 250).

Gelir düzeyinin yükseltilmesi açısından başlangıç noktası asgari ücretin yükseltilmesi olmalıdır. Asgari ücretin yükseltilmesi fiyatları artıracak dolayısıyla ücretin yükseltilmesine rağmen alım gücünde bir değişiklik olmayacağı, ayrıca işverenlerin daha az işçi çalıştırma yoluna gideceği bu durumun ise işsizliği artıracak eleştirisi olabilir (Gümüş ve Akgüneş, 2020, s. 111). Ancak son araştırmalara göre asgari ücretin ortalama ücretin yaklaşık %50'si olarak belirlendiği durumda böylesi olumsuz etkilerin doğmayacağı düşünülmektedir. Ülkenin metropol kentleri ve diğer kentler arasında konut kiralari açısından farklılıklar gözlemlenmektedir. Hatta kentler dahi konut kiralari açısından kendi içerisinde bölünmüş durumdadır. Dolayısıyla yerel farklılıkların asgari ücret belirlemede dikkate alınması gerekmektedir (Florida, 2017, s. 251).

Yüksek ücret yalnızca yüksek maliyet değildir aynı zamanda yüksek üretkenlik ve karlılık da olabilir. Az ücretli çalışanların verimliliği düşer dolayısıyla personel döngüsü fazladır. Daha yüksek ücret alan kesimin ise motivasyonunun ve verimliliğinin yükselmesi beklenmektedir. Dünyanın önde gelen firmaları işçilere yüksek ücret ve kâr payı ödenmesinin fabrikaları daha üretken hale getirdiğini uzun süre önce fark etmiştir. Nitekim Bangladeş'te yapılan bir çalışmada elde edilen bulgular neticesinde çalışanların işe karşı motivasyonunu artırmak ve daha üretken olmalarını sağlamak için kendilerini gerçekleştirebilecekleri ücret sağlamak gerektiği yine çalışanlara sağlanan sosyal desteklerin de verimliliği artırdığı sonucuna

ulaşılmıştır (Alam vd. 2020, s. 53). Hizmet işleri açısından da aynı sonucun oluşacağına ilişkin kanıtlar mevcuttur. Hizmet işlerinde ücretleri iyileştirmek çalışanları işe ve işyerine daha bağlı hale getirecek, şirketin verimliliğini artıracaktır. Yüksek ücretli hizmet işlerinin oluşturulması devletin doğrudan müdahalesinin gerektiği bir alan değildir. Sorun daha çok şirketlerin, hizmet işlerine yüksek ücret vermenin şirketin karlılığını ve verimliliğini artıracığını fark etmemelerinden kaynaklanmaktadır. Bunu teşvik için devlet, iyi uygulamaların ekonominin geneline yayılmasına yönelik girişimleri destekleyebilir (Florida, 2017, s. 253).

2.11.5. Yoksullukla Mücadelede Yeni Yöntemler Uygulanmalı

Küreselleşme ile birlikte artan neoliberal ekonomi politikalar, bireyleri gelir düzeylerine göre toplumsal sınıflara ayırmış, sınıflar arası eşitsizlik ortaya çıkarmış ve bu eşitsizliği gün geçtikçe derinleştirmiştir (Atatanır ve Karataş, 2019, s. 453). Yeni Kentsel Kriz 'in en sorunlu ve en rahatsız edici yanı kalıplaşmış yoksulluğun kentlerde sürekli hale gelmesidir. Yoksullukla mücadele iki ana başlıkta toplanabilir.

- a- İnsan temelli yaklaşım ile yoksul ailelere yapılacak destekleme ile onların kentlerin daha nitelikli alanlarına konumlanmasının sağlanabilir.
- b- Yer temelli yaklaşım ile dezavantajlı mahallelerin çevresel ve eğitsel koşulları iyileştirilerek daha yaşanılabilir suç oranının düşük olduğu kentsel mekânlar haline getirilebilir (Florida, 2017, s. 254).

Şüphesiz insan temelli yaklaşımlarla tüm halkı daha iyi mahallelere taşımak mümkün değildir. Bu sebeple yer temelli yaklaşımlarla mahalleleri düzeltmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu bağlamda en önemli sorun olarak okulların öncelikle ele alınması gerekmektedir. Zira okullar yukarı yönlü hareketlilik için en önemli basamak konumundadır. Dezavantajlı mahallelerde anaokulu eksikliği de mevcuttur. Daha erken yapılan destek programları çocukların gelişimi için önemlidir. Okul eğitiminin yaygınlaştırılmasına yönelik politikalar ABD'de daha önce oldukça faydalı olmuştur. Bu sebeple dezavantajlı mahallelere yatırım yapmak bugün de fayda sağlayacaktır (Florida, 2017, s. 255).

Yoksullukla mücadelenin bir diğer yolu herkese garanti edilmiş minimum bir gelir ya da evrensel bir gelirin sağlanmasıdır. Bunu gerçekleştirmenin yolu ise negatif gelir vergisidir. Bu desteğin insanları çalışmamaya iteceği genel bir eleştiridir (Florida, 2017, s. 256). Hatta Amerika'da negatif gelir vergisinin uygulamalarının iş gücü arzını azaltacağını ve üzerindeki belirsizlikleri artıracığı bu durumun ise ekonomik gelişmeyi engelleyeceğine yönelik söylemler mevcuttur (Moffit, 2004, s. 138). Ancak negatif gelir vergisi bireylerin garanti edilmiş bir gelire sahip olması nedeniyle daha girişimci olması için tasarlanır, kişilerin girişimler neticesinde elde

ettikleri gelirler yükseldikçe devlet desteği aynı oranda düşer. Nitekim Nixon döneminde bu vergi ABD politikası olarak uygulanmıştır (Florida, 2017, s. 256).

Negatif gelir vergisi bugün pek çok ülkede uygulanan ve uygulanma aşamasında olan bir fikirdir. Negatif gelir vergisi toplumsal gelir düzeyinde artış amaçlayan ekonomi politikalarını ikame edebilecek yoksullukla mücadelede basit bir yöntemdir (Aktan ve Vural, 2002, s. 621). Negatif gelir vergisinin bir işlevi de evde yaşlı veya çocuk bakan kişilere özünde ücretsiz olan işlere ödeme yapılmasını sağlamasıdır. Negatif gelir vergisi alan kişiler işyeri açtıklarında giderlerin bir kısmını karşılayacak gelirleri olması sebebiyle daha cesaretli olarak iş hayatına da atılabilecektir. Yapılan araştırmada negatif vergi uygulamasının iş gücü arzını %12 oranında azalttığı bu durumun ise bireylerin negatif gelir vergisini suistimal etmediği anlamına geldiği sonucuna varılmıştır. Aksine bu uygulama bireylerin daha nitelikli istihdam olanaklarına erişmek için negatif gelir vergisi ile çalışma saatlerini azaltmaları onları cesaretlendirici olacaktır (Kershaw, 1972, s. 25). Günümüz yoksulluğunu sona erdirmek için eski uygulamalar yeterli olmayabilir. Onun yerine kapitalizm ve küreselleşmenin beraberinde getirdiği bireyler arasındaki gelir düzeyi farkı ve eşitsizlikler ile mücadele edilmesini sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi gerekmektedir (Florida, 2017, s. 257).

2.11.6. Krizlerin Çözümü İçin Küresel Seferberlik Başlatılmalı

Kentsel kriz artık ülkelerin iç sorunu olmaktan çıkmıştır. Küreselleşen bu sorunun çözümü için dünyanın hızlı kentleşme görülen bölgelerinde daha yaşanılabilir ve güçlü ekonomilere sahip kentlerini oluşturmak için kapsamlı bir küresel girişime başlanmalıdır (Florida, 2017, s. 257). Kentleşmenin küresel boyutu artık sürdürülebilir bir halde değildir. Dünyanın pek çok bölgesi henüz kentleşmemiş veya kentleşme aşamasında olan kentlerden oluşmaktadır. Sorunların çözümü için zamanında adım atılması elzemdir.

Uluslararası göç küresel bir sorun halini almıştır. Suriye savaşı nedeniyle Türkiye'ye yapılan kitlesel göç hareketleri toplumda huzursuzluklara neden olmuştur. Hatta göç eden bireyler Türkiye'yi geçiş ülkesi olarak görmüş, sonrasında Avrupa ve Amerika Kıtasına doğru yayılma eğilimi göstermiştir. Bu geçiş sürecin yine terör örgütleri yürütmüş ve bu faaliyetlerden elde ettikleri geliri yine terör faaliyetleri için kullanmıştır (Çetiner ve Günay, 2021, s. 16). Terör yeterli eğitim ve gelir düzeyine sahip bireylerden yoksun yerlerde daha fazla gelişme olanağına sahiptir. Buralarda yapılacak kentleşme hareketleri ile bireylerin eğitim ve gelir düzeyinde sağlanacak artış bireylerin bilinçlenmesini sağlayacak ve bütün dünya daha güvenli hale gelecektir. Bu sebeple ABD dış politikasını ulus inşasından kent inşasına kaydırmalıdır. Bu politika, daha üretken şehirler yaratmaya, daha az yoksulluğa, küresel istikrara ve daha güçlü küresel bir orta sınıf oluşturmaya katkı sağlayacaktır (Florida, 2017, s. 259).

2.11.7. Yerel Yönetimler Güçlendirilmeli

Yerel yönetimler yerel sorunların çözümü için önemli işleve sahiptir. Zira merkezi yöneticiler tarafından geliştirilen politikalar, yerel sorunlar yeterli derecede dikkate alınmadan oluşturulmaktadır. Günümüzde pek çok ülkede olduğu gibi Amerika’da da kentsel kalkınma stratejileri geliştirilmektedir. Trump’ın seçilmesi ile birlikte ABD’de çalışması yapılan bu kentsel stratejiler sekteye uğrayacak gibi gözükmemektedir. Ancak bu durumda dahi yapılacak şeyler yine bulunabilir. ABD belediye başkanları ve topluluk önderleri, kendi topluluklarını daha iyi yönetmeleri için gerekli gücün kendilerine devredilmesinin sağlanması amacıyla gerekli baskıların yapılması bunlardan biridir (Florida, 2017, s. 261). Teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve kümelenme ile birlikte kentlerin hızı yükselmiş ve kent halkının hizmet beklentisi artmıştır. Bu hizmeti sunacak yapılanma ise yerel yönetimlerdir. Zira altyapı, kentsel ulaşım, sosyal problemlerin çözümü gibi hizmetlerin merkezi yönetim tarafından etkili bir şekilde çözülmesi mümkün değildir (Sezer ve Vural, 2010, s. 217). Merkezi yönetim tarafından oluşturulacak tepeden inme stratejiler kentlerin ve kentlerde yaşayanların karmaşık gereksinimlerine ve isteklerine cevap vermesi beklenemez. Asgari ücretin kentlerin kendi özellikleri ve yaşam koşulları çerçevesinde her bölge açısından farklı belirlenmesi kentleşmeye katkı sunacağı gibi kentsel politikaların yerel gereksinimleri en iyi bilen yerel yöneticiler tarafından belirlenmesi de kentleşmeye katkı sağlayacaktır. Yine merkezi yönetim tarafından oluşturulan stratejiler partizanca tutum içerisindedir. Ancak yerel yetkililer partizan uygulamalar yerine kente ve kent halkına yarar sağlayacak uygulamaları daha fazla tercih etme eğilimindedir. Bu kişiler yerel gereksinimleri en iyi bilen kişilerdir (Florida, 2017, s. 261). Nitekim Michigan kentinde eyalet yönetimi tarafından sunulan çözüm yolları kentsel problemlerin çok azına çare olmuştur. Yerel ihtiyaçlar gözlemlenmeden tepeden inme stratejiler, yerel yöneticilere karşı halkta kötü intibaların oluşmasına sebep olmaktadır (Fasenfest, 2017, s. 34).

Yeni kentsel küresel çapta tüm insanlık açısından çözüm bulunması gereken bir dönüm noktasıdır. Bu soruna bulunacak çözüm yolları ABD ve diğer dünya ülkelerinde yaşanacak kentleşme süreçleri ve yoksullukla mücadele açısından belirleyici olacaktır. Kesin olan şey hiçbir şey yapılmadığı durumda sorunlar giderek derinleşecek yoksulluk çok sayıda insanı pençesine alacaktır. Süper yıldız şehirler ve teknoloji merkezleri sadece avantajlı küçük kesime mensup bireylerin yaşadığı yerler haline alacak, zamanla diğer kesimden izole olarak kapalı topluluklar haline dönüşecek, bir süre sonra ekonomileri işlemez hale gelecektir. Kentin çöküntü alanlarında yerleşimler artacak kent adeta ikiye bölünmüş bir hale bürünecektir. Birçok

insan yeterli gelir düzeyinden yoksun kalacak ve suç oranları artacaktır. Yeni kentsel kriz çözülmekçe ekonomi yeniden rayına oturmayacaktır (Florida, 2017, s. 263).

Kentler halen kalıplaşmış yoksulluğu ve ekonomik problemleri çözmede en etkili araç olmayı sürdürmektedir. Sonuç olarak küresel çapta tüm toplumlar için tek yol daha çok kentleşmedir. Kazananın hepsini aldığı kentleşme modeli mi yoksa toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenmiş daha adaletli bir kentleşme modeli mi istendiği ana sorundur (Florida, 2017, s. 264).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YENİ KENTSEL KRİZ YAKLAŞIMI İLE İSTANBUL'UN İRDELENMESİ

Amerika başta olmak üzere gelişmiş ülkelerde bulunan süper yıldız kentler, gelişmekte olan ülkelerin kentlerine kıyasla kentleşme süreçlerini ve bu süreçlerin getirdiği sorunları daha önce tecrübe etme imkânı bulmuştur. Gelişmekte olan ülke kentlerinin bu tecrübelerden faydalanması sağlıklı ve sürdürülebilir bir kentleşme için oldukça önemlidir. İstanbul, türkiye'nin en büyük ve en fazla nüfusa sahip kenti unvanını elinde bulundurması nedeniyle kentleşme süreci ve sorunları açısından diğer kentlere öncülük etmektedir. Bu açıdan istanbul yeni kentsel krizi en fazla yansıtabilecek türkiye kenti olarak bu incelenmesi uygun görülmüştür.

Kümelenme ve inovasyon kentlerin ekonomileri için oldukça önemlidir. İstanbul Türkiye'nin yaratıcı sınıf ve ekonominin yüksek oranda kümелendiği kentlerin başında gelmektedir. İstanbul'da sanayileşme ile birlikte artan, neoliberal politikalarla zirveye çıkan kentleşme dalgası, gelişmiş ülkeler ile bire bir örtüşmese de benzer sorunlar ortaya çıkarmıştır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi başlangıçta avantajlı sosyal sınıf, kentin çöküntü alanı haline gelmiş merkezinden uzaklaşarak, ulaşım yollarına yakın kent çeperinde bulunan banliyö tipi sitelere yerleşmiş, kent merkezi ise diğer sosyal sınıflar tarafından işgal edilmiştir. Gelişmiş ülkelerde bir politika dâhilinde yürütülen banliyö yerleşimleri İstanbul'da ticari sebepler doğrultusunda, bireysel tercihler neticesinde ortaya çıkmıştır. Küreselleşme ve kapitalizm etkisi ile artan teknolojik gelişmeler neticesinde ortaya çıkan yeni şirketler tarafından kent merkezi inovasyon alanı olarak görülmüş ve bu alanlarda kümelenmeler yaşanmıştır. Kent merkezinin dönüşüme tabi tutulması neticesinde kentsel ranttan pay alma çabası ile oluşturulan güvenli lüks yapılar, ortaya çıkan yeni şirketler ve avantajlı sosyal sınıf açısından tercih edilir hale gelmiş, buralarda yaşama şansı kalmayan toplumsal sınıflar ise kent çeperinde yer alan yerleşim yerlerine doğru göç etmek zorunda kalmıştır.

Ulusal ve uluslararası yeni şirketler ve gelir düzeyi yüksek sınıf mensuplarının talepleri neticesinde kent merkezinde konut bedelleri ve kiralari, belirli kesim haricinde karşılanamaz hale gelmiştir. Gelir düzeyi yüksek kesim tarafından talep edilen kendi sosyal sınıflarına mensup bireyler ile birlikte yaşayabilecekleri ve konutları içerisinde her türlü sosyal faaliyetle meşgul olabilecekleri yeni yaşam tarzı, beraberinde rezidans tipi lüks güvenli siteleri ortaya çıkarmıştır. Gelir düzeyi yüksek sınıfa mensup bireylerin yeni yaşam tarzı talebinin karşılanması için kentsel dönüşüm araç olarak kullanılmış, bu doğrultuda kent merkezinde yer alan çöküntü alanlarında soylulaştırma süreci başlamıştır. İstanbul'un deprem kuşağında yer

alması ile ortaya çıkan kentsel dönüşüm gerekliliği ve merkezi yönetimin İstanbul’u küresel ekonomin parçası haline getirme isteği doğrultusunda dönüşüm çalışmalarının yasal çerçeveye kavuşturulması gerekmiştir. Bu doğrultuda kentsel dönüşüm yasalarla desteklenerek dönüşüme olan direncin kırılması amaçlanmıştır. 5393 sayılı Belediye Kanunu ile kentsel dönüşümde belediyeler söz sahibi haline gelmiş, 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile kentsel dönüşüm kamu gücü desteği ile yürütülmüştür.

Kent merkezinde yaşanan fiyat artışları sonucunda buralarda çalışmakta olan bireyler gelirlerine göre iş yerine yakın yerleşim alanından başlamak üzere kent çeperine doğru yerleşmiştir. Gelir düzeyi yüksek kesim tüm imkânların en iyi versiyonlarına ulaşırken diğer kesim ekonomileri doğrultusunda karşılayabildikleri versiyonlarına erişim sağlamaktadır. Bu durum doğal sürecin bir getirisi olarak anlaşılabilir. Zira tüm bireyleri en iyi imkânlara erdirmek mümkün değildir. Bu açıdan Türkiye’nin en önemli kenti olan İstanbul’da kentsel sorunları tamamen ortadan kaldırmak imkânsızdır. Ancak hizmetlerin niteliğini artırmak, bireylere daha yaşanılabilir gelir düzeyi, nitelikli eğitim ve sağlık olanakları, yeterli altyapı tesisleri, suçun minimize edildiği kent mekânları sunmak kentsel krizin olumsuz etkilerini hafifletecektir.

Bu bölümde yeni kentsel kriz yaklaşımı; kentsel dönüşüm, soylulaştırma, soylulaştırma süreçleri, neoliberalizm ve küreselleşme, kentsel bölünme ve ayrışma, konut hareketliliği, kent güvenliği, mekânsal gelişim ve bağlantılılık, küresel göç parametreleri çerçevesinde İstanbul üzerinden irdelenecektir.

3.1. KENTSEL DÖNÜŞÜM

Kentsel dönüşüm kavramının ilk örnekleri gelişmiş ülke kentlerinde sosyal ve ekonomik bakımdan çöküntü alanları olarak nitelendirebilecek mekânların yeniden canlandırılması düşüncesi ile başlamıştır. Bu süreç, gelir düzeyi açısından dezavantajlı toplum gruplarının yaşamakta olduğu fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda çöküntü alanlar olarak tanımlanabilecek mahallelerde, atıl durumda bulunan sanayi alanlarında, kentin ekonomik ve sosyal gelişimine katkı sağlayacak projelerin uygulanması ile şekillenmiştir (Ataöv ve Osmay, 2007, s. 58). Kentsel dönüşüm kavramı 1970’li yıllarda sadece gecekonduların mahallelerinin yenilenmesi olarak algılanmaktaydı. Ancak aksine kentsel dönüşüm ile iyileştirme, koruma, yeni işlevler kazandırma, kentsel mekânları yaşanılabilir hale getirme, yeniden biçimlendirme, kent ekonomisini canlandırma gibi gelişmeler beklenmektedir (Keleş, 2019, s. 399-400). Kentsel dönüşüm Türkiye’de uzun yıllardır tartışılan, her deprem sonrasında gündeme gelen bir kavramdır. Türkiye’nin kentsel dönüşüm açısından en önemli kenti olan İstanbul’da kentsel

dönüşüm süreçleri bir planlama dâhilinde olmamış gelişmiş ülkelerdeki olumlu örneklerden faydalanılmasına rağmen ülkemizin kentsel dönüşüm süreci kendine özgü olarak şekillenmiştir (Ataöv ve Osmay, 2007, s. 58).

Türkiye’de 1950’li yıllarda geçilen liberal ekonomik sistem ve sanayileşme politikası ile beraber gelişen ekonomik imkânlar, sanayileşmeyi artırmış ancak kırdan kente göçü, hızlı ve çarpık kentleşme ile buna bağlı olarak da gecekondulaşmayı beraberinde getirmiş ve İstanbul bu doğrultuda gelişmiştir. Siyasal iktidarın uyguladığı ekonomi ve tarım politikaları ile birlikte artan kentleşme aynı zamanda kentin belirli alanlarında sosyal ve kültürel açıdan aynı kesime mensup bireylerin birlikte yaşam alanları oluşturmalarına sebebiyet vermiştir. Konut stokunun yetersiz olması nedeniyle ihtiyacın karşılanamaması, kentin çeperinde yer alan hazine arazilerinde yasal olmayan yerleşimlere yol açmıştır (Yenice, 2014, s. 80).

Gelir düzeyi düşük bireylerin dayanışma içerisinde, küçük birikimlerle ekonomik bir fayda sağlamak için oluşturdukları örgütlenme kooperatif olarak nitelendirilebilir (Şengün, 2021, s. 5). 1950-1980 arası dönemde gecekondulaşmaya alternatif olarak 1163 sayılı Kooperatif Kanunu kapsamında sınırlı sayıda da olsa kooperatif yoluyla toplu konutlar ve kent merkezinde ise apartman tipi yapılaşmayla nüfus yerleşimi şekillenmiştir. 1980’li yıllarda hem gecekondular hem de kent merkezindeki çöküntü alanlarında yer alan eski konut mekânlarının dönüşümü yapsatçıların etkisi ile apartman şeklinde dönüşmüştür (Ataöv ve Osmay, 2007, s. 63).

1980 sonrası dönemde gecekonduların yasal hale getirilme çalışmaları başlamış, bu çalışmaların etkisi ile gecekondular barınma ihtiyacını gidermekten ziyade kentsel rantın bir parçası haline gelmiştir (Genç, 2014, s. 18). 1980 darbesi sonrası Turgut Özal’ın Başbakanlığı sonrası Türk ekonomisinin dışa açılması ile birlikte dış ticaret hacminde oldukça yüksek bir artış meydana gelmiş, bu artışın etkisi ile üretim artmış, artan üretim ise nitelikli ve kaliteli işçi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Küçük ölçekli üretim yapan sanayiciler işlerini büyüterek büyük ölçekli organizasyonlara ve fabrikalara dönüşmüş, kent içi alanların yetersiz kalması ile birlikte kent dışına taşınmak zorunda kalmıştır. Ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik atılıma ayak uyduramayan küçük ölçekli üretim yerleri kent içinde eski ve tarihi mekânlarda kalmaya devam etmiştir. Büyük fabrikalar nitelikli işçi ihtiyacını çevrelerinde yer alan konutlardan karşılarken, kent içindeki küçük üreticiler kentin çöküntü alanlarında yaşayan niteliksiz dezavantajlı toplum sınıfına mensup bireylerden karşılamaya devam etmiştir. Bu durum ise büyük organize sanayi kuruluşlarının çevresinde yeni konut ve yaşam alanlarının oluşmasına neden olmuştur. Kent merkezinde yer alan üretim mekânları ise kent merkezi ve çevresindeki dezavantajlı sosyal

sınıfa mensup bireyler ile istihdam anlamında bir bağımlılık ilişkisi içerisine girmiştir (Ataöv ve Osmay, 2007, s.64).

2000’li yıllar ile 1999 Gölçük ve Düzce depremlerinin de etkisi ile kentsel dönüşüm Türkiye’nin öncelikli gündem maddesi haline gelmiş ve yasal düzenleme arayışları başlamıştır. 2002 seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisinin tek başına iktidar olması sonrasında artarak devam eden dışa açık ekonomik model ve iktidarın uyguladığı düşük faiz politikası ile birlikte paraya erişimin kolaylaşması ve konut taleplerinde artış beraberinde konut arzında hareketliliğe neden olmuş, Toplu Konut İdaresi’nin de orta ve alt sınıfa yönelik inşa etmeye başladığı konutlar ile birlikte Türkiye bir inşaat alanına dönüşmüştür.

2002 sonrasında kentsel dönüşüm projeleri benzer gerekçeler ile yürütülmüştür. Bu gerekçeler; kentsel alanların kaçak yapılaşmadan arındırılması, afet riski altındaki alanların yenilenmesi, imar projelerine aykırı yapıların dönüştürülmesi neticede kentsel mekanların yaşam koşullarının iyileştirilmesidir (Keleş, 2013, s. 392). 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediyeler Kanunu ile kentsel dönüşüm alanlarının tespiti ve projelerinin yürütülmesi konusunda belediyeler yetkili kılınmıştır. Yasa ile birlikte gecekondular alanlarında kentsel dönüşüm, konut ihtiyacının giderilmesi için toplu konut projeleri, sosyal alanlar inşa edilmesi gibi yetkiler belediyeler tarafından kullanılacaktır (Türkün ve Yapıcı, 2008, s. 50-52).

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 69’uncu maddesi doğrultusunda belediyeler; düzenli kentleşmeyi sağlamak, konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılanması için arsa temin etmek, konut ve toplu konut yapmak, bu konutları satmak veya kiralamak ve bu amaç doğrultusunda özel arazileri belediye mülkiyetine geçirmek konusunda yetkili kılınmıştır (Belediye Kanunu, 2005, m. 69). İlgili Kanun’un ‘Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı’ başlıklı 73’üncü maddesinde belediyelerin kentsel dönüşüm açısından yetkileri düzenlenmiştir. Söz konusu madde ile belediyeler; konut, sanayi, ticaret, teknoloji ve sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent mekânlarını yenilemek, kentin tarihini ve dokusunu korumak ve deprem riski doğrultusunda kentsel dönüşüm projeleri yürütmek açısından yetkili kılınmıştır (5393/ 73 md.). Büyükşehir belediyesi olan kentlerde ise bu yetki büyükşehir belediyeleri tarafından kullanılmaktadır (5216 Sayılı Kanun).

2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” ve Kanun’un uygulamasını gösterir yönetmelik ile kentsel dönüşüm işlemleri hız kazanmıştır (Çeker ve Belge, 2015, s. 83). 6306 sayılı Kanun’un ‘Amaç’ bölümünün 1’inci maddesinde Kanun’un amacı; “..afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve

esasları belirlemek” olarak tanımlanmıştır (6306/1.md). Kanun ve bu Kanun’un uygulamasını gösterir yönetmelik doğrultusunda dönüşüm alanının belirlenmesi hususunda Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı yetkili kılınmıştır. Bu yetki resen kullanılabileceği gibi Bakanlığa yapılacak başvuru ile yine Bakanlık tarafından kullanılabilecektir. Yapılacak tespit sonrasında Bakanlıkça re’sen tapu müdürlüğüne bildirilen tescil talebi ile tapu siciline riskli alan şerhi düşülmektedir. Yasada yetki konusu incelendiğinde, yetkilerin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nda Bakanlığın başlı kuruluşu olan Toplu Konut İdaresi’nde toplandığı görülmektedir. Dolayısıyla kentsel dönüşüm yetkisinin kullanımında merkezi yönetimin daha fazla söz sahibi olduğu ifade edilebilir. Bu anlamda yerel nitelikte bir uygulama olan kentsel dönüşümde merkezi yönetim söz sahibi olması, kent yönetimi açısından doğru bir yaklaşım değildir (Keleş, 2013, s. 400). Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile belediyeler kentsel dönüşüm açısından süreçte rol alacak asıl aktörler olmaktan çıkarılmış sürece yardımcı olacak yönetim birimleri rolüne büründürmüştür.

6306 sayılı Kanun ile iktidar, riskli ve tehlikeli konutların yıkılarak yerine yeni konut mevzuatına uygun, depreme dayanıklı konut inşasını hedeflemiş ve ülke ekonomisinin gelişmesinde inşaat sektörü lokomotif olarak kullanılmıştır. Ancak kentsel dönüşümün sadece bir yasa düzenlemesi doğrultusunda yürütülmesi ve sorunların yasa düzenlemeleri yolu ile çözülebileceği düşüncesi doğru bir yaklaşım değildir (Keleş, 2013, s. 392).

Ülke çapında kentsel dönüşüm uygulamaları sadece konut yaşının yenilenmesi olarak algılanmış ve siyasal iktidar bu doğrultuda politikalar geliştirmiştir. Ancak kentsel dönüşümün birçok yönü bulunmaktadır. Bu yönlerden en önemlisi ise dönüştürülen yerlerde yaşamakta olan bireylerin dönüşüme adapte edilebilmesidir. Ancak kentsel dönüşümün bu yönünün ihmal edilmesi ile yerel halk dönüşüme gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan uyum sağlayamamakta, kent konut yaşı açısın yeni ancak kentleşme açısından oldukça kaotik bir mekân haline dönüşmektedir. Ya da dönüştürülen alanlar kentin üst gelir grupları tarafından satın alınarak eski sakinlerine, ‘başka yerde yerleşin’ mesajı verilmektedir. Nitekim Sulukule bu duruma en iyi örneklerden birisidir.

Kentsel dönüşüm ülke çapında uygulanmaya devam ediyor olsa da özellikle metropol şehirlerde yeterli başarıya ulaşıldığı söylenemez. İstanbul’da dönüştürülmeyi bekleyen halen yüz binlerce yapı bulunmaktadır. 6 Şubat depremleri riskin, sadece İstanbul açısından değil fay hatları üzerinde bulunan tüm kentler açısından devam etmekte olduğunu göstermiştir. 6 Şubat depremleri bağlamında sürdürülen tartışmalar ışığında ‘Büyük İstanbul Depremi’ beklenen bir gelişmedir. Ancak İstanbul bu depreme hazır halde değildir. İstanbul’da yenilenme ihtiyacı olan konut sayısı oldukça büyük rakamlardadır.

3.2. SOYLULAŞTIRMA

Kentsel dönüşüm, kentin çöküntü alanlarında yer alan mekânların veya tarihi yapıların yenilenmesi suretiyle dönüştürülmesi, bu alanlarda fiziksel ve toplumsal yapının değiştirilmesi, suç oranının azaltılması ile kentsel rantın paylaşım süreci olarak tanımlanabilir. Soylulaştırma ise; esas itibarıyla kentin dezavantajlı yerlerinde, çöküntü bölgelerinde veya sanayiden arındırılmış alanlarda kentsel mekânların yeniden yapılandırmaya tabi tutulması neticesinde bölgede yaşayan halkın yerinden edilmesi; bu mekânlarda daha yeni ve lüks konutların, iş yerlerinin ve sosyal donatıların yapılması neticesinde demografik yapının değiştirilmesi sürecidir. Dolayısıyla kentsel dönüşüm ve soylulaştırma birlikte yürüyen bir süreçtir. Daha doğru bir ifadeyle kentsel dönüşüm soylulaştırma için yöntem ve araç olarak kullanılmaktadır.

Kentin gelir düzeyi düşük toplumsal sınıfına mensup bireylerin yaşamakta olduğu mekanlarda soylulaştırma ve kentsel dönüşüm projeleri önemli bir kentsel rant ortaya çıkarmakta, ortaya çıkan rant ise alt gelir grubuna ait olan bu mekanların mülkiyetinin bu gelir gruplarından orta, üst-orta ve üst sınıflara doğru el değiştirmesine neden olmaktadır. Dönüşüme uğrayan bu mekânlarda sanat galerileri ve kursları, kafeler, barlar, restoranlar ve restore edilen binalar çoğaldıkça, bu kentsel alanlar, iyi kazanan sanatçı, yazar, mimar gibi entelektüeller tarafından olduğu kadar, gelir düzeyi yüksek orta ve üst-orta sınıf için de bir çekim merkezine dönüşmektedir. Yurtdışı örneklerde olduğu gibi bu alanlarda oluşan mekânlar hem fiyatlar hem de entelektüel birikim açısından kentin diğer mekânlarını dışlamakta, zamanla kentin diğer alanlarından izole olmaktadır (Kurtuluş, 2003, s. 94-95). Dışlanmış kesim ise daha dezavantajlı alanlara doğru göç etmekte bir domino etkisi ile yerleşim yerleri el değiştirmektedir.

Kurtuluş'a (2003) göre İstanbul'da kentsel mekânlar üç temel değişken sayesinde soylulaşmaktadır. "Birincisi, yukarıda sözü edilen yeni bir kentli sınıfın yaşama çevresi talebi, ikincisi, kentin yeni ekonomisi ve tüketim kalıpları içinde bazı mesleklerin ve iş kollarının ortadan kalkması, üçüncüsü ise giderek değerlenen kent merkezindeki mülkiyetin el değiştirmesi ve ortaya çıkan rantın paylaşılmasıdır" (s. 95). Bu çerçevede kentsel dönüşüm alanlarında hızlı bir kimlik değişimi yaşanmaktadır. Örneğin birinci derece deprem kuşağında yer alan Fikirtepe'de kentsel dönüşüme gidilmiştir. Fikirtepe'nin konumu kentsel dönüşüm açısından bölgeyi cazip hale getirmektedir. Bu cazibe, inşaat aşamasında olmasına rağmen projelerin oldukça fazla talep görmesine ve konutların yüksek fiyatlarla satılmasına sebebiyet vermektedir. Yüksek konut fiyatları nedeniyle üst gelir grubuna dâhil kişilere hitap etmesi, semtin sakinlerinin şehre daha uzak semtlere göç etmesine sebebiyet vermektedir (Ünver ve Suri, 2020, s. 13).

Fikirtepe örneği özelinde İstanbul'un çöküntü alanları olarak nitelendirilen ve yukarıda bahsedilen nedenlerle kentsel dönüşüme gidilmesine karar verilen tüm yerleşim yerlerinde konum itibarıyla oldukça rağbet gören yüksek katlı güvenli siteler inşa edilmektedir. Bu inşa sürecinde yerel halk yerlerinden edilmekte, inşa edilen konutların yüksek fiyatlar ile satılması, aidatlarının yüksek olması yerel halkın bu yerleşim alanlarına tekrar dönmesini engellemekte; buna rağmen dönmeyi başarabilenler ise eski yaşam tarzlarını bu güvenli sitelerde sürdürmek istemesi nedeniyle yeni yaşamlarına adapte olamamaktadır.

3.3. SOYLULAŞTIRMA SÜREÇLERİ

İstanbul, tarih boyunca kesişim noktası olmuş ve bu sebeple günümüz de dâhil olmak üzere kentsel, sosyal, ekonomik ve kültürel değişim ve dönüşümlere tanık olmuştur. Bugün, bir süper star şehir olarak nitelendirilebilecek İstanbul'un farklı sosyal sınıflar açısından ayrıştığı ve bu durumun ise soylulaştırmayı ve mekânsal hareketliliği beraberinde getirdiği söylenebilir (Akman, 2009, s. 117).

Neo-liberal ekonomik politikaların etkisiyle, kamu kesiminin desteğini de alan üst gelir grubu ve sermaye sahipleri daha fazla karlılık ve rant elde etmek, kentin en iyi mekanlarına yerleşmek ve kent içerisinde diğer sosyal sınıflardan kurtarılmış alanlar oluşturmak amacı ile çeşitli politikalar gütmektedir. Gelişmiş ülkelerden ithal edilen soylulaştırma kavramı, Türkiye'de bu ülkelerden daha farklı anlamlarda kullanılmıştır. Bu durumun nedeni gelişmiş kapitalist ülkelerin iç dinamikleri ile ülkemizin iç dinamikleri arasındaki uyumsuzluk ve ileri kapitalist ülkelerde soylulaştırmanın belirli süreçlerden geçmesine rağmen Türkiye'de bu süreçlerin aynı anda uygulanmasıdır (Koç, 2015, s. 90).

Soylulaştırmanın görüldüğü yerler genellikle yoğun nüfusa ve geniş yerleşim alanına sahip metropollerdir. Küreselleşme metropoller açısından önemli toplumsal, mekânsal, sosyal sonuçlar ortaya çıkarırken diğer taraftan metropoller küreselleşmeyi daha da artıran körükleyen mekânlar haline getirmiştir (Geniş, 2011, s. 49). Türkiye'nin en önemli metropol kenti olması, yoğun nüfusa sahip olması, hizmet sınıfında çalışan işçi yoğunluğu, nüfus yoğunluğuna rağmen istihdam arzının yetersiz kalması nedeniyle artan işsizlik, çöküntü alanlarının fazlalığı, eski ve köhneleşmiş kent mekanların varlığı, çöküntü alanlarında mevcut kentsel rantı kazanma isteği gibi unsurlar Türkiye'de İstanbul'u kentsel dönüşüm adı altında soylulaştırmanın merkezi haline getirmiştir (Sönmez & Geniş, 2013, s. 133).

İstanbul'da yerel yönetimler kentsel dönüşüm açısından şehri ihmal etmişlerdir. Cumhuriyetin ilanından 1950'li yıllara kadar imar faaliyetlerinde merkezi veya yerel yönetimlerin bir katkısı bulunmamaktadır. Bu durum 1950 yılında Demokrat Parti iktidarına

kadar bu şekilde devam etti. Demokrat Parti'nin iktidarı ile birlikte İstanbul'a yönelik çalışmalar başladı. Bu çalışmalar öncelikle ulaşım yolları üzerinde oldu ve Vatan, Millet, Ordu Caddeleri gibi caddeler inşa edilmiştir (Uysal, 2006, s. 84).

Türkiye'de yaşanan sanayileşme hamlesi ile İstanbul kırdan yoğun göç almaya başlamıştır. İstanbul'un ülkemizin en önemli sanayi kenti olması bu göç olgusunun sanayileşme ile birlikte yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Göç eden insanların bir kısmı kent merkezine yerleşmeyi tercih etmiştir. Soylulaştırma açısından gelecekte yerlerinden edilecek olan kısım özellikle göç neticesinde kent merkezine yerleşmiş kesimdir (Uysal, 2006, s. 84). Diğer taraftan bu göç süreci konut stoku yetersiz olan İstanbul'da kentin çeperlerinde gecekondulaşmayı da beraberinde getirmiştir. Soylulaştırma sürecinden etkilenen bir diğer kesim ise artık İstanbul'un bir parçası olan ve gecekonduya yaşayan bireylerdir.

Bu dönemde kentin düzenli yerleşim yerlerinde ikamet eden sakinleri ile kentin çeperinde inşa etmiş oldukları gecekondularda yaşayan bireyler arasında henüz bir rant kavgası mevcut değildir. Kentin üst sosyal sınıfına mensup bireyleri ile diğer dezavantajlı kesim arasında kentsel yerleşim açısından göze çarpan en büyük fark mekânın işyerine yakınlığıdır. Üst sınıfa mensup sosyal tabaka tarafından bilinçli olarak tercih edilen bu durumun tek sebebi ise o yıllarda ulaşım olanaklarının henüz gelişmemiş olmasıdır. Bu sebeple işyerine yakınlık mekânsal konumlanma açısından oldukça önemli bir gerektir. Bu tercihte bir diğer sebep ise o yıllarda nitelikli işgücünün Türkiye'de bulunmamasıdır. Dolayısıyla işyeri sahipleri işyerlerine yakın kent mekânlarında konumlanmak istemektedir (Kurtuluş, 2003, s. 85).

1970'li yıllar ile birlikte İstanbul mahalleler ile dolu kent görünümünden göçler ile birlikte ilçe büyüklüğüne ulaşmış bir kent halini almıştır. Bu dönemde kent gecekonduların, apartmanların, müstakil yerleşimlerin, sanayinin iç içe olduğu, aradaki boşlukların kapandığı bir kent şekline bürünmüştür. Bu durum ise farklı toplumsal sınıfa mensup insanların bir arada yaşadığı bir örüntüyü oluşturmuştur (Kurtuluş, 2003, s. 85). Bu örüntüye örnek olarak Bağdat ve Ziverbey Caddeleri gösterilebilir. Bağdat Caddesi üzerinde ve arkasında patronlar ve üst gelir grubuna mensup diğer bireylerin ikamet ettiği deniz manzaralı, lüks, çevre ve bahçe düzeni olan müstakil evler ve apartmanlardan oluşan yerleşimler mevcut iken; Ziverbey Caddesi ise tam aksine gecekondu ile yeni inşa edilmiş olan orta sınıf apartman daireleri iç içe geçmiştir. İki caddenin ortasında kalan 1950 öncesinin orta sınıf müstakil evleri bulunmaktadır. Bu mekânlarda yaşayan bireyler sınıfsal açıdan birbirlerini dışlamadan aynı bölgeden alışveriş yapmakta, aynı cadde üzerinde farklı sosyal sınıflara hitap eden alışveriş yerleri birbirleri ile iç içe geçmiş vaziyetteydi. İstanbul'da bu görünüm 1980'li yıllarda değişmiş, mekânsal ve sınıfsal ayırım net olarak kendini göstermeye başlamıştır (Kurtuluş, 2003, s. 85-86).

1950 sonrasında küresel çapta meydana gelen sanayileşme hareketinden İstanbul da etkilenmiş ve bu sanayileşme hareketi kentleşme ile paralel şekilde yürümüştür. Sanayileşme ile birlikte kırdan İstanbul'a doğru gerçekleşen göç dalgası neticesinde göçmenler genellikle şehrin çeperinde gecekondan alanlarına yerleşmiştir. Ancak her ne kadar büyük çoğunluğu gecekondan alanlarına yerleşse de göçmenlerin bir kısmı kent içerisindeki çöküntü alanlarına, çoğunluğu Türk olmayan büyük kısmı terk edilmiş azınlık mahallerine konumlanmıştır. Geline nokta 1980'li yıllar itibarıyla dezavantajlı kesimin yaşadığı kent merkezinde yer alan bu azınlık mahalleleri, soylulaştırma açısından oldukça erişilebilir halde bulunmaktadır (İslam, 2009, s. 20).

1980 Darbesi sonrasında iktidara gelen Turgut Özal ile birlikte Türkiye'nin dışa açık bir ekonomik model izlemesi, Türkiye'de sosyal ve ekonomik değişimleri beraberinde getirmiştir (Uysal, 2006, s. 85). 24 Ocak 1980 kararları sonrasında, Türkiye'de uygulanmaya başlayan ekonomi politikaları, İstanbul'da mekânsal ve sınıfsal yapılanmayı yeniden belirlemiştir. Dışa açılan ekonomi politikası ile birlikte üretimini artıran sanayi sektörleri gelirlerini de artırmış bu durum ise istihdamın artmasını sağlamıştır. Bu değişimde, uygulanan ekonomi politikaları ile birlikte artan küresel talebin etkisi oldukça yüksek olmuştur. İstanbul kenti, artan sanayi kuruluşları doğrultusunda oluşan kentsel ekonomisi ve ekonominin getirdiği sosyal ve mekânsal yapısıyla Türkiye'nin küreselleşmesinde önemli bir yere sahiptir (Şen, 2006, s. 66).

Hizmet sektöründe küresel çapta artan gelişmeler İstanbul'da da etkisini göstermiş, yaşam biçimi ve mekânsal değişimler açısından özellikle kent merkezleri olmak üzere İstanbul'u etkilemiş, yurtdışı örneklerinde olduğu gibi kent merkezinin köhneleşmiş çöküntü alanlarında değişime ve dönüşüme sebebiyet vermiştir. Kent merkezlerinde yer alan bu alanlar küresel örneklerinde olduğu gibi daha çok ofis alanları, kongre ve kültür merkezleri, otel, bar, restoran ve eğlence sektörünün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde dönüşüme uğramıştır. Dolayısıyla kent merkezlerindeki bu hareketlenme kırdan göç neticesinde kent merkezine yerleşmiş dezavantajlı sosyal kesimin merkez dışına itilmesine sebebiyet vererek mekânsal hareketliliği sağlamış, bu bireylerin boşalttığı yerlerin dönüşümü neticesinde kentsel rantın artması biçiminde önemli bir etki yaratmıştır. Hizmet sektörünün büyümesi neticesinde İstanbul'da oluşan yeni süreç, kent ekonomisi anlamında yeni fırsatlar yaratmıştır. Uluslararası ticaret, artan ekonomik getiri ve parasal bollaşma nedeniyle bankacılık sektörü, sigorta kurumları ve muhasebe kurumları, danışmanlık kurumları, insan kaynakları, hukuk ofisleri reklam-pazarlama gibi sektörlerde yeni istihdam olanaklarının oluşmasını sağlamış ve yeni orta sınıfın oluşumunda ve ekonomik anlamda güçlenmesinde önemli bir değişim alanı olmuştur (Şen, 2006, s. 67).

Hizmet sektörünün gelişimi ile birlikte kent merkezinin dönüşmesi ve ekonomi politikalarının değişimi ile birlikte artan üretim miktarları sanayi kuruluşlarının İstanbul dışına taşınmasını sağlamıştır. Artan hizmet sektörü ile birlikte kent merkezinde yaşayan üst ve orta sınıf kent sorunlarından uzaklaşmak amacı ile kent sınırında bulunan yeni sitelere yerleşmeye başlamıştır (Uysal, 2006, s. 85).

İstanbul'da soylulaştırma 1980 sonrasında yukarıda bahsedilen hizmet sektörünün gelişimi ve sanayi kuruluşlarının kent dışına doğru taşınması ile kendiliğinden oluşan mekânsal değişimler doğrultusunda şekillenmiştir. Bu durumun etkisi ile ortaya çıkan yeni iş olanakları ve sınıfsal farklılaşmalar, kentin demografik yapısını da değişikliğe uğratmıştır (Şen, 2006, s. 75). İstanbul'un merkezinden kent sorunları nedeniyle kentin çeperinde yer alan yeni yerleşim alanlarına doğru hareket eden üst ve orta sınıfların yeni yerleşim alanları, sınıfsal olarak kendi içinde homojen bir yapıya sahip, ancak diğer sosyal sınıflar ile oldukça sert ve keskin farklarla ayrılan şekilde bölünme sergilemiştir (Akman, 2009, s. 119).

İstanbul soylulaştırmaya açısından oldukça uygun mekânlara sahip bir kent görünümündedir. 1980'li yıllardan sonra Türkiye ekonomisinin gelişimine paralel olarak kentsel rantın artması neticesinde soylulaştırıcıların da ortaya çıkmasıyla kentsel dönüşümün ve beraberinde soylulaştırma sürecinin hız kazanması beklenen bir gelişmedir (Uysal, 2006, s. 85). İstanbul'daki soylulaştırma açısından tarihsel süreç içerisindeki en önemli dönüm noktası 2002 yılında AKP'nin tek başına iktidara gelmesidir. 2002 yılında AKP iktidarı ile kentsel dönüşüm ve soylulaştırma çalışmalarına hız kazandırmıştır (İslam, 2009, s. 19)

İstanbul'da soylulaştırmanın ilk örnekleri Ortaköy, Cihangir, Galata, Fener-Balat Kuzguncuk ve Arnavutköy semtlerinde görülmektedir. Bu semtler eskiden azınlıkların yaşadığı yerlerdir ve genellikle tarihi mimariye sahip mahallelerdir. Ayrıca bu mahalleler İstanbul Boğazını ve Haliç'i gören konumdadır (Şen, 2006, s. 79).

Birinci soylulaştırma evresi olarak da isimlendirebileceğimiz bu semtlerde soylulaştırma, 1980'li yıllarda özgün mimarinin korunarak bu evlerin restore edilmesi ile başlamış ve gelişmiştir. Ancak Ortaköy'de soylulaştırma süreci farklı şekilde devam etmiştir. 1992 yılında Ortaköy Meydanı'nın restorasyonu ile birlikte restore edilen konutlarda yaşamakta olan üst sınıfa mensup soylulaştırıcılar, meydanın mekânsal değişimi neticesinde ortaya çıkan eğlence mekânları, mekânsal sınırlılıklar gibi nedenler ile rahatsızlık hissetmiş ve konutlarını terk etmek zorunda kalmıştır (Budak, 2007, s. 141). Soylulaştırıcıların semti terk etmesi sonrasında ticari işletmelerin sayısının artması ile semtte yer alan mekânlar ticari işletmeler tarafından talep görmüş ve dönüşüm ticari soylulaştırma ile devam etmiştir. 1990'ların başında

eğlence merkezi olarak oldukça rağbet gören Ortaköy, şimdilerde eğlence mekânlarının yükselen yıldızı olan Beyoğlu'nun gölgesinde kalmıştır (Şen, 2006, s. 81).

Kuzguncuk 20.yüzyılın başlarında müslüman ve gayrimüslim toplumların birlikte yaşadığı oldukça kozmopolit bir yapıya sahiptir. Gayrimüslim toplulukların bu semti terk etmesi ile semtin boşalması ve İstanbul'a diğer kentlerden gelen göç dalgası ile 1960'lı yıllarda Kuzguncuk göçmen nüfusun yerleşim yerlerinden biri haline almıştır (Şen, 2006, s. 82). Kuzguncuk, İstanbul'da soylulaştırma adımlarının atıldığı ve sürecin ilk kez uygulandığı semttir. Mimar Cengiz Bektaş'ın Kuzguncuk'a yerleşmesi Kuzguncuk açısından bir dönüm noktası olmuş, mesleğinin vermiş olduğu birikim ile birlikte sorumluluk alarak, Kuzguncuk için bir dönüşüm programı hazırlamıştır. Bu program ile birlikte semte ilgi artmış, soylulaştırıcıların kentsel ranttan pay alma isteği ile birlikte, semt kentin elit bireyleri tarafından tercih edilir hale gelmiş ve arsa ve mülk değerlenmesinin ilk örnekleri de bu semtte görülmüştür (Uysal, 2006, s. 86).

Cihangir, Beyoğlu ilçesi semtleri arasında soylulaştırma açısından Galata ile birlikte oldukça cazip bir yerleşim yeridir. İstiklal Caddesi'nin Boğaza bakan kısımlarında yer almaktadır. Gerek konut miktarı gerek konumu gerekse konutların mimari özelliği dikkate alındığında soylulaştırıcılar açısından oldukça cazip fırsatlar sunmaktadır (Şen, 2006, s. 79). 1980'li yılların sonlarına doğru Beyoğlu'nun İstanbul açısından gözde bir mekân haline gelmesi Cihangir semtini etkilemiştir. Cihangir'in İstiklal Caddesi ile olan yakınlığı semtin üst ve üst-orta sınıf tarafından tercih edilmesine sebebiyet vermiş semtte olan konutlara talep artmıştır. 1990'ların başından itibaren ise artan talep ile birlikte semtin kimliği tamamen değişmiştir (Başyazıcı, 2012, s. 207).

Cihangir'de 1990'ların başında başlayan soylulaştırma ile semtteki konut fiyatlarında oldukça yüksek oranda artışlar yaşanmıştır. Konut fiyatlarında yaşanan artış semtte yaşamakta olan dezavantajlı sosyal sınıfa mensup bireylerin karşılamasının mümkün olmadığı noktalara gelmiş ve netice itibarıyla Cihangir semtinde kentsel dönüşümün ve soylulaştırmanın etkilerinden olan yerinden etme süreci başlamıştır (Başyazıcı, 2012, s. 208). Cihangir'in soylulaştırma süreci sadece kentsel mekânlara ulaşım açısından olmamış Cihangir, kültürel soylulaştırma da yaşamıştır. Semt artan ilgi neticesinde dışa dönük bir hale gelmiş ve İstanbul'a gelen yerli ve yabancı turistlerin uğrak noktası haline dönüşmüştür (Başyazıcı, 2012, s. 207).

Balat ve Fener'in İstanbul'daki soylulaştırma sürecinin başlamasında yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının rolü oldukça yüksektir (Uysal, 2008, s.86). Tarihi Haliç dolaylarında yer alan Fener-Balat semti, mimari bakımdan diğer semtlere nazaran daha düşük bir nitelikte de olsa diğer soylulaştırılan semtler gibi tarihsel ve mimari açıdan oldukça değerli

mekânlara ev sahipliği yapmaktadır. Keza semtte yer alan konutların yapısının sağlam olmaması soylulaştırmayı ve kentsel dönüşümü masraflı kılmaktadır (Şen, 2006, s. 81).

İstanbul'un çöküntü alanları olarak nitelendirilen ve merkeze yakın olan Beyoğlu, Fatih ve Kadıköy ilçelerde yapılan kentsel dönüşüm ve soylulaştırma ile inşa edilen konutların erişilebilirliğinin düşük olması burada yaşamakta olan halkın mecburi olarak bu bölgelerin dışında kalmasına sebebiyet vermiştir. Kentsel dönüşüm işlemlerinin belediyeler ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı iş birliği ve TOKİ gibi kamu kurumları eliyle gerçekleştirildiği görülmektedir (Çeker ve Belge, 2015, s. 82).

Sulukule semtinde TOKİ, Fatih Belediyesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi arasında gerçekleştirilen ortak çalışma ve protokol neticesinde soylulaştırma çalışmaları başlamıştır. Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı Sulukule semtinde yapılan kentsel dönüşüm ve soylulaştırma çalışmaları neticesinde Sulukule semti, kentsel dönüşüm adı altında soylulaştırma sürecine tabi tutulmuş ve semtin fiziki ve kültürel yapısı ile semtte yer alan etnik unsurlar tam bir değişim geçirmiştir. Sulukule semtinde yerel etnik gruplarının büyük kısmını oluşturan Roman vatandaşların büyük çoğunluğu soylulaştırma çalışmaları neticesinde İstanbul'un daha dezavantajlı semtlerine doğru göç etmek durumunda kalmıştır. Sulukule'de inşa edilen yeni tip konutlara ise çeşitli sebepler ile İstanbul'a göç etmek zorunda kalmış varlıklı yabancı göçmenler başta olmak üzere, üst ve üst-orta sınıfa mensup varlıklı yerli bireyler yerleşmiştir (Çeker & Belge, 2015, s. 84). Sulukule sadece mekânsal değişime uğramamış, aynı zamanda sosyal olarak da yapısını değiştirmiş ve kültürel çeşitliliğin önemli unsurlarından biri olan Roman kültürü de kaybolmuştur.

1950'li yıllar sonrasında Londra ve New York gibi süper star şehirlerde başlayan soylulaştırma kavramı ile İstanbul 1970'li yıllardaki çabalar neticesinde başlayan çalışmalar ile tanışmıştır. İstanbul'da uzun süredir devam etmekte olan soylulaştırma çalışmaları, 1980'li yıllarda Boğaziçi olarak isimlendirilen Arnavutköy, Ortaköy ve Kuzguncuk semtlerinde başlamış, 1990'lı yıllarda Beyoğlu ilçesi ve semtleri Cihangir, Galata ve Asmalımescit ile devam etmiş ve 2000'li yıllarda ise Fener ve Balat semtlerini içerisine almıştır (Budak, 2007, s. 148).

2005 ve 2015 yılları arasında İstanbul'da soylulaştırma çalışmaları yerel ve merkezi yönetimlerin birlikte iş birliği yapması ile neticesinde, kamu gücünün de desteği ile yürütülmüştür. Soylulaştırma ve kentsel dönüşüm projelerinin karşı karşıya olduğu zorlukların, özellikle yerel halkın projelere olan önyargısının, aşılması amacıyla 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda değişiklik yapılmış, 2012 yılında ise 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların

Dönüştürülmesi Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Böylelikle kentsel dönüşüm projeleri önündeki engeller aşılmaya çalışılmış ve çalışmalar hız kazanmıştır (Çeker ve Belge, 2015, s. 83).

İstanbul'da soylulaştırma çalışmaları 2010'lu yıllardan sonra kentsel dönüşüm, yenileme şekline bürünmüş ve halen bu süreç devam etmektedir. 2005 yılında Belediye Kanunu'nda yapılan düzenleme ve 2012 yılında çıkarılan Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'a rağmen kentsel dönüşüm ve soylulaştırma çalışmaları yeterli seviyede görülmemektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisinden 2023 yılında çıkarılan ve halk arasından 'Rezerv Alan Yasası' olarak nitelendirilen yasa ile riskli görülen kentsel mekânların rezerv alan ilan edilmesi suretiyle kentsel dönüşüm sürecinin hızlanması dolayısıyla tüm Türkiye'de özellikle deprem açısından riskli olan İstanbul'da soylulaştırmanın ve mekânsal hareketliliğin artması beklenmektedir.

İstanbul'da soylulaştırma ve kentsel dönüşüm çalışmaları, kent mekânının daha yaşanılabilir hale getirilmesi, risk teşkil eden mekânların yenilenmesi, tarihi mekânların korunmaya alınması, soylulaştırılan semtlerde yaşayan bireylerin daha nitelikli konutlar oluşturulması, kent ekonomisinin genişletilmesi, çöküntü alanlarının iyileştirilmesi, eğitimin kalitesinin artırılması gibi gerekçeler ile başlamıştır. Ancak gelinen noktada bu amaçlara ulaşamadığı dolayısıyla soylulaştırma gerekçelerinin bir iddiadan öte gidemediği anlaşılmaktadır (Uysal, 2008, s.88). Hatta soylulaştırılan semtlerin bu günkü durumu incelendiğinde, bu söylemlerin aslında kentsel ranttan pay almak isteyen soylulaştırıcıların bir kamuflajı olmaktan öte bir anlam taşımadığı anlaşılmaktadır.

İstanbul'da yaşayan üst ve üst-orta toplumsal sınıfa mensup bireyler daha yaşanılabilir yerlere konumlanmak adına kent merkezini terk etmiş ve kendilerini diğer toplumsal sınıflardan izole eden kentsel mekânlara doğru yönelmiştir. Alt ve orta-alt toplumsal sınıfa mensup daha dezavantajlı bireyler ise şehrin, nitelikli eğitim olanaklarından yoksun, suç oranının yüksek, dikey ilerleme imkânlarının sınırlı olduğu çöküntü alanlarında kendilerine yer bulma çabası içerisinde. Bu durum ise İstanbul'u aralarında katı sınırların bulunduğu, birbirinden kopuk mekânsal ve demografik alanlara bölmektedir (Akman, 2009, s. 126).

3.4. NEOLİBERALİZM VE KÜRESELLEŞME

1970'li yıllar sonrasında ortaya çıkan ve başta Amerika ve İngiltere olmak üzere kapitalist dünyada uygulanmaya başlayan neoliberal politikalar, devletin ekonomik sisteme müdahalesinin sınırlı olduğu, devletin görevinin eğitim, adalet, sağlık, güvenlik ve savunma fonksiyonlarını yerine getirmek dışında ekonomik sisteme yer almasının istenmediği iktisadi bir görüş olarak tanımlanabilir. Neoliberalizm iktisadi düşünce ve bu iktisadi düşünce

kapsamında yapılan uygulamalara bakıldığında; devletler, kamuya ait iktisadi teşebbüsleri özelleştirmişler, madenlerin çıkarımı, kamu hizmetlerinin ihale yöntemi ile özel teşebbüsler eliyle gördürülmesi gibi birçok kamu hizmeti kısmen veya tamamen özel teşebbüsler vasıtasıyla yerine getirilmeye başlamıştır (Kabaçoğlu, 2018, s. 2).

Neoliberalizm etkisi ile kamu gücünün elinde bulundurduğu iktisadi teşekküllerin özelleştirme yolu ile serbest piyasa aktörlerine devredilmesi ve birçok kamu hizmeti kısmen veya tamamen özel teşebbüsler eliyle yerine getirilmeye başlanması ve serbest piyasa aktörlerinin ülke dışına açılmak istemesi ile hız kazanan küreselleşme, beraberinde yeni stratejik mekânsal birimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu mekânsal birimler ise serbest ticari bölgeler, dijital piyasalar ve kentler gibi alanları kapsamaktadır (Sipahi, 2011, s. 17). Küreselleşme bir taraftan ülkeleri ve kentleri şekillendirirken diğer taraftan bireylerin yaşam tarzlarında da değişikliğe sebep olmaktadır. Küreselleşme ile oluşan genel yargılar ülkelere dayatılmakta aynı zamanda bireylerin yaşam biçimleri, tüketim alışkanlıkları değişmekte, küreselleşme ayrıca toplumun alışlagelmiş kültürel yapısında da dönüşüme neden olmaktadır (Şengün, 2019, s. 158). Dolayısıyla Florida tarafından ifade edilen yeni kentsel krizin göstergelerinden olan kültürel dönüşüme etki eden faktör küreselleşme olarak öne çıkmakta yeni kentsel krizin küresel boyuta ulaştığı iddiasını desteklemektedir.

Neoliberal politikalar sayesinde ülkeler arasında ekonomik, siyasal ve sosyal ilişkilerin artmasına sebebiyet vermiştir. Neoliberal politikaların beraberinde getirdiği küreselleşme ile birlikte özellikle İstanbul'da ortaya çıkan yeni orta sınıf ve gelir düzeyini artıran üst sınıf, kentte diğer toplumsal sınıftan kopuk bir yaşayış biçimi benimsemiş ve kentte yeni bir hayat tarzı ortaya çıkmıştır (Kabaçoğlu, 2018, s.114). Neoliberal politikalar ile politikaların yansımaları olan küreselleşme beraberinde soylulaştırma kavramının kentlere yansımaları getirmiştir. Neoliberalizm, politikaları etkisini kentlerde soylulaştırma olarak göstermiş, artan üretim potansiyeli ile merkezde bulunan sanayi tesislerinin şehir merkezi dışına taşınması ile bu bölgelerde ve kentin çöküntü alanlarında kentsel dönüşüm projeleri ile iş merkezleri, yüksek katlı güvenli rezidans adı verilen konutlar, alışveriş merkezleri yapılmaya başlanmış ve bu alanlar neoliberalizm ve küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeni orta sınıf ve üst gelir grubunun hizmetine sunulmuştur. Bu durum ise kentte sınıfsal ve sosyal tabakalaşmayı ve ayrışmayı belirgin hale getirmiştir (Karadağ ve Durukan, 2022, s. 210).

Neoliberal ekonomik politika anlayışının egemen olmasıyla birlikte kentler bu politikaların uygulama hedefi haline gelmiştir. Bu yeni liberal politikalar doğrultusunda gelişen yeni kentleşme anlayışı ile kent, soyluların yeniden tasarlayabilecekleri bir alan haline gelmiş ve bu yeniden tasarlama anlayışı doğrultusunda kentsel mekânlar; bu anlayışa hizmet edecek,

geçirgen olmayan, diğer alanlardan izole ancak birbiri ile bağlantılı yapılar ile yeniden oluşturulmaya başlanmıştır (Sipahi, 2011, s. 135). Bu yeni kent oluşumunun yansıması olan ve güvenlik gerekçesi ile inşa edilen güvenli siteler, kentte mekânsal ve toplumsal ayrışmanın giderek derinleşmesine neden olmuştur. Bu anlamda neoliberal politikaların ve küreselleşmenin kent yaşamına olan en önemli etkisi kentin konut alanlarının toplumsal ve mekânsal olarak ayrışmasıdır. Bu ayrışmanın en önemli göstergesi olan güvenli siteler ile alt gelir gurubuna mensup kent halkının sürekli olarak yer değiştirmesine sebebiyet vermektedir. Kentin çöküntü alanlarında ve eski sanayi bölgelerinde inşa edilen güvenli siteler bu yerlerde ikamet eden dezavantajlı kesimin kendilerine yaşayabilecekleri başkaca mekânlar aramasına neden olmaktadır. Ayrıca kentin çöküntü alanlarında, eski sanayi alanlarında ve kent çevresinde yer alan gecekondu mahallelerinde inşa edilen güvenli siteler kentin, eski ile yeni tip konutların ve güvenli sitelerin bir arada olduğu Florida tarafından yamalı bohça olarak nitelendirilen kent görünümünün oluşmasına da neden olmaktadır (Sipahi, 2011, s. 136).

Neoliberalizm ve küreselleşmenin beraberinde getirdiği yeni orta sınıf ve zenginleşen diğer gruplar kendilerini kentin diğer sosyal sınıflarından soyutlamak ve kendilerine yeni bir kimlik oluşturabilme çabası içerisindedir (Sipahi, 2011, s. 134). Bu arayış içerisinde neoliberal politikalar ile güvenli sitelere ulaşabilir hale gelen toplumsal sınıfa mensup bireyler, kendilerini toplumun diğer kesimlerinden, kentin geri kalanından ayıran, toplum tarafından oluşturulmuş ve genel kabul gören toplumsal katmanlar içerisinde konumlandırmak istemiş ve güvenli sitelere sahip olma eğilimi içine girmiştir (Özgür, 2006, s. 50).

Neoliberalizm, Türkiye’de ilk etkilerini 1980 darbesi sonrasında iktidara gelen Turgut Özal döneminde göstermiştir. 1990’lı yıllarda hız kazanan neoliberalleşme politikaları ile iktisadi alanda kamunun etkisinin azaltılması amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda kamuya ait iktisadi teşekküllerin özelleştirilme süreci başlamıştır. Kamunun ekonomi üzerindeki etkisinin azaltılması ile serbest piyasa uygulamaları ekonomi üzerinde hâkim olmuştur. İktisadi alanda uygulanan politikalar neticesinde serbest piyasanın ekonomide söz sahibi olması ile artan üretim hizmet sektöründe gelişme ve istihdam olanaklarında da artış meydana getirmiştir. Özellikle İstanbul başta olmak üzere ülkenin büyük kentlerinde artan iş olanakları ve gelişen hizmet sektörü yeni orta sınıfın oluşmasını sağlamıştır (Şahin, 2019, s. 114).

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yeni orta sınıf ile birlikte özellikle İstanbul olmak üzere kentlerde bu sınıfa hizmet edecek iş merkezleri, yüksek katlı güvenli rezidans adı verilen konutlar, alışveriş merkezleri yapılmaya başlanmıştır. 1990’lı yıllarda İstanbul’da başlayan güvenli site inşası 2000’li yıllara gelindiğinde ülkenin diğer büyük kentlerine yayılmış ve bu yıllarda oldukça fazla sayıda güvenli site inşa edilmiştir. İstanbul’un

Türkiye'nin küreselleşme bağlamında dünyaya açılan yüzü olması nedeniyle, yeni orta sınıfın ağırlıklı olarak bu şehirde kendine yer bulması güvenli site inşasının büyük oranda İstanbul'da gerçekleşmesine neden olmuştur (Şahin, 2019, s. 114).

3.5. KENTSEL BÖLÜNME VE AYRIŞMA

İstanbul'da kentsel bölünmenin ve gelir düzeyine göre ayrışmanın göstergesi, içerisinde her türlü sosyal imkânın yer aldığı güvenli lüks sitelerdir. Güvenli sitelerin ilk örneği, 1850 yılında inşa edilen Eagle Ridge'dir. Sonrasında ise 1886'da New York'ta, 1898 yılında Brooklyn'de ve diğer şehirlerde görülmüştür. 1960'lı yıllar sonrası ise bu tarz yapıların yaygınlaştığı yıllar olmuştur. Genellikle orta sınıf Amerikalılar başta olmak üzere dünya genelinde metropollerde insanların kente karşı kendilerini kapatmaya ve güvenli sitelerde yaşamaya başladıkları görülmektedir. Kapalı yerleşimler, daha sonra banliyöleşen hayat tarzlarına dönüşmesi ile bu yaşam tarzının prestijli bir yaşam tarzı olduğu iddiası pazarlanmıştır. 1980'li yıllarda ise konut sektörünün büyük kısmı güvenli siteler olarak inşa edilmeye başlanmıştır (Şahin, 2016, s. 183).

Türkiye'nin diğer şehirleri gibi İstanbul'da da mevcut konutlar da yakın geçmişe kadar gecekondular ve apartmanlardan oluşmakta ve gecekondular ile apartmanlar kentin konut dokusunun iki ana ögesini oluşturmaktadır. Görünüm böyle olmasına rağmen, 1980'li yılların ortalarına kadar bu yerleşim yerleri arasında geçişlilik yüksektir. Hem gecekondular mahalleleri hem de apartman mahalleleri arasında sınıfsal açıdan çeşitlilik mevcuttur. Boğaz'a yakın oturmak sınıfsal farkı gösteren en önemli göstergelerden biridir. Ancak üst gelir grubunun yerleşim yerleri ve konut yapısı farklılık gösterse de sınıflar arasında keskin ayrımlar mevcut değildir (Geniş, 2009, s. 127)

İstanbul'da 1980'li yılların sonları ile birlikte konut yapısındaki ve haritasında önemli değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Kent merkezinde orta sınıfın terk ettiği eski mahallelere, orta ve üst gelir sınıfının yerleşmeye başladığı yoksul mahallelerine, ya da kentin çeperinde gecekondularla bir arada olan orta-üst sınıf yerleşimler görülmeye başlanmıştır. Lüks güvenli sitelerin yapılması ile birlikte alt gelir grubunun çevrelediği ve onlardan yüksek duvarlar ile ayrılan yerleşim yerleri belirgin hale gelmiştir (Geniş, 2009, s. 128). Zaman içerisinde artan bu yerleşim biçimleri dezavantajlı yoksul kesimin daha da dezavantajlı şehir bölgelerine kaymasına sebebiyet vermiştir.

İstanbul 1980'li yıllar sonrasında uygulanmaya başlayan neoliberal politikalar çerçevesinde sanayileşme atılımı gerçekleştirmiş ve kurulan sanayi tesislerinde çalışacak işgücüne ihtiyaç duyulmuştur. İşgücüne duyulan ihtiyaç Türkiye'nin kırsal bölgelerinden

yaşanan göç ile karşılanmıştır. İstanbul'da mevcut konut arzının yoğun talebe cevap verememesi neticesinde göç eden bireyler kent çeperinde gecekondu alanları veya kent merkezindeki çöküntü alanlarına yerleşme eğilimi göstermiştir. Kent merkezinin çöküntü alanına dönüşmesi ile üst ve orta-üst gelir grubu yerleşim yeri konusunda yeni arayışlara girmiş ve kent merkezi dışında güvenlik müstakil ve toplu konutlara yerleşmeye başlamıştır.

Güvenlikli lüks konutlar, İstanbul'da üst gelir grubuna mensup toplumsal tabakanın nitelikli, suçtan uzak, güvenli, sosyal imkânlarla sahip hayat talepleri doğrultusunda tasarlanmış ve geliştirilmiştir. Etrafı yüksek duvarlarla çevrili, 24 saat güvenlik ile korunan, bireysel ve ortak sosyal alanlara sahip bu alanlar o yıllarda yeni bir yerleşim tipi olarak karşımıza çıkmaktadır (Berköz, 2012, s. 173-174)

Gelir düzeyi yüksek sınıfın korunaklı ve güvenli villa tipi yapılaşma talebi rant peşinde olan müteahhitleri harekete geçirmiştir. Müteahhitlerin ardından ise; iç mimarlar, dekoratörler, antikacılar gibi sektörler bu ranttan pay alma yarışı içerisine girmiştir. Villa tipi yerleşimler gelir düzeyi yüksek kesime mensup toplumsal yapıyı tatmin etmemeye başlamıştır. Bu kişilerin, konutlarının sosyal ilişkilerini kendi sınıflarına mensup bireyler ile sürdürmek ve konutları içerisinde her türlü sosyal faaliyetleri ile meşgul olma talebi mevcuttur. Bu durum ise lüks sitelerin doğmasına sebebiyet vermiştir (Bali, 1999, s. 36). Amerika'da yöneticiler tarafından desteklenen bu yerleşim tipi İstanbul'da gelir düzeyi yüksek kesimin tercihleri doğrultusunda gelişmiştir.

Özal'ın uyguladığı iktisadi politika sayesinde iş adamları oldukça yüksek gelir elde ederek bu lüks konutların potansiyel müşterisi haline gelmiştir. Müşterilerinin taleplerini yerine getirmek isteyen müteahhitler; kendi sosyal sınıflarına mensup insanların olduğu, her türlü sosyal imkâna sahip, spor salonları, lokantalar, sinemalar, gece kulüpleri içeren lüks siteler inşa etmeye bu siteleri bir konuttan ziyade bir yaşam tarzı satın aldıkları iddiası ile satmaya başlamıştır (Bali, 1999, s. 38).

Serbest piyasa ekonomi politikasına geçilmesi ile birlikte Türkiye yabancı yatırımcıların gözde ülkesi haline gelmiştir. Yabancı yatırımcıların İstanbul'a yerleşmesi ile birlikte kendi ülkelerindeki yaşam tarzlarını Türkiye'de de arar hale gelmiştir. Bu kişilerin gözde konutları, boğaz manzaralı konutlardır. Buralarda konut kiralayamadıkları durumda ise İstanbul'un orman manzaralı lüks sitelerinden olan Kemer Country gibi sitelerden kiralanın konutlardır. Bu kişiler fabrikalarından veya ofislerinden ayrıldıktan sonra kent merkezinde sokak aralarında yer alan konutlarına dönmektense her türlü imkâna sahip lüks villalarına dönmeyi tercih etmektedir (Bali, 1999, s. 37).

Üst gelir sınıfına mensup bireylerde her ne kadar kent merkezinden uzaklaşmaya yönelik bir eğilim olsa da yeni yüzyılın başlarında kentten uzaklaşan elitleri kente tekrar davet eden boğaz manzaralı, her türlü imkâna sahip, ofis ve konutun bir arada olduğu, New York tarzı bir yaşam ideali sunan Metrocity Millenium gibi siteler inşa edilmeye başlanmıştır (Bali, 1999, s. 44). Tıpkı Amerika’da yaşanan süreçlerde olduğu gibi üst gelir grubuna mensup bireylerin konut tercihi diğer sosyal sınıfların tercihlerini de etkilemiştir. Gelir düzeyi düşük bireyler daha çok kent çeperinde gecekondü mahallelerine veya kent merkezinin çöküntü alanlarına yerleşmiştir. İstanbul bu hali ile toplumsal sınıflara ait mekânlar şeklinde bölümlere ayrılmış, bu bölümler arasında iletişimin olmadığı birbirlerinden izole bir görünüme bürünmüştür.

Küreselleşme ve dışa açık ekonomik politikalar Türkiye’de 1990’lı yıllarda yeni orta sınıfın ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu yeni orta sınıf dışa açık ekonomi politikalarının gereği neticesinde finans, reklamcılık, danışmanlık, turizm gibi alanlarda çalışmakta olan yönetici sınıftan ve kendi işini kuran girişimci sınıftan oluşmaktadır. (Aydın, 2012, s. 99). Bu yeni orta sınıf 1990’lı yıllarda bu güvenli ve kapalı sitelerin potansiyel müşterisi haline gelmiştir.

2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı ile birlikte İstanbul’da başlayan kentsel dönüşüm ve soylulaştırma çalışmaları neticesinde kentsel dönüşüm kapsamında güvenli sitelerin yapımında bir artış meydana gelmiş TOKİ, KİPTAŞ gibi kamu kurumlarının da etkisi ile müteahhitler hedef kitlelerini orta ve orta alt gelir grubu olarak belirlemiştir. 1980’li yıllarda üst gelir grubunu, 1990 ve 2000’li yılların başında üst ve orta gelir grubuna hitap eden bu güvenli ve kapalı siteler şimdilerde orta sınıf ve alt gelir grubuna ait bireyleri hedefler hale gelmiştir (Aydın, 2012, s. 97).

İstanbul’da depremin de etkisi ile gerçekleştirilen kentsel dönüşüm ve soylulaştırma politikaları neticesinde dönüşüme uğrayan alanlarda yüksek katlı, güvenli, sinema, yüzme havuzu, spor salonları gibi her türlü imkâna sahip rezidans adı verilen konutlar inşa edilmiştir. Soylulaştırılan alanlarda bu güvenli siteler ile eski, köhne konutlar bir arada yer almaktadır. Diğer taraftan soylulaştırılan alanlarda yaşamakta olan düşük gelir düzeyine sahip dezavantajlı sosyal sınıfa mensup bireyler şehrin ekonomilerine uygun alanlarına göç etmektedir.

Günümüzde üst ve üst orta gelir grubu; tıpkı Amerika’da olduğu gibi, 1980’li yıllarda üst gelir grubuna mensup bireylere bir yaşam tarzı olarak pazarlanan kent çeperinde yer alan banliyö tipi yapılaşmalardan soylulaştırma neticesinde güvenli lüks sitelerin yapıldığı kent merkezinde yer alan rezidans tipi konutlara doğru bir yerleşim eğilimi içerisinde. Bu duruma ise kent merkezine yakın olma isteği, ulaşım problemleri, bu sitelerde her türlü ihtiyaçlarını karşılama olanağı gibi etkenler sebebiyet vermektedir.

İstanbul'da 1980'li yıllar sonrasında dışa açık ekonomik politikalar ve siyasi kararlar sonucunda çeşitli konut tipleri ortaya çıkmıştır. İstanbul'un yoğun göç alması sonucunda oluşan nüfus gecekondulaşmaya ve çarpık kentleşmeye ve kentin sosyal tabakalar halinde parçalı bir yapıya bürünmesine neden olmuş, mekânsal ve sınıfsal ayrışmalar belirgin hale gelmiştir. 2000'li yıllar sonrasında 1999 depreminin yol açtığı yıkım ve kent halkında oluşturduğu korku nedeniyle siyasi iktidar kentsel dönüşüm ve soylulaştırma politikalarına öncelik vermiş, yapılan dönüşüm sonucunda İstanbul; aynı yerleşim yerlerinde dahi birbirinden bağımsız, sınıfsal ayrışmanın üst seviyede olduğu, eski apartman tipi yapılaşmayla lüks rezidansların veya tarihi mekânlarla lüks rezidansların bir arada görülebileceği bir kent haline gelmiştir.

Kentlerde yaşanan dönüşüm taşınmaz değerleri açısından değişimlere sebebiyet vermekte, zamanla değersiz alanlar değer kazanırken değerli alanlar değer yitirmektedir. Bu değişim ile birlikte bölgede yaşayan sosyal sınıflar da bir dönüşüm yaşamaktadır. 1999 Marmara Depremi, İstanbul'da kentsel dönüşümün bir zorunluluk olduğunu göstermiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesi ile birlikte uygulamaya koyduğu liberal ekonomi ve İstanbul'u küresel ekonominin bir parçası haline getirmek isteği kentsel dönüşüm projelerinin yaygınlaşmasına sebebiyet vermiştir. Nitekim 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun" kapsamında afet riski altındaki yapılarda ve yeni yerleşim alanı olarak kullanılabilecek rezerv alanlarda, kentsel dönüşüm projeleri uygulanabilmesinin yolu açılmıştır. Ancak Kanun ile birlikte hızlanan kentsel dönüşüm projeleri çok sayıda tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Kentsel dönüşümün, rant açısından değerli alanlardan biri olan, Sulukule olarak bilinen alanda uygulanmaya başlaması ile buralarda lüks güvenli sitelerin inşası, ekonomik anlamda mahalle halkının burada yaşama şansının kalmaması ve mahalle halkının yerlerinden edilmesi ile yeni yerleştikleri dezavantajlı mahallelere uyum sorunu yaşamaları, kentsel dönüşüm projelerinin çokça eleştirilmesine ve yeni projelere mesafeli yaklaşılmasına sebebiyet vermiştir. Zira kentsel dönüşüm alanlarında inşa edilen güvenli sitelerin tercih sebebi bu alanların konumudur. Bu alanlarda yaşayanların şehrin daha dezavantajlı konumuna sürülmeleri için kentsel dönüşümün araç olarak kullanılması doğru bir yaklaşım değildir (Kılıç, 2019, s. 349).

Kentsel dönüşüm sonrası yapılan güvenli sitelerde oturanların büyük çoğunluğu eski mahalle sakinlerinden oluşmamaktadır. Bu sitelere, dönüşüm öncesi mahallenin sosyal yapısı ile alakası bulunmayan konum itibarıyla avantajlı olması nedeniyle daha avantajlı toplumsal sınıfa mensup insanların yerleşmesi, artan fiyatlar doğrultusunda beklenen bir gelişmedir. Dolayısıyla kentsel dönüşüm projesi kapsamında inşa edilecek konutlara mahalle sakinleri haricinde üst gelir düzeyine sahip insanların yerleşeceği, bu durumun ise mahallenin sosyal ve

kültürel yapısında önemli değişikliklere yol açacağı ifade edilmektedir (Kılıç, 2019, s. 349; Kılıç ve Hardal, 2014, s. 6).

Netice itibarıyla kentsel dönüşüm ve soylulaştırma uygulamaları neticesinde güvenli siterin inşası ile kentsel bölünme ve ayrışma arasında oldukça sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Zira kentsel dönüşüm alanları genellikle şehir merkezine ve ulaşım yollarına yakın rant değeri yüksek alanlarda yapılmakta buralarda yaşamakta olan yerel halk daha dezavantajlı yerlere taşınmak zorunda kalırken bu siterlere yerleşen orta ve üst gelir gurubuna mensup insanlar giderek diğer kesimlerden izole hale gelmektedir. İstanbul, yeni kentsel kriz yaklaşımında örneklenen kentler gibi, sınıfsal olarak ayrışmakta, gelir düzeyine göre yerleşim belirgin hale gelmekte ve kent parçalı bir yapı sergilemektedir.

3.6. KONUT HAREKETLİLİĞİ

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte savaş sonrası Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal yönden kalkınması için gerekli hamleler yapılmış kentleşme çok hızlı ilerlememiştir. Bu dönemde konut ihtiyacı özellikle memurlar açısından kamu konutları (lojmanlar) ile karşılanmaya çalışılmış, toplumun diğer kesimleri açısından ise kooperatifler yoluyla konut ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır (Doğan, 2016, s. 33).

1950'li yıllarda Adnan Menderes'in başbakanlık yaptığı dönemde yoğun imar çalışmaları nedeniyle, İstanbul Türkiye'nin her yerinden göç almaya başlamıştır. Bu durum İstanbul'da konut ihtiyacının artmasına, kentte sosyal ve kültürel alanda olumsuz değişikliklere, bir taraftan apartman tipi diğer taraftan gecekondulu tipi yapılaşmaya sebebiyet vermiştir (Gürz, 2022, s. 130). 1960 ve sonrası dönem İstanbul'da gecekondulaşmanın iyice artmaya başladığı dönemdir. Zira 1950 yılında 980.000 olan İstanbul nüfusu 1960 yılında 1.467.000'e ulaşmıştır (Keleş, 2019, s. 87). Bu dönemde kırdan kente göç eden insanların oluşturduğu, sonrasında kırdan yaşayan diğer akrabalarının da kente göçmesi ve aynı çevreye yerleşmesi ile çoğunlukla hemşerilik ya da akrabalık gruplarının bir arada toplanması şeklinde kümелendiği dönemdir (Gökçe vd, 1997, s.46). Bu dönemde göç edenler geldikleri bölgelerdeki yaşama alışkanlıklarını, kentlerde devam ettirme eğilimindedir. 1965 yılında 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu'nun çıkması ile birlikte özel teşebbüsler eliyle konut yapımı başlamıştır (Doğan, 2016, s. 34). Kanun ile birlikte yap-sat şeklinde apartman inşa edilmeye başlanmış ve toplu yaşama oranı artmıştır. Bu dönemde orta sınıf sosyal kesimin konut ihtiyacı apartman tipi çok katlı yapılaşma ile aşmaya çalışılmıştır (Gürz, 2022, s. 130). 1963-1967 yılları arası I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'yla toplu konutlar konusu tekrar gündem olmuştur (Gürz, 2022, s. 133).

İstanbul'da 1980'li yıllarda nüfus 2.773.000'e ulaşmıştır (Keleş, 2019, s. 87). Bu yıllarda başlayan kentsel dönüşüm çalışmaları 1990'ların başında hızlanarak mekânsal, sosyal ve ekonomik anlamda daha önce görülmemiş bir dönüşüm sürecine evrilmiş ve 2000'li yılların başında tamamlanmıştır (Kamacı, 2014, s.3). Nüfusunun hızla arttığı 1980'li yıllarda Toplu Konut Yasası ile birlikte konut sektörü oldukça hızlı bir büyüme yaşamıştır. Özel teşebbüsler yanında İstanbul'da bulunan boş ve geniş arazilerde toplu konutlar yapılmaya başlanmıştır. Özellikle özel sektör tarafından üretilen konutlar yüksek gelir amacı ile üst ve orta gelir grubuna pazarlanmıştır. Yabancı ülkelerde inşa edilen banliyö yerleşimleri gibi geniş, boş, yeşil ve kente ulaşımı kolay alanlarda inşa edilen toplu konutlar, nüfus artışının etkisi ile kalabalıklaşan kent merkezi, kent merkezinde oluşan yoksulluk, artan suç oranı gibi etkenler ile birlikte üst gelir grubu açısından cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu yaklaşım ile birlikte kent çevresinde villa tipi banliyö yerleşimleri ile alçak katlı apartman tipi güvenli siteler meydana gelmiştir (Görgülü ve Koca, 2007, s. 30).

2000'li yıllarda İstanbul nüfusu artık 8.803.000 olmuştur (Keleş, 2019, s. 87). 2000'li yıllardan sonra İstanbul'un kentsel yapılaşmasında kent merkezi ve çevresinde yer alan alanlarda genellikle kentsel dönüşüm ve yüksek katlı rezidans inşası dikkat çekmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu ile kentsel dönüşüm alanlarının tespiti ve projelerinin yürütülmesi konusunda belediyeler yetkili kılınmıştır. Yasa doğrultusunda gecekondular alanlarında kentsel dönüşüm, konut ihtiyacının giderilmesi için toplu konut projeleri, sosyal alanlar, parklar, bahçeler inşa edilmesi gibi yetkiler belediyeler tarafından kullanılacaktır (Türkün ve Yapıcı, 2008, s. 50-52). Yasa ile birlikte kentsel dönüşüm projelerinde artış yaşanmıştır. Yine 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun" ile kentsel dönüşüm işlemleri hız kazanmıştır. İstanbul'da kentsel dönüşüm çalışmaları üç aşamalı olarak yürütülmüştür. Bu aşamalar; "Deprem Odaklı Kentsel Dönüşüm, Tarihi Alanlara Yönelik Kentsel Dönüşüm ve Yatırım Amaçlı Kentsel Dönüşüm" çalışmalarıdır (Çeker ve Belge, 2015, s. 83).

İstanbul, tarih boyunca şiddetli ve yıkıcı depremlere maruz kalmıştır. 1999 depremi de önceki diğer depremler gibi yıkıcı etki göstermiş ve deprem sonrasında kentsel dönüşüm çalışmaları hız kazanmıştır. Deprem sonrasında riskli alanlarda yer alan yapıların onarılması veya yeniden inşa edilmesi amacıyla yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları deprem odaklı kentsel dönüşüm aşamasıdır. Merkezi ve yerel yönetimler tarafından yapılan çalışmalar neticesinde deprem açısından İstanbul'un öncelikle dönüşüme gidilmesi gereken yerleri tespit edilmiştir. Bu yerler içerisinde özellikle Gaziosmanpaşa, Sarıyer, Pendik, Kadıköy, Bağcılar ve Güngören semtleri yer almaktadır (Çeker ve Belge, 2015, s. 83). Tarihi alanlara yönelik kentsel

dönüşüm projeleri genellikle Sulukule, Fener, Balat, Perşembe Pazarı, Tarlabası, Söğütözü-Örnektepe gibi semtlerde öne çıkmaktadır. Kentin tarihi mekânlarında gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri ile tarihi mekânların ve alanların restore edilmesi, turizme kazandırılması ve ülke ekonomisine katkı sağlaması planlanmaktadır (Çeker ve Belge, 2015, s. 84). Her kentsel dönüşüm projesi içerisinde rant barındırmaktadır. Zira yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları genellikle şehir merkezinde yer alan çöküntü alanlarında gerçekleştirilmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri sonrasında inşa edilen yeni ve güvenli yapılara rağbet artmakta bu durum emlak fiyatlarında artışı beraberinde getirmektedir.

İstanbul'da mekânsal değişim 2010'lu yıllardan sonra kentsel yenilemeye şekline bürünmüş ve halen bu süreç devam etmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisinden çıkarılan ve halk arasından "Rezerv Alan Yasası" olarak nitelendirilen yasa ile kentsel dönüşüm sürecinin hızlanması, dolayısıyla tüm Türkiye'de özellikle deprem açısından riskli olan İstanbul'da mekânsal hareketliliğin artması beklenmektedir.

3.7. KENT GÜVENLİĞİ

Ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-politik nedenlerle kırsal alanda kendisini gerçekleştirme imkânına erişemeyen ve daha iyi şartlarda hayatlarını devam ettirmek isteyen bireyler kırsaldan kente doğru veya kentten kente doğru göç etmektedir. Ekonomik imkânları sınırlı olan bireyler kentin çöküntü alanlarına yerleşmekte zamanla bu çöküntü alanlarında mevcut yaşam koşullarına uyum sağlamaktadır. Kentleşme bilincinden yoksun bu alanlarda nitelikli eğitimden ve hayat koşullarından uzakta kalan bireyler kent güvenliğini tehdit eder hale gelmekte kentte suç oranını artırmaktadır.

Türkiye'de kentlerin sorunları ele alındığında genellikle gecekondulaşma, altyapı hizmetlerinin yetersizliği, çarpık kentleşme, imar planlarının yetersizliği gibi konular dile getirilmektedir. Ancak çarpık kentleşme kent güvenliğine ve kentte işlenen suçta etkisi yukarıda sayılan konular kadar önemlidir. Kentsel nüfus miktarı, çeşitli etnik yapıya mensup bireylerin bir arada yaşaması, ekonomik ve sosyal değişkenler, toplumsal sınıflar arasındaki uçurum gibi nedenler kentte işlenen suçları artırmakta, kent güvenliğini tehdit etmektedir (Karasu, 2008, s. 256).

Kırdan kente, kentten kente veya kent içerisinde mekânsal hareketlilik neticesinde göç edilen yerleşim birimlerinde kültürel, etnik, sosyal sınıf gibi yapılarda meydana gelen değişim, suç dâhil olmak üzere, farklı sonuçlara neden olmaktadır. Suç oranlarının yüksek olduğu çöküntü alanlarında ve dezavantajlı mahallelerde kentsel dönüşüm ve soylulaştırma, suç azaltmanın ve oluşan sorunları çözmenin bir yöntemi olarak görülmekte, oluşturulan kentsel

dönüşüm ve soylulaştırma projeleri ile semt yapısı yeniden inşa edilmek suretiyle düzenlenmesi amaçlanmaktadır (Reşitoğlu, 2022, s. 2708).

Kentsel suçların yoğunlukta olduğu yerler genellikle gecekondü yerleşimleri, imar planlarına aykırı yapılaşmalar, kent içinde yer alan çöküntü alanları ve toplumun dezavantajlı sosyal sınıfına mensup bireylerin yaşamakta olduğu yerleşim yerleridir. Bu birimlerin ortak özellikleri; yaşam koşulları, ekonomi, eğitim gibi bileşenlerin niteliklerinin oldukça düşük olmasıdır (Özden vd., 2007, s. 3). Bu mahallelerin genel dokusuna bakıldığında; niteliksiz ve eski konut tipleri, yaşam koşullarının ve fiziki yapının kötülüğü, konutların bakımsızlığı, köhneleşmiş ve işlevsiz kalmış yapıların sayısının fazla olması, suçlu sayısının fazlalığı, belediye hizmetlerinin oldukça yetersiz olması, kirli, karanlık ve tekinsiz sokaklar, imalathanelerin, küçük ve orta ölçekli sanayi tesisleri ile ve konutların bir arada olduğu yerleşim şekli, yetersiz ve niteliksiz eğitim koşulları, sosyal alanların eksikliği, kentsel suçun yaygın olduğu mekânsal alanların özellikleri arasında sayılabilir. Bu durumda kentsel dönüşümün kentsel suç azaltma ve önlemedeki asıl amacı, öncelikle bu alanlarda bulunan konutların ve mahallenin tekrar imar edilmesi, yaşam koşullarının ve niteliğinin artırılması ile bu mekanlarda suçun ve suçluların barınma olasılığının azaltılması olarak ifade edilmelidir (Özden vd., 2007, s. 3).

Kentsel dönüşüm ve soylulaştırma ile amaçlanan, çöküntü alanlarının soylulaştırılması ve böylece kentte işlenen suçlarda belirgin bir azalma meydana getirilmesinin sağlanmasıdır. Zira kentsel dönüşüm sayesinde dönüşüme uğrayan mekânlarda yaşamakta olan bireyler; daha iyi ekonomik ve sosyal imkânlarla, nitelikli eğitim koşullarına, daha iyi istihdam olanakları gibi imkânlarla erişim sağladığı düşünülmektedir. Ancak bu görüşün aksini iddia edenler ise azımsanmayacak sayıdadır. Bu görüşe göre her ne kadar dönüştürülen ve soylulaştırılan alanlarda kent güvenliğine ve kentte işlenen suçlarda bir değişim yaşansa da kentsel çapta suç oranında herhangi bir yansıması bulunmamaktadır. Kentsel dönüşüm ve soylulaştırma ile sadece dönüşüme uğrayan ve soylulaştırılan alanlar suçtan nispeten arınmakta ancak bu alanlarda yaşamakta olan dezavantajlı sosyal sınıfa mensup bireylerin daha da dezavantajlı yerlere göçmesi ile bu mekânlardaki suç oranında artış yaşanmaktadır. Bu durumda kentsel dönüşüm ve soylulaştırmanın kent güvenliği ve kentte işlenen toplam suç açısından belirgin bir etki sağlayıp sağlamadığına yönelik tespit için çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalar için ise kentsel dönüşüm ve soylulaştırma öncesi ve sonrası mekânsal ve kentsel düzeyde istatistiksel bilgiye ihtiyaç bulunmaktadır.

Kentsel dönüşüm ve soylulaştırmanın kent güvenliğine ve kentte işlenen suç oranı ile ilişkisi hakkında yeterli miktarda çalışma yapılmamıştır. İstanbul özelinde ise bu çalışmalar

oldukça sınırlıdır. Esenler ilçesine bağlı Havaalanı Mahallesi özelinde yapılan çalışmada; kentsel dönüşüm sonucu inşa edilen yüksek katlı güvenli siteler; kentin daha güvenli ve daha yaşanılabilir yerleşim yerleri haline geleceği düşüncesinin her zaman karşılığını bulamayabileceği ve kentsel dönüşüm uygulamalarının dönüşüm mekânlarında yaşamakta olan bireyler açısından çoğunlukla göç ile sonuçlandığı, bu alanlarda inşa edilen yeni konutlarda kendilerine yer bulanların ise komşuluk ilişkilerinin zayıflamasının beraberinde getirdiği yabancılaşma nedeniyle güvenli siteler içerisinde kendilerini güvende hissedemediği anlaşılmaktadır (Küçük ve Özden, 2019, s. 322).

Yine, Akalın tarafından Ankara ili Altındağ ilçesinde kentsel dönüşüm ve güvenlik bağlantısının araştırıldığı çalışma neticesinde elde edilen sonuçlara bakıldığında; kentsel dönüşüm sonrasında kentsel mekânın ve çevresel faktörlerin iyileştirilmesi tek başına kentte işlenen suçlar ile savaşmada ve bu suçları minimuma indirmede yetersiz kalabildiği, kentsel dönüşümün sadece mekânsal yenileme fonksiyonuna odaklanmadan, kentsel dönüşümün sağliklaştırma, koruma, yeniden canlandırma, yeniden geliştirme, düzenleme, temizleme, yeniden üretim, kalitenin yükseltilmesi ve soylulaştırma aşamalarının birlikte değerlendirilerek bütüncül bir yaklaşım sergilenmesi ve kentsel dönüşüm sonrası eski ve yeni mahalle sakinleri arasında bir denge sağlanması gerektiği anlaşılmaktadır (Akalın, 2016, s. 31).

Diğer bir uygulama olarak Ankara ili Altındağ ilçesi Gültepe mahallesinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm ve soylulaştırma projeleri neticesinde suç oranı ve algısına yönelik araştırmada; kentsel dönüşüm öncesinde mahallenin oldukça yüksek suç oranına sahip olduğu, ekonomik düzeyi iyileşme eğilimi gösteren ailelerin bu mahalleden bir an önce gitmeye çaba gösterdiği, mahallenin adeta kurtarılmış bir bölge halinde olduğu ifade edilmiştir (Binay, 2012, s. 84-88). Çalışma kapsamında Gültepe mahallesinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm ve soylulaştırma sonrasında ise; mahallede meydana gelen suç oranında ciddi derecede azalma meydana geldiği, soylulaştırma sonrasında mahalle karakoluna kayıtlı suçlu sayısında ve mahallede işlenen suç oranında azalma yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır (Binay, 2012, s. 100-103).

Türk halkı açısından komşuluk ilişkileri önemli olup komşuluk ilişkileri sosyalleşme aracı olarak kullanılmaktadır. Yüksek katlı konut yerleşimleri komşuluk ilişkilerini zayıflatmakta ve bireylerin güvenlik algısını etkilemektedir. İstanbul açısından soylulaştırma, mekânsal olarak güvenlik algısına olumlu yansımalar oluşturmaya rağmen, çok katlı apartman yaşamının komşuluk ilişkilerini etkilemesi, konutlara yerleşen kiracılar arasında sosyal ilişkilerin zayıf olması nedeniyle güvenlik hissiyatının azaldığı gözlemlenmektedir. Kentsel dönüşüm ve soylulaştırma uygulamalarının dönüşüm alanlarında suç oranında azalmayı sağlasa

da kent güvenliği ve kentte işlenen toplam suç oranı açısından bu gerileme sınırlı etki yaratabilmektedir. Zira mahalleden ayrılan suçluların gittikleri yerlerde işledikleri suçlar açısından bir tespit yapılması gereklidir. Bu durumda kentsel dönüşüm ile soylulaştırmanın dönüşüme uğrayan mekânlar açısından suç oranında ve suç niteliğinde değişikliklere sebebiyet verdiği ve semt bireylerinin kendilerini daha güvende hissettikleri ortadadır. Ancak kentsel dönüşüm ve soylulaştırmanın kent güvenliği ve kentte işlenen suçlar açısından anlamlı bir değişikliğe neden olup olmadığı konusunda bir tespit yapmak mümkün görünmemektedir.

3.8. MEKÂNSAL GELİŞİM VE BAĞLANTILILIK

İstanbul 1950’li yıllardan sonra ulaşımın, sanayinin ve ticaretin gelişmesi ile birlikte yoğun göç alan şehirlerin başında gelmektedir. İstanbul’un Asya ve Avrupa kıtasının bağlantı noktasında bulunması, ulaşım noktalarının merkezinde yer alması, büyümeyi ve nüfus artışı etkileyen bir diğer özelliktir. Doğaldır ki doğu ve batı yönlü ulaşım noktaları yoğun nüfus çekmektedir. Ancak 1990’lardan sonra bu doğu ve batı yönlü yerleşim ağırlıklı olarak merkezi alanlarda olmak üzere kuzey güney yönlü bir büyüme şekline de bürünmüştür (Yiğit ve Hayır Kanat, 2017, s. 115). 1950’li yıllara kadar İstanbul’da nüfus genellikle Fatih, Eminönü ve Eyüp bölgesi ile Anadolu Yakası’nda Üsküdar ve Kadıköy bölgelerinde dağılım gösteriyorken, İstanbul’un yoğun göç alması ile birlikte Zeytinburnu, Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa ve Bakırköy, Esenler gibi yeni yerleşim yerleri ortaya çıkmıştır (Ayhan, 2019, s. 68-69).

İstanbul’un 1950’li yıllar sonrasında sanayi kenti olma yolundaki çıkışı ile kent merkezi ve merkeze yakın alanlarda sanayi tesislerinin artmasıyla birlikte nüfus yoğunluğu bu tesislerin çevresinde toplanmıştır. Sanayi tesisleri çevresinde toplanan bu nüfus zamanla gecekondulaşmaya sebebiyet vermiştir. Bu açıdan sanayi tesisleri yeni yerleşim yerlerinin oluşmasında öncü olmuştur (Şahin, 2015, s. 457). Sanayi tesisleri her ne kadar yoğunlaşmaya sebebiyet verse de bu yoğunlaşmanın altında yatan sebep ulaşım kolaylığıdır. Bireyler işe gidiş ve dönüş için minimum seviyede zaman harcama istegindedir. Zira işyerine ulaşım imkânı ne kadar zamana mal olursa bireylerin kendilerini gerçekleştirmek için harcayacağı zaman da azalmaktadır. Ulaşım yollarına ve işyerine yakınlık isteği insanların elde edecekleri zamana karşı maddi külfete katlanma anlamına gelmektedir.

Yeni yerleşimler oluşurken en önemli faktör ulaşım imkânları olmuştur. Yeni yerleşim yerleri oluşurken arazi maliyetlerinin düşük, işyerlerine kolay ulaşım sağlanabilecek yerler tercih edilmekte dolayısıyla ulaşım imkânı yerleşmede en önemli faktör olarak düşünülmektedir. Zira insanların konut tercihlerinde en önemli etken ulaşımın kolay olmasıdır. Oluşan yeni yerleşmelere yoğun göç ile birlikte nüfusun artması neticesinde kent merkezinde yaşam koşullarına uyum sağlayamayan veya kent merkezindeki ekonomik koşulları karşılama

imkânı olmayan bireylerin de talepleri ile yeni yerleşim yerlerindeki konut ve arazi değerlerinde artış görülmektedir. Tercihle en önemli etken ulaşımın imkânlarına kolay erişimdir (Keskin, 2007, s. 33)

Bahsedildiği üzere İstanbul'un mekânsal gelişimini şekillendiren en önemli etken ulaşım güzergâhlarıdır. İstanbul'un gelişiminde ulaşım açısından dönüm noktası, İstanbul Ankara ve Edirne arasında yeni ulaşım yollarının yapılması İstanbul'un doğu-batı yönlü gelişiminde önemli bir katkı sağlamış ve inşa edilen bu ulaşım hattı üzerinde doğrusal bir yerleşim ile yeni yerleşim birimleri ortaya çıkmıştır. Karayolunun sürekliliğini sağlayan boğaz köprülerinin ulaşımına açılması ile bu hat ve çevresinde yerleşim gelişmeye devam etmiştir. Ulaşımın insan hayatı üzerindeki etkisi doğrultusunda ulaşım noktaları üzerinde ve çevresinde sanayi tesisleri ve konutlar hızla yükselmiş ve şehir bu alanlara doğru büyüme eğilimine girmiştir (Şahin, 2015, s. 457).

İstanbul'da kent içi ulaşımın gelişimi ile kentin mekânsal gelişimi, nüfusun ve sanayinin dağılımı, ticaretin gelişmesi arasında yoğun ilişki bulunmaktadır. İstanbul 1850'li yıllara kadar Boğaziçi bölgesinde yer alan yerleşim yerleri ile sınırlı kalmış bu yerleşim yerleri arasındaki ulaşım genellikle yaya olarak iki yaka arasında ise özel kayıklar vasıtası ile gerçekleştirilmiştir. Vapur işletmesinin kurulması ile birlikte yerleşim boğaz kıyısı boyunca yayılmıştır. Tramvay ve banliyö hatlarının işletilmeye başlaması ile birlikte yeni yerleşim yerlerinin oluşumu hızlanmış, otobüs ve dolmuş taşımacılığı ile daha çok kıyılar doğrultusunda genişleme eğilimi gösteren İstanbul iç kesimlere doğru yayılım göstermiştir. İstanbul'da mevcut konut stoku yaşanan hızlı kentleşme karşısında yetersiz kalmış, bu durum gecekondulaşmaya sebebiyet vermiş ve kentin çeperinde gecekondulu mahalleleri oluşmuştur. Özel otomobillerin yaygınlaşmaya başlaması ile İstanbul'da yeni karayolu inşa edilmiş ve ulaşımında yoğunlukla karayolu kullanılmaya başlamıştır. İki yakayı birleştiren köprülerin ve çevre yollarının yapılması ile karayolunun ulaşımındaki üstünlüğü iyice artmıştır. Hafif raylı sistemler ve metronun yapılması ile birlikte toplu taşıma önem kazansa da karayolunun üstünlüğü halen devam etmektedir (Ayataç, 2016, s. 33-34).

Kent çeperinden merkeze doğru gidildiğinde ulaşım maliyetleri değişmekte ulaşım imkânları artmaktadır. Küreselleşme ile birlikte kent merkezinde bulunan arazilerin rant değerinin artması ve sanayi kuruluşlarının kent dışına doğru kayması, kent merkezindeki arazi rantından pay almak isteyen soylulaştırıcılar açısından bulunmaz bir fırsat doğurmuştur. Kent merkezinde inşa edilen yüksek katlı güvenli sitelerde konumlanma imkânı bulamayan dezavantajlı sınıf, gelirlerine oranla altından kalkabilecekleri kent mekânlarına doğru yerleşme eğilimi göstermektedir. Bu bireyler gelir düzeyi yüksek kesimden başlamak üzere daha çok

ulaşım yolları ve çevresine konumlanmaktadır. Gelir düzeyi yüksek olanlar ulaşım yollarının çevresine yerleşirken bu yerleşim gelir düzeyine göre iç kesimlere doğru tabakalaşma göstermektedir.

Kent içi ulaşım kentsel hareketlilik açısından oldukça önemlidir. Kent içi ulaşımın üç temel fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlar; kentsel mekânlar arasında büyük yolcu transferinin güvenli ve ekonomik bir şekilde yapılmasına odaklanan ‘Hareketlilik Fonksiyonu’, kentsel mekânlara erişimin kolaylaştırılmasına odaklanan ‘Ulaşım Fonksiyonu’ ve yapılaşma ile ulaşım yollarının ilişkisine odaklanan ‘Yaşam Fonksiyonudur’. Toplu ulaşım planlamalarında genellikle bu fonksiyonlardan birisi daha öncelikle dikkate alınsa da nitelikli bir kent içi ulaşım için bu üç fonksiyon da oldukça önemlidir (Yardıı, 2002, s. 5).

Nitelikli bir kent içi ulaşımının çeşitli faydaları bulunmaktadır. Nitelikli toplu taşıma ile trafik sorunları azaltılabilir, toplu taşıma sayesinde çevresel sorunlar azalacaktır, toplu taşıma enerji tasarrufu sağlar, toplu taşıma daha güvenlidir, daha yaşanılabılır bir kent ve bireysel fırsatlara yol açar, toplu taşımanın en önemli faydası ise kentsel mekânlar daha ulaşılabilir hale gelecektir (Akbulut, 2016, s. 43-45).

Ulaşım imkânlarının çeşitliliği ve toplu taşımanın yaygınlaştırılması kentsel mekânlar arası eşitizliğin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Kentsel mekânların tercih edilmesinde en önemli etkenin ulaşım olduğu dşnldğnde bireylerin işyerine daha kısa sürede varmasını sağlayacak ulaşım imkânlarının oluşturulması durumunda nüfus daha dengeli dağılacak, kent mekânları hareketlenecek ve dezavantajlı toplumsal sınıflar kentsel mekânlara daha kolay ulaşım sağlayacak ve kentin sosyal kültürel, ekonomik olanaklarından daha fazla yararlanma imkânı bulacaktır. Dolayısıyla kent merkezinde yer alan olanaklara ulaşma şansı edinen bireyler dikey hareketliliğe katılacak ve yeni kentsel krizin etkileri azaltılabilecektir.

Her bireyin kaliteli, güvenli ve sağlıklı bir kentsel ulaşım fırsatına sahip olma, kentin sosyal, kültürel imkânlarından yararlanma ve kendini geliştirme hakkı bulunmaktadır. Kentsel hareketliliğin sürdürülebilir bir hale getirilmesi birey odaklı, kaliteli ve çevreci bir planlama yapılması planlanması ile sağlanabilir. Kentsel hareketliliğe katılım her birey için özellikle toplumun dezavantajlı sosyal sınıfına mensup kesim açısından sosyal gerekliliktir (Ayataç, 2016, s. 35).

3.9. KÜRESEL G ETKİLERİ

Türkiye farklı dönemlerde yoğun göç dalgaları ile karşı karşıya kalmıştır. Bu g dalgaları Kurtuluş Savaşı sonrasında yaşanan nüfus mübadelesi ile başlamıştır. Yine 2. Dünya Savaşı sırasında Balkan lkelerinde yaşayan halklardan ve Avrupa ülkelerinden gelen İkinci

Dünya Savaşı nedeniyle mağdur olan toplumlardan oluşan bir göç yaşanmıştır. 1945-1990 arası dönemde göç hareketleri, genellikle Bulgaristan ve Yunanistan ülkelerinde yaşamakta olan Türk soylu bireylerin göçü şeklinde gelişmiştir. Yine 1985-2005 yılları arasında Türkiye; Bosna, Afganistan ve İran-Irak savaşları doğrultusunda yoğun göç almıştır (Kartal ve Başçı, 2014, s. 281). 2011 yılında başlayan Suriye savaşı neticesinde Ortadoğu ülkelerinden milyonlarca kişi Türkiye'ye göç etmiştir.

Türkiye'ye son yıllarda yaşanan en kapsamlı göç hareketi Suriye savaşı nedeniyle yaşanmış ve Türkiye tarihindeki en yoğun göç dalgasını yaşamıştır. Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yayımlanmış olan istatistiksel verilere göre güncel mülteci sayısı 3.199.927 kişidir ve bu sayının 529.866 kişisi İstanbul'da yerleşiktir (GİB, 2024). Bu sayılar kayıtlı geçici koruma statüsündeki mülteci sayısını göstermekte olup gerek Türkiye'de gerekse İstanbul'da mülteci sayısının daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Resmi sayının 500.000'i geçtiği gayri resmi sayının ise daha fazla olduğu düşünülen mültecilerin İstanbul'u tercih nedenlerine bakıldığında, büyük çoğunluğunun iş olanakları ve sosyal imkânlar nedeniyle İstanbul'u tercih ettiği anlaşılmaktadır. Yine İstanbul'un geniş yerleşim alanı ve konut tercihi sunması da tercih açısından önemli bir etkidir. Zira göç eden bireylerin çoğunluğu düşük gelir düzeyine sahiptir ve bu bireyler arasında kiracılık oranı yüksektir. Ayrıca İstanbul'da gerek belediyeler tarafından gerekse sosyal toplum kuruluşları tarafından yapılan yardımlar da konumlanmada etkili olmuştur. Bu açıdan İstanbul mülteciler için çok çeşitli fırsatlar sunması nedeniyle yerleşim açısından çekim merkezidir (Kaya, 2017, s. 61-62).

İstanbul'da yerleşik Suriyeli mülteciler şehrin çeşitli bölgelerine konumlanmıştır. “Mültecilerin İstanbul'daki dağılımı, ekonomik ve kültürel yapısı ve İstanbul'daki sınıfsal ve mekânsal farklılaşma ile ilişki içerisindedir. Büyük oranda düşük gelire sahip olan Suriyeli mülteciler, kiralara daha ucuz ve çalışma imkânlarının daha fazla olduğu yerlerde yoğunlaşmışlardır” (Doğan vd., 2021, s. 210). Kayıt altında olan mülteciler, genellikle Fatih ilçesinde Küçükpazar, Balat ve Bahçelievler ilçesinde Şirinevler, Başakşehir ilçesinde Altınşehir ve Şahintepe, Küçükçekmece ilçesinde Bayramtepe, Güvercintepe ve Gaziosmanpaşa ilçesinde Sultançiftliği mahallelerine yerleşmiştir (Yılmaz, 2013, s. 9). Yine “Esenler, Zeytinburnu, Fikirtepe (Kadıköy), Ümraniye, Küçüksu (Üsküdar), Sultançiftliği (Sultangazi), Esenyurt, Fatih'in Karagümrük, Aksaray, Yenikapı, Kumkapı, Süleymaniye ve Samatya mahalle ve semtlerinde, Beyoğlu'ndaki Dolapdere, Tophane, Piyalepaşa, Cihangir ve Tarlabası semt ve mahallerinde, Şişli'deki Pangaltı, Harbiye, Osmanbey ve Kurtuluş semtleri gibi birçok farklı bölgede değişen oranlarda mülteciler yaşamaktadır” (Altıntaş, 2016, s. 3). Bu

yerlerin ortak özelliği ise genellikle gelir düzeyi düşük bireylerin yaşamakta olduğu yerler olmasıdır.

Mültecilerin dil konusunda yaşadığı problemler kendilerine sunulan hizmetler hakkında bilgi sahibi olmalarını, haklarını öğrenmelerini ve iş bulmalarını engellemektedir. Geçici koruma altındaki mülteciler, sağlık imkânlarından ücretsiz faydalanmakta, diğer taraftan gelir düzeyinin düşük olması nedeniyle İstanbul'un çöküntü alanları olarak nitelendirilebilecek bölgelerde ve niteliksiz konutlara-yerleşmektedir. Yine geçici koruma altındaki mülteciler ev kiralamakta zorlanmakta ev sahipleri yüksek kira bedeli talep etmektedir. Geçici koruma altındaki mülteciler fiziksel koşulları yetersiz konutlarda mahremiyetten yoksun bir şekilde güvenlik kaygısı altında yaşam sürmektedir. Geçici koruma altındaki mülteciler ucuz iş gücü olarak görülmekte, kayıt dışı ve oldukça düşük ücretler ile çalıştırılmaktadır. Geçici koruma altındaki mülteciler kentin çöküntü alanlarına yerleşim göstermeleri nitelikli eğitim imkânlarından faydalanmalarını engellemektedir. Geçici koruma altındaki mülteciler kültürel farklılıklar ve kenti olumsuz etkiledikleri gerekçesi ile ayrımcılığa maruz bırakılmaktadır. Dolayısıyla kent halkının mültecilere karşı tutumu genellikle olumsuzdur. Geçici koruma altındaki mülteciler ise yukarıda bahsedilen nedenler doğrultusunda kente uyum sağlayamamaktadır. (Doğan vd., 2021, s. 205-212).

Türkiye'ye izinsiz girişler ve geçici koruma altındaki mültecilerin sayısının artması ülkelerin ve kentlerin ekonomisini etkilemektedir. Ülkenin milli hasılasında mültecilere ayrılan giderin yanı sıra mülteciler tarafından oluşturulan talep artışı kentte konut kiralarının yükselmesine, geçici koruma altındaki mültecilerin iş gücüne katılması, işçi ücretlerinin düşmesine ve yerli halkın iş gücüne katılımının azalmasına ve zorlaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca mülteciler sosyal yardım kuruluşlarının yardımlarından büyük pay almakta bu doğrultuda yerel halkın yardımlardan faydalanma olasılığı azalmaktadır. Mültecilerin kontrolsüz bir şekilde kentlere yayılması kent halkında tepkilere ve gerginliklere dolayısıyla mültecilerin yerel halk tarafından tehdit olarak algılamasına neden olmaktadır (Karasu, 2018, s. 34-38).

Geçici koruma altındaki mülteciler göçleri kentlerde ekonomik, sosyal, kültürel yapıyı etkilemekte, değişim ve dönüşümlere sebep olmakta, toplumda huzursuzluklar yaratmaktadır. Geçici koruma altındaki mülteciler yerleştikleri yerlerde ayrı mekânsal birimler oluşturmakta kentin ekonomisini olumsuz etkilemektedir. İstanbul'da bu duruma örnek olarak Fatih semtinde yer alan Akşemseddin Caddesi ve Malta Çarşısı gösterilebilir. Bu alanlar Suriyeli geçici koruma altındaki mülteciler tarafından öylesine işgal edilmiş ki Akşemseddin Caddesi "Suriye Caddesi", Malta Çarşısı ise "Suriye Çarşısı" olarak anılmaya başlanmıştır (Özgür, 2020, s. 230).

Bu işletmelerin kayıt dışı faaliyet göstermeleri ülke ve kent ekonomisine zarar vermekte, haksız rekabet koşulları oluşturmakta, yerel halkta tepki yaratmaktadır. Mültecilerin yerleşim alanlarının genellikle çöküntü bölgeleri olması bu alanları daha da dezavantajlı hale getirmekte, kentsel mekânlar arasındaki eşitsizliği artırmakta, altyapı yatırımlarının yetersiz olması ulaşımı daha da güçleştirmektedir.

Tüm bu sebepler ışığında savaş veya terör faaliyetleri doğrultusunda gelişen mülteci göçlerinin göçe uğrayan bireyler ve göç edilen ülke ve kentler açısından genellikle olumsuz sonuçlara yok açtığı-açıktır. Florida tarafından dile getirildiği üzere, mülteci göçü küresel bir sorun halini almıştır. Kentlerin gelişimini olumsuz etkileyen bu sorunun küresel bir hareket ile çözülmesi gerekmektedir. Başlangıç noktası ise ülkelerin egemenlik haklarına saygı gösterilerek savaşların ve terör faaliyetlerin sona erdirilmesi ve dünya barışının sağlanmasıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentler yüzyıllar boyunca insan yaşamının bulunduğu ve sürekli gelişen mekânlardır. Günümüzde gelişen teknoloji, tarım arazilerinde yaşanan verim düşüklüğü, gelişen tarım teknolojileri ile birlikte kırsal yaşamda fiziksel insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması, tarım arazilerinin miras yolu ile küçülerek ailelerin ihtiyaçlarını karşılamayacak hale gelmesi, kentte yaşama arzusu, kentsel mekânlara ulaşma isteği, gelişen teknolojiye kentlerde daha kolay ulaşılabilmesi algısı, kentlerde mevcut iş potansiyeli, eğitim için geline kentsel mekânlarda kalma isteği, siyasi kararlarla kentlerde oluşturulan sanayi bölgelerine göçün özendirilmesi gibi etkenler kırsal alandan kentlere göçün en önemli sebepleridir. Aslında günümüzde yaşanan göç çoğunlukla kırsal alandan kentsel mekânlara olsa da göçlerin bir kısmı da kentsel alandan yine daha büyük kentsel alanlara doğrudur. Özellikle kırsal alandan kentsel alana doğru yaşanan bu göç dalgası ile kır yaşantısına alışmış olan kişiler kentsel alanlara uyum sürecinde problemler yaşamaktadır. Bu kişiler öncelikle kentin varoş kesimlerine yerleşmekte sonrasında ise kente uyum sağlayabilenler orta sınıf mahallelere geçiş yapmaktadır. Kente uyum sorunu yaşayan kişiler köy yaşantısını kentte de devam ettirme eğilimine girmektedir.

Sonuç

Kırdan kente göç ile kentlerde meydana gelen ani nüfus artışları kentlerde mevcut konut yetersizliği sonucunda gecekondulaşmayı; gecekondulaşma ise beraberinde çarpık kentleşmeyi, altyapı yetersizliğini, toplu ulaşım sorunlarını, genelde kentte özelde ise gecekondulu mahallelerinde suç oranında artışı, eğitim ve kültür hizmetlerinde yetersizliği meydana getirmekte bu durum ise kentte yaşayan diğer insanlara ve kent kimliğine zarar vermektedir.

Çarpık kentleşme ile birlikte kentsel suç olarak adlandırdığımız adli vakaların yanında kente karşı suç olarak tanımladığımız ve temelinde rant ekonomisinin yattığı, bazen yasal olmayan yollarla bazen ise yasal yollarla işlenebilen suçları da beraberinde getirmektedir. Kente karşı suçlar; Türk Ceza Kanunu ve İmar Kanunu kapsamında suç olarak adlandırılan çevreyi kirletme, gürültü ve İmar Kanunu'na muhalif eylemler gibi bireysel anlamda işlenebilen suçlar olabileceği gibi her ne kadar yasal olsa da belediye imar planlarında arazi şartlarına uygun olmayan değişiklikler, çarpık yapılaşmaya göz yumulması, imar afları, tarım arazilerinin imara açılması gibi merkezi ve yerel idarelerce işlenilebilmektedir. Tüm bu eylemler kentte yaşayan bireylere nihayetinde ise kent kimliğine zarar vermekte kenti yaşanılmaz kılmaktadır.

Bu sorunlar tüm ülkeler açısından benzer sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle metropol kentlerde mevcut yoğunlaşma ve yüksek gelir vadeden iş imkanları neticesinde yaşanan göç dalgası kentte gecekondulaşmayı ve getto mahallesi oluşumlarını beraberinde getirmektedir. Gelir düzeyi yüksek bireyler başlangıçta kent çeperinde yer alan daha çok müstakil konut tipinden oluşan güvenli kentsel mekânlara yerleşme eğilimi içerisindeyken zamanla kentsel mekânda yapılan dönüşüm çalışmaları ile bu bireyler kent merkezine dönüş yapmış ve buralar soylulaştırılmıştır.

Kent merkezine dönüş ile birlikte göç ile merkezde konumlanmış gelir düzeyi düşük dezavantajlı toplumsal sınıf buralarda artan giderleri karşılayamayacak hale gelmiş ve kendilerine yaşayabilecekleri mekânlar aramıştır. Bu kişiler daha niteliksiz, suç oranının yüksek olduğu, nitelikli eğitim imkânlarının bulunmadığı kentsel alanlara göç etmek zorunda kalmıştır. Bu kişiler göç ettikleri yerleri değiştirmiş buralarda yaşayan daha dezavantajlı kesim ise yine yaşayabilecekleri başka kentsel mekânlar arayışına girmiştir. Bu bir döngü halinde ilerlemiş ve en dezavantajlı kesim yine en kötü kentsel mekânlara yerleşmiştir.

Eğitim, bireylerin dikey ilerlemesi açısından oldukça önemli bir konudur. Zira eğitim yolu ile insanlar daha fazla gelir düzeyine erişme imkânı sağlar. Kentsel dönüşüm ve soylulaştırma çalışmaları ile nitelikli kentsel alanlarda yaşama şansı kalmayan bireyler dolayısıyla nitelikli eğitim fırsatı da bulamaz. Gelir düzeyi yüksek kesim kentin her türlü olanağından en fazla yararlanırken geri kalanlar bu olanakların daha düşük versiyonlarına erişim imkânına sahiptir. Bu durum ise gelir düzeyi yüksek kesim haricinde hiçbir toplumsal sınıf için pozitif sonuçlar ortaya çıkarmayacaktır.

Florida tarafından ortaya konulan ‘Yeni Kentsel Kriz’ yaklaşımı İstanbul açısından büyük oranda benzerlik göstermektedir. Dikkat çeken fark ise küreselleşme ve kapitalizmin merkezi olan Amerika kentlerinde 1970’li yılların ortalarından itibaren yaşanmaya başlayan süreçlerin İstanbul’da 1990’lı yıllardan itibaren görülmesidir. Özellikle kentsel dönüşüm ve soylulaştırma ile birlikte gelen kentsel yoksulluk, eşitsizlik ve yerinden edilme süreçleri ise aynı denilebilecek kadar benzerdir. Florida tarafından ortaya konulan yaklaşımda ifade edildiği gibi İstanbul’da da varlıklı kesim başlangıçta çöküntü alanına dönüşen kent merkezinden kaçış için yollar aramış önce kent çeperinde yer alan güvenli sitelere yerleşmiştir. Bu yerleşim planı yani banliyöleşme, Amerika’da bir politika çerçevesinde yürütülmüş iken Türkiye’de bu süreç gelir düzeyi yüksek kesimin tercihleri doğrultusunda kendiliğinden gelişmiştir. Amerika kentlerinde yaşandığı şekilde İstanbul’da da gelir düzeyi yüksek kesim kent merkezinde yaşanan kümelenme ve kentsel dönüşüm ile birlikte inşa edilen yüksek katlı güvenli binalara yerleşerek kent merkezine dönüş eğilimi içerisine girmiş ve bu süreçlerden en fazla etkilenen

gelir düzeyi düşük dezavantajlı toplumsal sınıf olmuştur. Zira artan talep ve inşa edilen lüks konutlar nedeniyle kent merkezinde emlak fiyatları yükselmiş ortaya çıkan yükseliş kira fiyatlarını da etkilemiştir. Artan fiyatlar ile mücadele şansı olmayan gelir düzeyi düşük bireyler ise kentin dış çeperinde veya düşük standarda sahip mahallelerde yaşayabilecekleri alanlara doğru yerleşme eğilimine girmişlerdir. Bu eğilim neticesinde İstanbul; aynı yerleşim yerlerinde dahi birbirinden bağımsız, sınıfsal ayrışmanın üst seviyede yaşandığı, kentsel bölünmenin belirgin hale geldiği Florida'nın deyişi ile "Yamalı Bohça" görünümünde bir kent halini almıştır.

Amerika kentlerinde kent merkezinin dönüşümü kapitalizm ve kümelenme ile aynı doğrultuda gelişmiş olan doğal bir süreç iken; Türkiye'de başlangıçta kendiliğinden gelişmiş olan bu süreç sonraları kamu gücü tarafından çıkarılan yasal düzenlemeler çerçevesinde devlet desteği doğrultusunda bir bakıma zorunlu olarak devam ettirilmektedir. Tıpkı Amerika'da yaşanan süreçte olduğu gibi soylulaştırılan alanlar gelir düzeyi yüksek kesim tarafından ele geçirilmekte ve yerleşik halk kentin dezavantajlı bölgelerine doğru sürülmektedir. Yerlerinden edilen halk göç ettikleri bölgelerde yeterli eğitim, sağlık, altyapı imkânlarından mahrum olmakta, kentsel mekânlara ulaşımında yaşanan güçlükler ile kentsel imkânlardan yeteri düzeyde faydalanamamakta, bir kısmı ise suça ve yoksulluğa mahkûm edilmektedir. Ancak yine de yeni kentsel kriz yaklaşımında olduğu gibi İstanbul; pahalı yaşam koşullarına rağmen ek iş olanakları, sosyal olanaklar ve yüksek ücretler nedeniyle bireyler tarafından tercih edilmekte ve yoğun göç almaktadır.

Yeni kentsel kriz yaklaşımında ifade edilen savaşlar, terör faaliyetleri ve kentlerde yaşanan ekonomik problemler nedeniyle oluşan mülteci göçü doğrultusunda kentsel krizlerin artık küresel hale geldiği iddiası ise Türkiye ile tamamen örtüşmektedir. Zira Türkiye gerek Irak, Afganistan ve Suriye savaşları gerekse bölgede mevcut ülkelerin rejimleri doğrultusunda yoğun mülteci göçüne maruz kalmaktadır. Türkiye'ye doğru gerçekleşen bu göç dalgası, mültecilerin çoğunu barındıran İstanbul'un ekonomisini olumsuz etkilemekte, mültecilerin ucuz iş gücü olarak görülmesi yerel halkın istihdamını azaltmakta ve suç oranını artırmaktadır. Mültecilerin bir kısmı Türkiye'yi Avrupa ve Amerika ülkelerine yerleşim için basamak olarak kullanmakta dolayısıyla batı ülkeleri de mülteci göçü ile karşı karşıya kalmaktadır.

Yine Florida tarafından ortaya konulan yaklaşıma yönelik çözüm önerilerinin de İstanbul açısından uygulanabilir olduğu ifade edilebilir. Ancak gelişimini tamamlamamış bir kent olarak İstanbul açısından kümelenmenin toplum için oluşturulması, rant çevrelerinin engellenmesi, ucuz konut inşası, bireyleri destekleyecek negatif gelir vergisi ve bağlantılılık sağlayacak altyapı yatırımlarının hayata geçirilmesi kolay olmayacaktır. Zira rant çevreleri elde

ettikleri rantı bırakmak istemeyeceklerdir. Ayrıca İstanbul'da yaşanan plansız kentleşme süreçleri dolayısıyla bağlantılılık sağlayacak altyapı yatırımlarının inşası büyük maliyetlere neden olacaktır. Türkiye'nin içerisinde bulunduğu ekonomik yapı düşünüldüğünde ucuz konut inşası, nitelikli ulaşım imkânları, negatif gelir vergisi ile bireylerin desteklenmesine yönelik önerilerin mevcut koşullarda İstanbul açısından uygulama imkânı oldukça güçtür.

Bu sorunların çözümü görüldüğü kadar kolay olmasa da en azından hızla büyümenin önüne geçilebilir. Bu sorunların çözümü yine kentler aracılığıyla. Ancak bu çözüm kentleşmenin kendi haline bırakılmaması sürdürülebilir bir şekilde devam ettirilmesi, kentsel rantı emen avantajlı kesimin önüne geçilmesi, gelir düzeyi düşük kesimin desteklenmesi, nitelikli eğitim imkânları yaygınlaştırılması, altyapı ve toplu ulaşım yatırımları sonucunda bağlantılılığın sağlanması ile mümkündür.

Türkiye'de 1980'li yıllar ile geçilen serbest ekonomi politikası ile birlikte artan küreselleşme ve kapitalizm politikaları İstanbul'u da etkilemiştir. Neoliberal politikalar, Türkiye'nin en önemli sanayi kenti olan İstanbul'da üretim artırmış, artan üretime paralel olarak büyük sanayi tesisleri ortaya çıkmış ve küreselleşme etkisi ile ihracat oranında artış yaşanmıştır. Küreselleşme ve kapitalizm etkisi ile gelir düzeyini artıran sosyal sınıfların yeni yaşam tarzı talebi neticesinde İstanbul'un merkezinde yer alan çöküntü alanlarında kentsel dönüşüm ve soylulaştırma çalışmaları başlamış, bu alanlar gelir düzeyi yüksek sosyal sınıfların tercihleri doğrultusunda yeniden şekillendirilmiştir. İstanbul'un yeniden şekillendirilmesi gelir düzeyi düşük sosyal sınıfların kent merkezinden uzaklaşmasına, kent imkânlarından yeteri yararlanmalarının engellenmesine, eşitsizliğe ve kentin gelir düzeyine göre ayrışmasına neden olmuştur. Gelir düzeyi yüksek kesim kentsel imkânların en nitelikli hallerine erişim sağlamış arda kalan sosyal sınıflar gelir düzeylerine göre bu imkânların daha niteliksiz versiyonlarını paylaşmak zorunda kalmıştır. Bu durum ise Amerika kentlerinde soylulaştırma, eşitsizlik ve seçkinlerin tercihleri doğrultusunda yaşanan krizlerin bir benzerinin İstanbul'da yaşanmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda çalışmamızda İstanbul'da yaşanan dönüşümün küreselleşme ve kapitalizm ekseninde yaşandığı ve bu dönüşümün neticesinde oluşan soylulaştırma, eşitsizlik ve yerinden edilme süreçlerinin Amerika'da yaşanan süreçler ile benzerlik gösterdiği varsayımları doğrulanmıştır.

Öneriler

Kentsel kriz artık ülkelerin iç sorunu olmaktan çıkmıştır. Bu sebeple küresel bir harekete ihtiyaç vardır. Bu hareketin en önemli noktası ise terör faaliyetlerinin sonlandırılması ve mülteci göçünün engellenmesidir. Zira günümüz hareketliliğine sebep olan en büyük etken küresel çapta terör hareketleridir.

Günümüzde pek çok ülke kentsel kalkınma stratejileri geliştirmektedir. Bunlardan en önemlisi belediye başkanları ve topluluk önderlerinin kendi topluluklarını daha iyi yönetmeleri için gerekli gücün kendilerine devredilmesinin sağlanmasıdır. Zira hiçbir tepeden inme yönetici kenti içerisinde yaşayan, bu problemlerle yüz yüze kalan kişilerden daha iyi sahiplenemeyecek ve bu problemlerin en doğru çözüm yolunu bulma konusunda kent sakinleri kadar başarılı olamayacaktır. Yine merkezden belirlenen hiçbir tepeden inme strateji kentlerin ve kentlerde yaşayanların ihtiyaçlarına cevap veremeyecektir. Bu sebeple yerel yönetimlerin güçlendirilmesi oldukça önemlidir.

Kentsel sorunların bir diğer çözüm yolu ise sosyal politikalar. Yoksulluğu belirleyen gelir düzeyidir. Gelir düzeyi düşük olan bireyler kendilerini gerçekleştirmek için yeterli motivasyona sahip değildir. Zira bu kişilerin günlük meşgaleleri onlar açısından önemli bir zaman almaktadır. Kendilerine zaman ayırsalar dahi yetersiz ekonomik imkânlar nedeniyle kentsel mekânlara ve olanaklara erişim ihtimalleri de yoktur. Dolayısıyla bireylerin gelir düzeylerini artırmak veya onları ekonomik açıdan desteklemek bir çözüm sunabilecektir. Yoksullukla mücadelenin insan temelli boyutunda amaç herkese garanti edilmiş minimum bir gelirin sağlanmasıdır. Ancak bu çözümün uygulanma ihtimali oldukça düşüktür. Zira tüm insanları daha iyi şartlara erişirmek imkânsızdır. Şehirlerin güçlendirilmesi bu açıdan daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. Bu açıdan en önemli adım okulların güçlendirilmesidir. Çünkü insanların gelir düzeyi anlamında yukarı doğru hareketliliğe erişmesi ancak nitelikli bir eğitim neticesinde elde edilebilir.

Konut kiralari metropol kentlerde artış karşılanamayacak bir hale gelmiştir. Kamu çalışanları gibi memur kesim, fabrika çalışanları gibi işçi kesim ve restoran, mağaza gibi hizmet sektörü çalışanları açısından bu kişilerin şehir yaşamına uyum sağlamaları kira fiyatları nedeniyle imkânsız hale gelmektedir. Uygun fiyatlı konutların olmaması şehirde yaşayanların kendilerini gerçekleştirebilecekleri ekonomik anlamda daha yaşanılabilir kentlere doğru göç etmelerine sebebiyet vermektedir. Bu durum kentler açısından iş gücü arzının yetersizliğine neden olmakta üretimi ve ekonomilerin sürdürülebilirliğini etkilemektedir. Kiralara ve kira artışına sınır getirilmesi kira fiyatlarını dizginleyeceği düşünülebilir. Ancak Türkiye’de uygulanan kira artışı sınırının fiyatları dizginlemek yerine artırdığı ortadadır. Zira bireyler artış oranındaki sınır nedeniyle daha yüksek kira bedelleri talep etmiş bu durum kira fiyatlarını daha da artırmıştır. Bu açıdan imar politikaları gözden geçirilerek karma kullanımlı, bağlantının ve ulaşım imkânlarının çeşitli olduğu bir kent yaratılmalıdır.

Alt yapı çalışmaları ve bağlantılılık yine tek başına yeterli olmayacaktır. Bireyleri daha iyi gelir düzeyine ulaştırmak gerekmektedir. Yukarıda ifade ettiğimiz şekilde her bireye garanti

edilmiş bir gelir sunmak bir çözüm olarak düşünülebilir ama bu imkânsıza yakındır. Bunun yerine asgari ücretin yükseltilmesi bir çözüm olabilir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde asgari ücretin yükseltilmesi aynı zamanda fiyatların artmasına ve enflasyona sebebiyet verir. Ancak çalışmada ifade edildiği üzere son araştırmalara göre asgari ücretin ortalama ücretin yaklaşık %50'si olarak belirlendiği durumda böylesi olumsuz etkilerin doğmayacağı düşünülmektedir.

Ülke çapında özellikle konut fiyatlarında böylesine farklılıklar olduğu durumda Türkiye'de de oldukça tartışılan yerel asgari ücret uygulaması ile asgari ücretin yerel yaşam maliyetlerini yansıtmasının sağlanması gerekir. Bu sebeple asgari ücreti yerel farklılıkları göz önüne alarak uyarlamak gerekir. Şirketler genellikle çalışanları ekonomik olarak katlanmaları gereken bir yük olarak düşünmekte çalışanların motivasyonunu artırıcı faaliyetlerden kaçınmaktadırlar. Ancak yüksek ücret alan işçilerin maddi sorunlar ile boğuşma ihtimalleri daha düşük olacağından işe karşı motivasyonları da yüksek olacaktır. Bu durum ise performans artışı ve yüksek karlılığı beraberinde getirecektir. Dolayısıyla yüksek ücret şirketlere yük değil karlılık sağlayacaktır.

Türkiye'nin en önemli metropolü İstanbul açısından Yeni Kentsel Kriz yaklaşımının Amerika'daki serüvene benzer şekilde ilerlediği görülmektedir. Bu krizin küresel bir hale geldiği açıktır. Ancak bu krizi çözmek o kadar kolay olmayacaktır. Her durumda mutlaka toplumun bir kesimi kentleşmeden olumsuz etkilenmektedir. Florida'nın ifade ettiği gibi çözüm daha fazla kentleşme midir, bizce bu tespit tartışmalıdır. Nitelikli eğitim, sosyal imkânlar ve gelir açısından bu yaklaşım doğru olabilir. Ancak yaşam kalitesi açısından bu yaklaşıma katılmak mümkün değildir. Zira kentler her türlü problem dikkate alınarak bir planlama içerisine sokulsa dahi her ihtimalde toplumun bir kesimi en iyi imkânlara ulaşım sağlarken geri kalanlar bu imkânların çeşitli versiyonlarına erişim sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adelman, R. M., & Gocker, J. C. (2007). Racial residential segregation in urban America. *Sociology Compass*, 1(1), 404-423.
- Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (2012), *T.C. Resmi Gazete*, 28309, 31 Mayıs 2012.
- Akalın, M. (2016). Kentsel dönüşümün karanlık yüzü: soylulaştırma, yerinden edilme ve mekânsal dışlanma. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(14), 287-320.
- Akalın, M. (2017). Kentsel dönüşüm projelerinin suç oranlarına etkilerinin değerlendirilmesi: Ankara/Altındağ örneği. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 5-33.P
- Akbulut, F. (2016). Kentsel ulaşım hizmetlerinin planlanması ve yönetiminde sürdürülebilir politika önerileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 336-355.
- Akman, K. (2009). İstanbul'da Kentsel Farklılaşmalar ve Mekânsal Yansımaları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 5(9), 117-127.
- Aktan, C. C., & Vural, İ. Y. (2002). Yoksullukla Mücadele ve Negatif Gelir Vergisi Önerisi. *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, 621-631.
- Alacadağlı, E. (2020). Güvenli Kent ve Kent Güvenliği Üzerine Bir İrdeleme . *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* , 6(2), 152-167.
- Alacadağlı E. 2021, *Kent Güvenliği ve Kent Suçları; Yeni Yüzyılda Kentsel Siyaset kitabı içinde* (ED. Arzu Yılmaz Aslantürk ve İsmail Dursunoğlu), İstanbul: Eğitim Yayınevi, 1. Baskı, ss.291-321.
- Alam, M. N., Hassan, M. M., Bowyer, D., & Reaz, M. (2020). The effects of wages and welfare facilities on employee productivity: Mediating role of employee work motivation. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 14(4), 38-60.
- Altıntaş, S. (2016). İstanbul'un Mülteci Semtleri: Kumkapı ve Küçükpazar. *İLEM Blog*, 4, 1-9.
- Angeles, R., Hopkin, J., & Linsi, L. (2016). US Investors as Exporters of the 'Winner-Take-All-Economy': Preliminary Evidence and Outline of a Research Agenda.
- Aşıkkutlu, H. S., Kaya, L. G. , Yücedağ, C. & Kolak, H. (2020). Güvenlikli Site Sakinlerinin Konut Tercihlerinin İrdelenmesi: Antalya Muratpaşa İlçesi Örneği . *Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi* , 16 (2) , 179-195
- Atatanır, H., & Karataş, K. (2019). Yoksulluğa Hak Temelli Yaklaşım. *İnsan Ve İnsan*, 6(21), 453-475.
- Ataöv, A. & Osmay, S. (2007). Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 24(2), 57-82.
- Ayataç, H. (2016). Kentsel Ulaşım Planlaması ve İstanbul. *İTÜ Vakfı Dergisi*, 71, 31-35.
- Aydın, S. (2012). İstanbul'da "Orta Sınıf" ve Kapalı Siteler . *İdealkent Dergisi*, 3 (6), 96-123
- Ayhan, İ. & Çubukçu, K.M. (20017) Suç ve Kent İlişisine Ampirik Bakış: Literatür Taraması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 30-55.
- Ayhan, F. (2019). Esenyurt İlçesinde Nüfusun Gelişimi ve Bu Gelişimde Rol Oynayan Etmenler. *Kent Akademisi*, 12(1), 67-81.
- Bagwell, S. (2008). Creative clusters and city growth. *Creative Industries Journal*. 1-14
- Bali, R. (1999). Çılgın kalabalıktan uzak. *Birikim Dergisi*, 123, 35-46.

- Başıyazıcı, B. (2012). Cihangir’de Soylulaştırma Sürecinin Sektin Ticari Kimliği Üzerine Etkileri. *İdealkent*, 3(5), 198-219.
- Belediye Kanunu (2005), T.C. Resmi Gazete, 25874, 13 Temmuz 2005.
- Berg, A., Ostry, J. D., Tsangarides, C. G., & Yakhshilikov, Y. (2018). Redistribution, inequality, and growth: new evidence. *Journal of Economic Growth*, 23, 259-305.
- Berköz, L. (2012). Güvenlikli Yerleşimler: Konut Kullanıcılarının Yaşam Tercihlerindeki Değişim. *İdealkent*, 3(6), 172-189.
- Binay, E. (2012), Kentsel Dönüşüm Projesinin Suça Etkisi: Ankara İli, Altındağ İlçesi, Gültepe Mahallesi Örneği, (Yükseklisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 347550)
- Bonnet, O., Bono, P. H., de La Chapelle, G. F., & Wasmer, E. (2014). Does housing capital contribute to inequality? A comment on Thomas Piketty’s Capital in the 21st Century.
- Brasington, DM, Hite, D. ve Jauregui, A. (2015). Irk, gelir, eğitim ve yaş mahalle ayrımının ev fiyatına etkileri. *Bölgesel Bilim Dergisi*, 55 (3), 442-467.
- Burkhalter, L. ve Castells, M. (2009, Kasım). Krizin ötesinde: Yeni bir kentsel paradigmaya doğru. *Uluslararası Şehircilik Forumu’nun (IFoU) 4. Uluslararası Konferansında Amsterdam ve Delft, Hollanda*.
- Budak, B. (2007) Kentsel Yenileşme Süreci Bağlamında ‘Soylulaştırma’: Fener-Balat Örneği (Yüksek lisans Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 213927)
- Coşkun, A. (2023). Sinemanın Denetimsiz Teknolojiyle Sınavı: Yapay Zekâ’nın Film Endüstrisine Etkisi. *Türkiye Film Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 32-47. <https://doi.org/10.59280/film.1284277>
- Çeker, A. & Belge, R. (2015). İstanbul’da Kentsel Dönüşüm Kapsamında Gerçekleşen Bir Olgı: Soylulaştırma. *Türk Coğrafya Dergisi*, (65), 77-86.
- Çerçi, R. (2022). *Kent Yoksulluğu Temelinde Mekânsal Ayrışma: Hatay/Dağ (Aydınlıkevler) Mahallesi Örneği*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 769251)
- Çetiner, S., & Günay, E. (2021). Uluslararası Göçün Sosyo-Kültürel Etkilerinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(47), 1-21.
- Çiftçi, S. & Aydın, H. (2015). Türkiye’de Kır-Kent Kavramlarının Değişen Niteliği ve Mevzuatın Sürece Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54). 192-200
- Danış, D. (2014). DEMOGRAFİ: Nüfus meselelerine sosyolojik bir bakış. Erişim adresi: https://acikders.tuba.gov.tr/pluginfile.php/4160/mod_resource/content/1/TUBA12.pdf.
- Debrunner, G., & Kaufmann, D. (2023). Land valuation in densifying cities: The negotiation process between institutional landowners and municipal planning authorities. *Land Use Policy*, 132, 1-12.
- Denktaş, E. (2012). *Gelir eşitsizliğinin nedenleri ve eğitim: Kocaeli örneği* (Yüksek lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 320092)
- Drew, R. B. (2018). Gentrification: Framing our perceptions. *Enterprise Community Partners, October*. <https://www.enterprisecommunity.org/download>.
- Doğan, G. (2016) *Kapalı sitelerde kullanıcı memnuniyeti: İstanbul örneği* (Yüksek lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 446625)

- Doğan, N., Süleymanoğlu Kürüm, R., Bekaroğlu, E. A., & Cin, M., (2021). İstanbul Göç Araştırması 2020. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Ekinci, C. E. & Susmaz, H. (2009). Sağlıklı Kentleşme Süreci Esasları. *Social Sciences*, 4(1), 21-34.
- Engel, J. S., Berbegal-Mirabent, J., & Piqué, J. M. (2018). The renaissance of the city as a cluster of innovation. *Cogent Business & Management*, 5(1), 1-20.
- Erden, Y.D. (2003) *Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri* (Doktora Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 131294)
- Ertaş, M. (2011). Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Sosyal Boyutun İncelenmesi, Ankara ve Londra Örnekleri. *Selçuk University Journal of Engineering Sciences*, 10(1), 1-18.
- Fasenfest, D. (2019). A neoliberal response to an urban crisis: Emergency management in Flint, MI. *Critical Sociology*, 45(1), 33-47.
- Florida, R. (2018). *Soylulaştırma, Eşitsizlik ve Seçkinler Şehri ile Gelen Yeni Kentsel Kriz*. (D.N. Özer çev. Ed.), Doğan Kitap. (Çalışmanın orijinali 2017'de yayımlanmıştır).
- Genç, F. N. (2014). Gecekonduyla Mücadeleden Kentsel Dönüşüme Türkiye'de Kentleşme Politikaları. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 15-30.
- Geniş, Ş. (2009) Neo-liberal Kentleşmenin Mekânda Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler, *Toplum ve Bilim*, 116, s. 121-156.
- Geniş Ş. (2011). Küreselleşme, Kent ve Kültür. *İdealkent*, 2(3), 48-61.
- Glaeser, E. L., & Gyourko, J. (2002). The impact of zoning on housing affordability. Retrieved from: <https://www.nber.org/papers/w8835>
- Glaeser, E. L., Resseger, M., & Tobio, K. (2009). Inequality in cities. *Journal of Regional Science*, 49(4), 617-646.
- Göç İdaresi Başkanlığı, (2024). Geçici Koruma; Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden edinilmiştir.
- Gökçe, B., Acar, F., Ayata, A., Kasapoğlu, A., Ozer, G. & Uygun, H., "Gecekondularda Aileler Arası Geleneksel Dayanışmanın Çağdas Organizasyonlara Dönüşümü", Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları., Ankara. 1993.
- Görgülü, T., & Koca, S. K. (2007). Türkiye'de Barınma Biçimlerinde Yaşanan Değişimler: Son Dönemde Yapılan Tüketim Odaklı Konutlar. *Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi, Eylül-Ekim*, 337. 29-33.
- Gümüş, İ., & Akgüneş, A. O. (2020). Türkiye'de Asgari Ücretin Makroekonomik Değişkenlerle İlişkisi. *Journal of Management and Economics Research*, 18(2), 110-127.
- Gürz, Ş, (2022). *Toplu Konutun Tarihsel Gelişimi ve İstanbul Kent Dokusunda Toplu Konutun Yeri*. (Doktora Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 764314)
- Harrison, D. M., Seiler, M. J., & Yang, L. (2023). The Impact of iBuyers on Housing Market Dynamics. *The Journal of Real Estate Finance and Economics*, 1-37.
- Hazır, İ. K., Çelik, K., & Kalaycıoğlu, S. (2016). Kuşak-ıçi ve Kuşaklararası Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesi: Ankara İli Örneği. *İstanbul University Journal of Sociology*, 36(1), 175-205.

- Huston, S., & Lahbash, E. (2018). Land value capture and tax increment financing: overview and considerations for sustainable urban investment. *European Journal of Sustainable Development*, 2(3), 1-9.
- İbn-i Haldun, (1375). *Mukaddime Cilt 1*, (H.Kendir Çev.) Ankara 2004: Yeni Şafak
- İmar Kanunu (1985), *T.C. Resmi Gazete*, 18749, 09 Mayıs 1985
- İphone İndex 2023: Where will you earn Money fastest on Apple's latest flasship? (12 Eylül 2023). Erişim Adresi: <https://www.picodi.com/us/bargain-hunting/iphone-index-2023>
- İslam, T. (2009). *Devlet Eksenli Soylulaşma ve Yerel Halk: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Örneği*. (Doktora Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 268313)
- Kabacaoğlu, Ö. (2018). Neoliberalizm Dünü ve Bugünü. [https://www.academia.edu/38224831/neoliberalizm d%C3%BCn%C3%BC ve bug%C3%BCn%C3%BC_pdf](https://www.academia.edu/38224831/neoliberalizm_d%C3%BCn%C3%BC ve_bug%C3%BCn%C3%BC_pdf) adresinden edinilmiştir.
- Kalonya, D. H. & Yıldırım, Z. Y., Kent Suçu ya da Kente Karşı Suç: İzmir Örneği. *İdealkent* 11(30), 747-766.
- Kamacı, E. (2014). Kent-içi Hareketlilik ve Sosyo-Mekânsal Değişim: 2000 Yılı İstanbul'una Bir Bakış. *Artium*, 2(1), 1-15.
- Karadağ, A., & Durukan, Z. (2022). Neoliberal Kentleşmenin Mekânsal Yansıması Olarak Güvenlikli Siteler ve Türkiye. *Ege Coğrafya Dergisi*, 31(1), 207-220.
- Karasu, M.A. (2007). *İmar Uygulamaları Bağlamında Kente Karşı Suç* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 218204)
- Karasu, M. A. (2008). Türkiye'de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(4), 255-281.
- Karasu, M. A. (2018). Türkiye'ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 14(1), 21-41.
- Karo E, (2017) Kente Karşı Suç Türü Olarak Yasadışı Yapılaşma. *Hikmet Araştırma Dergisi*, (30), 54-69
- Kartal, P.D.B., & Başçı, A.G.E, (2014). Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 275-299. <https://doi.org/10.18026/cbusos.42910>
- Kaya, A. (2017). İstanbul, mülteciler için cennet mi cehennem mi? Suriyeli mültecilerin kentsel alandaki halleri. *Toplum ve Bilim*, 140, 42-68.
- Kaygusuz, S. (2009). *Mersin'de Kentsel Hareketlilik: Mersin Esnafının Mekânsal Hareketliliği Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek lisans Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 253338)
- Keleş, R. (1995). Kentleşme ve Türkçe, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 6, 1-5.
- Keleş, R. (2013). *Kentleşme Politikası* (13. Baskı), İmge Kitapevi, Ankara
- Keleş, R. (2019). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, (19. Baskı), Cem Yayınevi, İstanbul
- Keleş, R. (2019). *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*, (5. Baskı), Cem Yayınevi, İstanbul
- Keleş, R. (2021). *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*, (3. Baskı). İmge Kitapevi, Ankara
- Kershaw, David N. "A Negative-Income-Tax Experiment." *Scientific American* 227, no. 4 (1972): 19-25.

- Keskin, Z. (2007). *İstanbul'da Arazi değerlerinin Mekânsal Dağılımının Nüfus, İstihdam ve Ulaşım Açısından Analizi*. (Yüksek lisans Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 222715)
- Kılıç, S., & Nafiz, T. O. K. (2004). Gelişim Sürecinde Mekansal Hareketliliğin Toplumsal Yaşama Etkileri Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (31), 23-45.
- Kılıç, T. & Hardal, S. (2014). Kentsel dönüşümün sosyal ve mekansal yansımalarına bir örnek: Sarıgöl Mahallesi (Gaziosmanpaşa-İstanbul) . *Türk Coğrafya Dergisi* , (62), 1-7 .
- Kılıç, T. (2019). İstanbul'daki Kentsel Dönüşüm Projelerinin Genel Bir Eleştirisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (62), 347-355.
- Kızılcı, S. (2000). *Sosyoloji Yazıları 2*, Ankara: Anı Yayınları, 114.
- Koç, A. (2015). İstanbul'da Yaşanan Mekânsal Dönüşümler Bağlamında Soylulaştırmanın Yeniden Konumlandırılması. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 89-104.
- Korkmaz, A. (2005). Sosyal Hareketlilik: Eğitim ve Mesleğin Sosyal Hareketliliğe Etkisi . *Istanbul Journal of Sociological Studies* , 0 (31) , 79-92
- Köy Kanunu (1924), *T.C. Resmi Gazete*, 68, 7 Nisan 1924.
- Kubilay, M, (2022), *Kentleşme ve Kentlileşmenin Kentsel Yaşama Etkisi (Sultanbeyli Örneği*. (Doktora Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 730081)
- Kurtuluş, H. (2003). Mekânda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul'da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekânsal Ayrışmanın Bazı Boyutları". *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 23: 75-96.
- Küçük, H. & Özden P.P. (2019). Kentsel Dönüşüm ve Kent Güvenliği İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Esenler Havaalanı Mahallesi Örneği. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 305-321.
- Leon-Ablan, G., & Kawalerowicz, J. (2023). Gentrification and Social Unrest: The Blitz, Urban Change and the 2011 London Riots. *Journal of Conflict Resolution*, 1-25.
- Lukić, I. (2011). Influence of planning and civil initiative, as a form of public intervention, on gentrification. *Spatium*, (25), 56-66.
- Mayer, G. (2017). Strengthening the Middle Class: Challenges for Policymakers. Retrived from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2952356
- Mengi, A. (2007). Kente karşı suç-imar suçu. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten* 55: *Kent ve Suç*, 6, 47-50.
- Moffitt, R. A. (2003). The negative income tax and the evolution of US welfare policy. *Journal of economic perspectives*, 17(3), 119-140.
- Montgomery, J. (2005). Beware 'the creative class'. Creativity and wealth creation revisited. *Local economy*,, 20 (4), 337-343.
- Onuk, P. (2017). Ücret Eşitsizliği ve Ücretin Sosyoekonomik Belirleyenleri: İstanbul Örneği. *Çalışma ve Toplum* , 53 (2).
- Ottaviano, GI (2008). Infrastructure and economic geography: An overview of theory and evidence. *EIB papers*, 13 (2), 8-35.

- Öner, Ş. (2007) *Kentsel Yenileme Kapsamında Kentsel Dönüşüm Projelerinin İstanbul Küçükçekmece Kentsel Dönüşüm Projesi Örneğinde İrdelenmesi* (Yüksek lisans Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 199812)
- Özden, P.P. ve Kubat, A.S. (2003). *Türkiye’de Şehir Yenilemenin Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler*. İTÜ Dergisi, (1), 77-78.
- Özden, P. P., Ün, K. H., & İnce, Y. (2007). Kentsel Suç, Mekân ve Dönüşüm: Üsküdar ve Fatih İlçeleri Üzerinden Sorgulama. *Erişim adresi: http://s3.amazonaws.com/academia.edu/documents/35269567/Tam_metin.pdf*.
- Özgür, F.E. (2006) *Sosyal Ve Mekânsal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler İstanbul – Çekmeköy Örneği* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 184164)
- Özgür, E. M. (2020). Göç, İkametgâh Ayrışması ve Entegrasyon: Türk Kentleri İçin Bir Değerlendirme. *Coğrafya Dergisi*(41), 221-240. <https://doi.org/10.26650/JGEOG2020-0032>
- Özkan, S. (2017). Küresel Neoliberalizmin Kentsel Tasvirinde Kapalı Yerleşmeler ve Sosyo-Mekânsal Ayrışma: Latin Amerika - Türkiye. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 411-428.
- Parlak, B. (2018). Sürdürülebilir kalkınma ve kentli hakları perspektifinden kent kültürü ve kent kimliğinin dönüşümü: Bir proje örneği. *TESAM Akademi Dergisi*, 11-48.
- Polat, S., & Dostoğlu, N. (2007). Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa’da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 12(1).
- Reşitoğlu, H. Ü. (2022). Çetrefilli Bir İlişki: Kentsel Dönüşüm ve Suç. *İDEALKENT*, 13(38), 2703-2732.
- Saçlı, A. (2019). Soylulaştırma ve Kent Güvenliği. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı*, 240-255.
- Samarin, M., & Sharma, M. (2023). A typology of US metropolises by rent burden and its major drivers. *GeoJournal*, 4887-4906.
- Sezer, Ö., & Vural, T. (2010). Kamu hizmetlerinin sunumunda devletin değişen rolü ve merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki ve görev paylaşımı. *Maliye Dergisi*, 159, 203-219.
- Sipahi, E.B. (2011). *1980 Sonrası Yeni-Liberalizm Ve Küreselleşmenin Etkisinde Yeni Bir Kentsel Gelişme Biçimi Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 302746)
- Snyder, R. W. (2020). Sounding the powers of place in neighborhoods: responses to the urban crisis in Washington Heights and New York City. *Journal of Urban History*, 46(6), 1290-1316.
- Sönmez, F., & Geniş, Ş. Türkiye Soylulaştırma Yazınının Eleştirel Bir Değerlendirmesi. VII. *ULUSAL SOSYOLOJİ KONGRESİ*, 127.
- Suro, R., Wilson, J. H., & Singer, A. (2011). Immigration and poverty in America’s suburbs. *Metropolitan Opportunity Series*, 1-21.
- Şahin, C. (2015). İstanbul un Cumhuriyet Dönemi Mekânsal Gelişimi. *Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Ansiklopedisi Cilt, 1*.
- Şahin, K. (2016) *Neoliberal Kentsel Dönüşümün Yeni Mekânsal Alanları Olarak Güvenlikli Siteler: İstanbul Örneği Üzerinden Kapalı Yerleşimlerin Risk Ve Güvenlik Bağlamında*

İncelenmesi (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 421759)

- Şahin, K. (2019). Neoliberal Bir Kent Deneyimi Olarak Kentsel Yaşamın ve Mekânın Risk, Korku ve Belirsizlikler Bağlamında İrdelenmesi: İstanbul'daki Güvenlikli Siteler Üzerinden Bir Değerlendirme. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 112-139.
- Şen, B. (2005). Hatice Kurtuluş, (Ed.), *İstanbul'da kentsel ayrışma mekânsal dönüşümde farklı boyutlar içinde* (1. baskı, ss. 127-159) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Şen, B. (2006) *Kentsel Gerilemeyi Aşmada Çelişkili Bir Süreç Olarak Soylulaştırma* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 184198)
- Şen, B. (2022). Siyah Amerika: Getto'dan Hipergetto'ya. *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 193-228.
- Şengün, H. (2019). Küreselleşmenin Farklı Açılırları; Çevre Sorunları, Küreselleşme: Ekonomik ve Sosyal Eğilimler kitabı içinde (Ed. Turgut Bayramoğlu, Enes Emre Başer). Savaş Kitap Ankara. 1. Baskı, s. 157-176.
- Şengün, H. (2020). İlk ve Ortaokul Öğrencilerine Kent Kültürü ve Kentlilik Bilincinin Kazandırılması Etkinlikleri: Bayburt Örneği. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 25-44
- Şengün, H. (2021). Türkiye'de konut kooperatifçiliğinin dünü, bugünü ve yarını. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(4). 1-17.
- TDK Sözlük, Erişim Adresi <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi 11.12.2023
- Topal, A. K. (2004). Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir?, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 276-293.
- Turok, I., Scheba, A., & Visagie, J. (2021). 27 Questioning urban pessimism: A decade of HSRC research on cities., 457-473
- TÜİK (2023 Mayıs), Kent-Kır Nüfus İstatistikleri, 2022 (Basın Bülteni). Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755>
- Türk Ceza Kanunu (2004), *T. C. Resmi Gazete*, 25611, 12 Ekim 2004
- Türkün, A. ve M, Yapıcı., (2008). "Kentsel Dönüşüm ve Yasaların Araçsallaşan Rolü," *İktisat Dergisi* , 499, 48-58.
- Uysal, Ü. E. (2006), Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği Cihangir Örneği. Planlama, *TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, 2006/2, s.77-91.
- Uysal, Ü. E. (2008), Küreselleşme ve Kentsel Dönüşüm Bağlamında Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği: Cihangir Örneği, (Yükseklisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 261615)
- Ünsal, F. (2000), Türkiye'de Planlamaya Kentsel Siyaset Çerçevesinde Bir Yaklaşım, (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 97675)
- Ünver, M. & Suri, L. (2020). Kentsel Dönüşümün Fikirtepe'ye Yansıması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 2 (2) , 11-23
- Venema, S. (2018). A tale of transformation: The impact of gentrification on an urban community. (Yüksek Lisans Tezi) www.theses.uibn.ru.nl adresinden elde edilmiştir
- Yahyagil, M. Y. (2011). Kentlerin Kültürün Gelişmesindeki Etkileri. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0 (25), 105-120.

- Yalçın, C. (2010). Türkiye’de Kentleşme Sorunları Üzerine Bir Tartışma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 225-245.
- Yaman, M. (2010). Türkiye’deki Uygulamalar Bağlamında Kentsel Dönüşümün Yeniden Kavramsallaştırılması. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 4(8), 119-128.
- Yardım, M. S. (2000), *Kent İçi Ulaşımında Otobüsle Toplu Taşıma İçin İşletmecilik Şeklinin Belirlenmesine Yönelik Bir Matematik Model*, (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi DSpace Kurumsal Arşivinden Edinilmiştir. (Tez No. 128795)
- Yenice, M. S. (2014). Türkiye'nin kentsel dönüşüm deneyiminin tarihsel analizi. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 76-88.
- Yılmaz, E. & Çiftçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açidan Türkiye'de Kentleşme Dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 252-267.
- Yılmaz, H. (2013), Türkiye’de Suriyeli Mülteciler–İstanbul Örneği–Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler. İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği. Erişim Adresi: (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1533>)
- Yiğit, A., & Hayır-Kanat, M. (2017). İstanbul Şehrinde Ağırlıklı Nüfus Merkezinin Değişimi ve Nedenleri: 1990-2010 Dönemi. *International Journal of Social Science Research*, 6(2), 114-123.
- Zuk, M., Bierbaum, AH, Chapple, K., Gorska, K. ve Loukaitou-Sideris, A. (2018). Gentrification, displacement, and the role of public investment. *Journal of Planning Literature*, 33 (1), 31-44.
- Wallace, B. (2021). Metrocables in Medellín, Colombia: An innovative, inclusive, and green transit system, [//oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621119/cs-metrocables-medellin-colombia-270121-en.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621119/cs-metrocables-medellin-colombia-270121-en.pdf?sequence=1&isAllowed=y) adresinden edinilmiştir.
- Wang, L., Xue, X., Zhao, Z., & Wang, Z. (2018). The impacts of transportation infrastructure on sustainable development: Emerging trends and challenges. *International journal of environmental research and public health*, 15(6), 1-24.
- Wu, D. (2017). Rethinking creative industries research: Synthesizing the Creative Class thesis, clustering, and global production network approaches. *Geography Compass*, 11(12), e12348.

ÖZ GEÇMİŞ

Yahya GÜVEN, İlköğretim eğitimini ~~Polatlı~~ da, Lise eğitimini ise Ankara Laborant Meslek Lisesinde tamamlamıştır. Lise eğitimi sonrasında mesleki eğitime yönelik olarak Gazi Üniversitesi Tıbbi Laboratuvar Bölümüne kayıt yaptırmıştır. 2004-2006 yılları arasında Polatlı Devlet Hastanesi, 2006-2015 yılları arasında Tokat GOP Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi, 2015-2017 yılları arasında ise Çayeli Devlet Hastanesi bünyesinde Sağlık Teknikeri kadrosu ile çalışmıştır. Çalışma hayatı esnasında eğitimine devam etmiş 2007 yılında Anadolu Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünden, 2017 yılında ise Ondokuz Mayıs Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. 2018 yılında Ankara Barosu bünyesinde avukatlık stajını tamamlayarak aynı baro bünyesinde 2020 yılına kadar avukat olarak çalışmıştır. 2020 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi bünyesinde memuriyet hayatına geri dönüş yapmış olup halen Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Hukuk Müşavirliğinde avukat olarak çalışmaktadır.